

Πληροφορίες: Αντωνία Παυλή, Φανή Προβή

Αθήνα: 28.12.2022
Αρ. Πρωτ.: 1876

ΠΡΟΣ: κ. Κ. Παπαθανασίου, Γενικό Γραμματέα Αντιεγκληματικής
Πολιτικής, Σημείο Αναφοράς Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη

ΚΟΙΝ: «Πίνακας Αποδεκτών»

ΘΕΜΑ: «Δράση του Παρατηρητηρίου Θεμάτων Αναπηρίας της ΕΣΑμεΑ
για την υποστήριξη του Σημείου Αναφοράς του Υπουργείου
Προστασίας του Πολίτη για την ορθή εφαρμογή των
απαιτήσεων της Σύμβασης και των Τελικών Παρατηρήσεων της
Επιτροπής των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με
Αναπηρίες»

Αξιότιμε κύριε Παπαθανασίου,

Η Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία (ΕΣΑμεΑ) -που αποτελεί την τριτοβάθμια κοινωνική και συνδικαλιστική οργάνωση των ατόμων με αναπηρία, χρόνιες παθήσεις και των οικογενειών τους στη χώρα και επίσημα αναγνωρισμένο δια του ν. 2430/96 (ΦΕΚ 156Α/10.7.96) Κοινωνικό Εταίρο της ελληνικής Πολιτείας σε ζητήματα αναπηρίας- στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση 2014-2020», υλοποιεί το Έργο «Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας»,¹ το οποίο συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και την Ελλάδα. Σκοπός του Παρατηρητηρίου είναι η παραγωγή έγκυρης πληροφόρησης, τεκμηρίωσης και επιστημονικής γνώσης για τα θέματα της αναπηρίας στην Ελλάδα και η συμβολή στη διαμόρφωση πολιτικών που θα εξασφαλίσουν ίσα δικαιώματα και ευκαιρίες για τα άτομα με αναπηρία, χρόνιες παθήσεις και τις οικογένειές τους.

¹ Εφεξής «Παρατηρητήριο»

Το Παρατηρητήριο, λαμβάνοντας υπόψη τον κρίσιμο ρόλο της τομεακής και περιφερειακής διάστασης των πολιτικών υλοποίησης της Σύμβασης των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες (CRPD),² που η Ελλάδα κύρωσε με το ν. 4074/2012 και δεσμεύεται να εφαρμόσει τις απαιτήσεις που αυτή περιλαμβάνει, σχεδίασε και υλοποιεί κατά την τρέχουσα προγραμματική περίοδο τη δράση ΠΕ9, με αντικείμενο την «Παροχή υποστήριξης στα Επιμέρους Σημεία Αναφοράς (Υπουργεία και Περιφέρειες) για την ορθή εφαρμογή των απαιτήσεων της Σύμβασης και των Τελικών Παρατηρήσεων της Επιτροπής σε Κεντρικό και Περιφερειακό Επίπεδο».

Στο πλαίσιο των απαιτήσεων της Σύμβασης, τον Σεπτέμβριο του 2019 η Επιτροπή προέβη σε εποικοδομητικό διάλογο με την αντιπροσωπία του ελληνικού κράτους, κατά τη διάρκεια του οποίου εξετάστηκε κατά πόσο το ελληνικό κράτος έχει εναρμονιστεί με τις διατάξεις της Σύμβασης. Απόρροια αυτού του εποικοδομητικού διαλόγου ήταν η δημοσίευση των Τελικών Παρατηρήσεων και Συστάσεων³ της Επιτροπής προς την Ελλάδα, μέσω των οποίων επισημαίνονταν τα σημεία εκείνα στα οποία η ελληνική Πολιτεία όφειλε να εργαστεί περαιτέρω, στο πλαίσιο τήρησης των δεσμεύσεων που απορρέουν από την κύρωση της Σύμβασης. Η δημοσίευση των Τελικών Παρατηρήσεων σε συνδυασμό με τους διαρκείς αγώνες για την ικανοποίηση των πάγιων αιτημάτων του αναπηρικού κινήματος, οδήγησαν το 2020 στην υιοθέτηση του πρώτου *Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία* (εφεξής ΕΣΔ),⁴ που παρά τις όποιες αδυναμίες του, αποτελεί έναν οδικό χάρτη για την άρση των εμποδίων και των διακρίσεων που βιώνουν τα άτομα με αναπηρία σε όλους τους τομείς ζωής με περισσότερο συστηματικό τρόπο.

Αξιοποιώντας το υψηλό επίπεδο τεχνογνωσίας και την πολυετή εμπειρία που η ΕΣΑμεΑ και το «Παρατηρητήριο» διαθέτουν στα ζητήματα αναπηρίας, η δράση μας έχει σκοπό να συνδράμει την Πολιτεία και τα Επιμέρους Σημεία Αναφοράς

² Εφεξής «Σύμβαση»

³ Οι Τελικές Παρατηρήσεις και Συστάσεις της Επιτροπής είναι διαθέσιμες στην ιστοσελίδα των Ηνωμένων Εθνών στο:

<https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhskOcZ9cO6iPa1r3wEJzoMtZPRIsn2F8be6qzYChDHrmBTMH%2bqHKEyy9JkIKsnfl7vYm%2b%2fX3mXiOTCPBgssnHiOpTdzNgr31DcGr9iV91p4N2>. Επίσης, η ΕΣΑμεΑ, με δική της πρωτοβουλία, μετέφρασε τις Τελικές Παρατηρήσεις της Επιτροπής στην [ελληνική γλώσσα](#) αλλά και σε [κείμενο εύκολο για ανάγνωση](#) (easy-to-read) για την περαιτέρω διάχυση τους στην ελληνική κοινωνία.

⁴ Εφεξής «ΕΣΔ»

στην ορθή και αποτελεσματική εφαρμογή των απαιτήσεων της Σύμβασης σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο. Ειδικότερα, ως προς τα Επιμέρους Σημεία Αναφοράς των Υπουργείων, η δράση στοχεύει να συνδράμει στη βέλτιστη υλοποίηση των Τελικών Παρατηρήσεων της Επιτροπής, μέσω:

- Της εξειδίκευσης της δικαιωματικής οπτικής της αναπηρίας, στο πεδίο αρμοδιοτήτων του Υπουργείου αναφοράς.
- Της αποτύπωσης της υφιστάμενης κατάστασης των ατόμων με αναπηρία στο πεδίο αρμοδιοτήτων του Υπουργείου σας υπό το πρίσμα της δικαιωματικής προσέγγισης της αναπηρίας.
- Του προσδιορισμού των κενών και των προκλήσεων που απορρέουν από τον υφιστάμενο πολιτικό σχεδιασμό και την έως σήμερα πορεία υλοποίησης του ΕΣΔ και των τομεακών σχεδίων δράσης του Υπουργείου αναφοράς.
- Της διατύπωσης συγκεκριμένων προτάσεων και συστάσεων, καθώς και της διάθεσης συνοδευτικού υλικού και πληροφόρησης που μπορεί να φανούν χρήσιμα και να διευκολύνουν την υλοποίηση του έργου του Επιμέρους Σημείου Αναφοράς του εκάστοτε Υπουργείου.

Λαμβάνοντας υπόψη το σύνολο των νομικών και πολιτικών δεσμεύσεων της χώρας, όπως αυτές απορρέουν από το εθνικό και ευρωπαϊκό/διεθνές πλαίσιο για την αναπηρία,⁵ στο παρόν κείμενο, επικεντρωνόμαστε στα ζητήματα που άπτονται της αρμοδιότητας του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη και αφορούν στα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία που είναι κρατούμενοι σε καταστήματα κράτησης.

⁵ Οι νομικές και πολιτικές δεσμεύσεις της χώρας, τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο είναι οι ακόλουθες: Η Σύμβαση για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες (ν. 4074/2012), οι κατευθυντήριες και οργανωτικές διατάξεις για την εφαρμογή της Σύμβασης στο ελληνικό θεσμικό πλαίσιο (ν. 4488/2017), η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά των Βασανιστηρίων και άλλης Σκληρής, Απάνθρωπης ή Εξευτελιστικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας, ο Χάρτης Θεμελιωδών δικαιωμάτων της Ε.Ε., τον Ευρωπαϊκό Πυλών Κοινωνικών Δικαιωμάτων, η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας, το Κανονιστικό Πλαίσιο των Ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών και Επενδυτικών Ταμείων (ΕΔΕΤ), η Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Αναπηρία 2021-2030, η Agenda 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη, οι Πρότυποι Ελάχιστοι Κανόνες των Ηνωμένων Εθνών για τη μεταχείριση των κρατουμένων (the Nelson Mandela Rules), οι Κανόνες των Ηνωμένων Εθνών για τη μεταχείριση των γυναικών κρατουμένων και τα μη στερητική της ελευθερίας μέτρα για τις γυναίκες δράστες εγκληματικών πράξεων (the Bangkok Rules), και οι Ευρωπαϊκοί Σωφρονιστικοί Κανόνες του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Μέσω αυτής της επικοινωνίας μας, πέραν των άλλων, ευελπιστούμε να εγκαινιάσουμε έναν σταθερό διάυλο επικοινωνίας και συνεργασίας μεταξύ της ΕΣΑμΕΑ και του Σημείου Αναφοράς του Υπουργείου σας.

Συνοπτική περιγραφή υφιστάμενης κατάστασης

Οι δύσκολες και πολλές φορές απάνθρωπες συνθήκες που λαμβάνουν χώρα στα ελληνικά καταστήματα κράτησης έχουν απασχολήσει τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (ΜΜΕ) τα οποία κατά καιρούς έχουν αναφερθεί στις άθλιες συνθήκες που επικρατούν στα καταστήματα κράτησης της χώρας.⁶ Οι απάνθρωπες συνθήκες διαβίωσης και εξαθλίωσης των κρατούμενων με ή χωρίς αναπηρία στα ελληνικά καταστήματα κράτησης δεν έχουν απασχολήσει μόνο τα τοπικά ΜΜΕ, αλλά και τις αρμόδιες Επιτροπές των Ηνωμένων Εθνών και του Συμβουλίου της Ευρώπης στο πλαίσιο παρακολούθησης της υλοποίησης των Συμβάσεων που έχει κυρώσει η χώρα μας όπως η Σύμβαση των ΗΕ κατά των Βασανιστηρίων (ν. 1782/1988) και η Σύμβαση για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας του Συμβουλίου της Ευρώπης (ν.1949/1991).

Παραδείγματος χάρη, η Επιτροπή των ΗΕ κατά των Βασανιστηρίων, το 2019 στις Τελικές Παρατηρήσεις της προς το ελληνικό κράτος, αν και, μεταξύ άλλων, χαιρέτισε τις προσπάθειες που έχουν γίνει για την αντιμετώπιση του υπερπληθυσμού των φυλακών και τη βελτίωση των υπηρεσιών υγειονομικής περίθαλψης, παρ' όλα αυτά εξέφρασε την ανησυχία της αφενός για τη συνέχιση του υψηλού ποσοστού πληρότητας τους και των κακών συνθηκών διαβίωσης στα καταστήματα κράτησης, αφετέρου για τη μη λήψη μέτρων σε ότι αφορά τον διαχωρισμό και την κατηγοριοποίηση των κρατούμενων σύμφωνα με το νομικό τους καθεστώς.⁷

⁶ Βλ. για παράδειγμα, Τρομπούκης, Θ. (2022). Συνωστισμός, απομόνωση και συρρίκνωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στις ελληνικές φυλακές. Διαθέσιμο στο: <https://lab.imedd.org/synostismos-apomonosi-kai-syrriknosi-ton-anthropinon-dikaiomaton-stis-ellinikes-fylakes/>, Τέσση, Γ (2020). Καταδίκη για τις φυλακές Μαλανδρινού. Διαθέσιμο στο: https://www.efsyn.gr/ellada/dikaiosyni/253828_katadiki-gia-tis-fylakes-malandrinoy, Κισκήρα-Μπαρτσώκα, Δ (2020). Οι «άθλιοι» των ελληνικών φυλακών. Διαθέσιμο στο: <https://www.documentonews.gr/article/oi-athlioi-twn-ellhnikwn-fylakwn/>, (Απρίλιος 23, 2020). Φυλακές Μαλανδρινού: Ένας θάνατος με πολλά ερωτηματικά. Διαθέσιμο στο: <https://www.aftodioikisi.gr/koinonia/fylakes-malandrinoy-enas-thanatos-me-polla-erotimatika/>

⁷ Οι Τελικές Παρατηρήσεις της Επιτροπής των ΗΕ κατά των βασανιστηρίων δημοσιεύθηκαν στις 3 Σεπτεμβρίου 2019 ύστερα από τον εποικοδομητικό διάλογο που είχε η Επιτροπή των ΗΕ κατά

Στο ίδιο μήκος κύματος με τις παρατηρήσεις της Επιτροπής των ΗΕ κατά των βασανιστηρίων ήταν και τα ευρήματα της Επιτροπής του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων (CPT) η οποία και επισκέφτηκε ad hoc την Ελλάδα στα τέλη Νοεμβρίου του 2021 προκειμένου να διεξάγει επιτόπια έρευνα για τις συνθήκες διαβίωσης των κρατουμένων στα καταστήματα κράτησης της χώρας.⁸ Όπως επισημαίνεται στην Έκθεση, η κατάσταση στα ελληνικά καταστήματα κράτησης δεν έχει παρουσιάσει σημαντική βελτίωση από το 2011 όταν και τότε η Επιτροπή είχε προχωρήσει σε δημόσια δήλωση⁹ λόγω τόσο των συνθηκών κράτησης όσο και της μεταχείρισης των κρατουμένων σε αυτά. Μια δεκαετία σχεδόν αργότερα, το 2022, η Επιτροπή εξακολουθεί να εκφράζει την ανησυχία της για το ελληνικό σωφρονιστικό σύστημα αφού παρατηρεί την έλλειψη λήψης μέτρων βασισμένων στις προηγούμενες παρατηρήσεις και συστάσεις της που είχαν ως στόχο τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης στα καταστήματα κράτησης. Τα κυριότερα προβλήματα που εντόπισε η Επιτροπή στην ad hoc επίσκεψή της αναφορικά με τη λειτουργία των καταστημάτων κράτησης αφορούν:

- τον υπερπληθυσμό τους,
- τις ακατάλληλες συνθήκες διαβίωσης των κρατουμένων σε ότι αφορά το υλικό περιβάλλον,
- την έλλειψη προσωπικού, π.χ. σωφρονιστικών υπαλλήλων, ιατρικού και νοσηλευτικού προσωπικού, κ.λπ.

των βασανιστηρίων με την αντιπροσωπία του ελληνικού κράτους στις 24 και 25 Ιουλίου 2019. Οι Τελικές Παρατηρήσεις είναι διαθέσιμες στο:

<https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2FPPrICAqhKb7yhshSVhO2M2H1UDd4ISZI3FIR5qrnsTERNRPyCwxiWbubp%2B%2FHAJy6umRfjxn4LcEt1F1b7e414LFRrGMNR5aqlZtPvMF9r%2FczZFGplXRmst>

⁸ Η Έκθεση της Επιτροπής κατά των Βασανιστηρίων (CPT) του Συμβουλίου της Ευρώπης για τις συνθήκες κράτησης στα καταστήματα κράτησης της χώρα είναι διαθέσιμη στο: <https://rm.coe.int/1680a7ce97>

⁹ Σύμφωνα με την παράγραφο 2, του άρθρου 10 της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Εξευτελιστικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας, όταν ένα κράτος-μέλος της Σύμβασης «[δ]εν συνεργάζεται ή αρνείται να βελτιώσει την κατάσταση σύμφωνα με τις συστάσεις της Επιτροπής», τότε η Επιτροπή μπορεί «με πλειοψηφία των δύο τρίτων των μελών της, και αφού δώσει τη δυνατότητα στο [κράτος-μέλος] να εκθέσει τις απόψεις του, να αποφασίσει να προβεί σε δημόσια δήλωση σχετικά με το θέμα αυτό». Η δημόσια δήλωση της Επιτροπής του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Εξευτελιστικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (CPT) είναι διαθέσιμη στο:

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090001680696607>

- την ανεπαρκή υγειονομική περίθαλψη προς τους κρατούμενους/ες με ή χωρίς αναπηρία,
- τα συνεχώς αυξανόμενα περιστατικά βίας και εκφοβισμού μεταξύ των κρατουμένων.¹⁰

Κρατούμενοι με αναπηρία και συνθήκες κράτησης

Ο υπερπληθυσμός των καταστημάτων κράτησης, η έλλειψη προσβασιμότητάς τους, η υποστελέχωση των νοσοκομείων και των μονάδων ψυχικής υγείας που βρίσκονται εντός αυτών σε ιατρικό και νοσηλευτικό προσωπικό, η μη παροχή ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης και πρόσβασης σε τεχνολογικά βοηθήματα και αναλώσιμα υλικά καθώς και η έλλειψη παροχής εξατομικευμένης θεραπείας στους κρατούμενους με ψυχική αναπηρία είναι μερικά από τα ζητήματα που δείχνουν την έλλειψη σεβασμού ως προς τα δικαιώματα των κρατούμενων με αναπηρία που βρίσκονται σε καθεστώς στέρησης της ελευθερίας τους.¹¹ Ειδικότερα, σε ότι αφορά την προσβασιμότητα των καταστημάτων κράτησης, δεν είναι γνωστό το επίπεδο προσβασιμότητάς τους όπως και τι μέριμνα έχει ληφθεί ώστε αυτά να είναι προσβάσιμα στους/στις κρατούμενους/ες με αναπηρία και συγκεκριμένα στα στους/στις κρατούμενους/ες κινητικές αναπηρίες.

Πρόσβαση στην υγεία

Η πρόσβαση των κρατούμενων με αναπηρία στην υγεία είναι ένα αναφαίρετο δικαίωμά τους. Ωστόσο, σύμφωνα με την Έκθεση της Επιτροπής του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη των Βασανιστηρίων, η πρόσβαση στην υγεία όλων των κρατουμένων με ή χωρίς αναπηρία είναι αρκετά περιορισμένη.¹² Η υποστελέχωση των Κέντρων Υγείας και των Κέντρων Ψυχικής Υγείας που βρίσκονται εντός των καταστημάτων κράτησης σε ιατρικό και νοσηλευτικό προσωπικό, η απουσία λήψης ενός λεπτομερούς ιατρικού ιστορικού των κρατούμενων με αναπηρία κατά την είσοδο τους σε αυτά όπως και τακτικής

¹⁰ Η Έκθεση της Επιτροπής κατά των Βασανιστηρίων (CPT) του Συμβουλίου της Ευρώπης για τις συνθήκες κράτησης στα καταστήματα κράτησης της χώρα είναι διαθέσιμη στο: <https://rm.coe.int/1680a7ce97>

¹¹ ΕΣΑμεΑ (2020, Οκτώβριος 13). Δελτίο τύπου: Περί του σωφρονιστικού συστήματος και τα ειδικά μέτρα που διεκδικούν τα άτομα με αναπηρία. Ανακτήθηκε στις 15 Νοεμβρίου 2020 από: <https://www.esamea.gr/pressoffice/press-releases/4983-peri-toy-sofronistikoy-systimatos-kaita-eidika-metra-poy-diekdikoy-n-ta-atoma-me-anapiria>

¹² Βλ. την Ενότητα 5 «Υγειονομική Περίθαλψη» (σσ. 55-72) της Έκθεσης της Επιτροπής κατά των Βασανιστηρίων (CPT) του Συμβουλίου της Ευρώπης για τις συνθήκες κράτησης στα καταστήματα κράτησης της χώρα. Η έκθεση είναι διαθέσιμη στο: <https://rm.coe.int/1680a7ce97>

ενημέρωσής του, τα σοβαρά προβλήματα που παρουσιάζουν τα Κέντρα Υγείας ως προς τις υποδομές και την υγιεινή τους, τα προβλήματα με τη χορήγηση της ιατροφαρμακευτικής αγωγής και περίθαλψης στους κρατούμενους -με ή χωρίς αναπηρία- αποτελούν σημαντικά εμπόδια στην απόλαυση του δικαιώματός τους πρόσβασης στην υγεία.¹³

Ένα ενδεικτικό παράδειγμα των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι κρατούμενοι με αναπηρία περιγράφεται στην Έκθεση της Επιτροπής του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη των Βασανιστηρίων όπου ένας κρατούμενος με αναπηρία στα άνω άκρα του καταστήματος κράτησης Κορυδαλλού προσπαθούσε να διεκπεραιώσει τις καθημερινές του ανάγκες, όπως στο φαγητό, στο πλύσιμο, στην χρήση της τουαλέτας μέσω της βοήθειας ενός άλλου συγκαταμένου του -και όχι ενός ατόμου από το νοσηλευτικό προσωπικό- έναντι αμοιβής λόγω της μη παροχής σε αυτόν προσθετικών μελών. Ύστερα από την καταγραφή του εν λόγω περιστατικού από την Επιτροπή του Συμβουλίου της Ευρώπης, η Επιτροπή ζήτησε από τις ελληνικές αρχές την άμεση χορήγηση στον συγκεκριμένο κρατούμενο προσθετικών μελών όπως και την παροχή φροντίδας από το Κέντρο Υγείας που βρίσκεται στο κατάστημα κράτησης του Κορυδαλλού σε εικοσιτετράωρη βάση προκειμένου να καλυφθούν οι καθημερινές βασικές του ανάγκες.¹⁴ Λαμβάνοντας υπόψη ότι η εν λόγω σύσταση της Επιτροπής είχε χαρακτήρα άμεσης εφαρμογής, οι ελληνικές αρχές ανταποκρίθηκαν άμεσα στη σύσταση της Επιτροπής ενημερώνοντάς τους ότι έχει ήδη ληφθεί υπόψη υποβάλλοντας αίτημα προς την 2^η Υγειονομική Περιφέρεια για τη χορήγηση των προσθετικών μελών στον εν λόγω κρατούμενο και αναμενόταν η έγκριση του αιτήματός τους. Ωστόσο, μέχρι την έγκριση του αιτήματός του, ένας συγκαταμένος του είχε οριστεί ως φροντιστής εθελοντικά.¹⁵

Ωστόσο, στο σημείο αυτό, αξίζει να τονιστεί ότι ο σεβασμός στα ανθρώπινα δικαιώματα ενός/μιας κρατούμενου/ης με ή χωρίς αναπηρία πρέπει να διασφαλίζεται καθολικά στο σύνολο των καταστημάτων κράτησης και για όλους τους κρατούμενους και όχι ύστερα από τη σύσταση ή τη παρατήρηση μιας

¹³ Ο.π.

¹⁴ Βλ. σελ. 10 και 69 της Έκθεσης της Επιτροπής του Συμβουλίου της Ευρώπης κατά των Βασανιστηρίων η οποία είναι διαθέσιμη στο <https://rm.coe.int/1680a7ce97>

¹⁵ Η επιστολή με τις απαντήσεις της Γενικής Γραμματείας Αντεγκληματικής Πολιτικής του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη προς της Επιτροπή του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη κατά των Βασανιστηρίων είναι διαθέσιμη στο: <https://rm.coe.int/1680a7ce99>

επιτροπής, όπως αυτής του Συμβουλίου της Ευρώπης, ή από την ενδεχόμενη προβολή του περιστατικού στα ΜΜΕ.

Πιστοποίηση της αναπηρίας των κρατούμενων με αναπηρία

Η πιστοποίηση της αναπηρίας των κρατούμενων που βρίσκονται στα καταστήματα κράτησης είναι ένα σημαντικό ζήτημα που χρειάζεται να ληφθεί υπόψη προκειμένου όλοι οι κρατούμενοι με αναπηρία να έχουν πρόσβαση στις υπηρεσίες υγείας καθώς και στις προβλέψεις που προβλέπει το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο για τους κρατούμενους με αναπηρία. Σύμφωνα με την Ειδική Έκθεση για το 2020-2021 του Συνηγόρου του Πολίτη ως Εθνικός Μηχανισμός Πρόληψης των Βασανιστηρίων και της Κακομεταχείρισης,¹⁶ υπάρχουν κρατούμενοι με αναπηρία που είναι υπήκοοι άλλων χωρών και δεν τηρούν τις προϋποθέσεις για έκδοση Αριθμού Μητρώου Κοινωνικής Ασφάλισης (ΑΜΚΑ) ή Προσωρινού Αριθμού Ασφάλισης και Υγειονομικής Περίθαλψης Αλλοδαπού (ΠΑΑΥΠΑ) δεν μπορούν να αξιολογηθούν από τις υγειονομικές επιτροπές των ΚΕΠΑ.¹⁷ Όπως επισημαίνει ο Συνήγορος του Πολίτη, η 'αδυναμία' αξιολόγησης της αναπηρίας τους έχει σαν συνέπεια οι εν λόγω κρατούμενοι με αναπηρία αφενός να μην έχουν πρόσβαση σε φαρμακευτική θεραπεία, αφετέρου να μην μπορούν να κάνουν χρήση των υφιστάμενων νομικών προβλέψεων για μείωση της ποινής τους λόγω αναπηρίας.¹⁸

Έλλειψη επίσημων στοιχείων και μελετών για την κατάσταση των κρατούμενων με αναπηρία στα σωφρονιστικά καταστήματα

Ένα σημαντικό κενό που υφίσταται σχετικά με τους/τις κρατούμενους/ες με αναπηρία είναι η έλλειψη δεδομένων για αυτούς/ες. Παραδείγματος χάρη, μέχρι και σήμερα δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία ούτε για τον αριθμό των κρατούμενων με αναπηρία στα ελληνικά καταστήματα κράτησης, το φύλο και το είδος της αναπηρίας τους ούτε σε ότι αφορά την κατάσταση των υφιστάμενων υποδομών. Η απουσία αυτών των στοιχείων έχει αποτυπωθεί και στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία αφού προβλεπόταν συγκεκριμένη δράση που στόχευε στην 'καταγραφή': α) του πληθυσμού των

¹⁶ Συνήγορος του Πολίτη (2022). Ετήσια Ειδική Έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη ως Εθνικός Μηχανισμός Πρόληψης των Βασανιστηρίων και της Κακομεταχείρισης. Η έκθεση είναι διαθέσιμη στο: <https://www.synigoros.gr/api/files/download/435606>

¹⁷ Βλ. 65-67 της Ειδικής Έκθεσης του Συνηγόρου του Πολίτη ως Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης των Βασανιστηρίων και της Κακομεταχείρισης

¹⁸ Ο.π.

φυλακισμένων με σωματική αναπηρία ή αδυναμία αυτοεξυπηρέτησης, και β) των υποδομών κάλυψης των βασικών αναγκών διαβίωσης των κρατούμενων στα καταστήματα κράτησης.¹⁹ Αξίζει να επισημανθεί ότι η έλλειψη τέτοιων δεδομένων δεν παρατηρείται μόνο στην Ελλάδα, αλλά και στη διεθνή κοινότητα όπου η πληροφόρηση σχετικά με τον αριθμό των κρατούμενων με αναπηρία είναι σχεδόν ανύπαρκτη ή αρκετά περιορισμένη.²⁰

Εκπαίδευση σωφρονιστικών υπαλλήλων στα δικαιώματα των κρατούμενων με αναπηρία

Η εκπαίδευση των σωφρονιστικών υπαλλήλων στα δικαιώματα των κρατουμένων με αναπηρία είναι απαραίτητη προκειμένου να γνωρίζουν πως πρέπει να συμπεριφερθούν σε αυτά ανάλογα και με το είδος της αναπηρίας τους. Η σημασία της εκπαίδευσης των σωφρονιστικών υπαλλήλων επισημαίνεται τόσο στις προβλέψεις του άρθρου 13 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες όσο και στον Κανόνα 76 των Κανονισμών Μαντέλα. Επιπλέον, η εκπαίδευση των σωφρονιστικών υπαλλήλων στα ανθρώπινα δικαιώματα όλων των κρατούμενων -με ή χωρίς αναπηρία- αποτελεί και μια από τις συστάσεις της Επιτροπής του Συμβουλίου της Ευρώπης.²¹ Σύμφωνα με την *Ετήσια Έκθεση Πορείας Υλοποίησης του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία*, κατά τη διάρκεια του 2021 υλοποιήθηκαν δράσεις που στόχευαν στην εκπαίδευση και κατάρτιση των σωφρονιστικών υπαλλήλων στα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία²² μια δράση που προβλεπόταν και στον στόχο 18 «Ελευθερία, ασφάλεια και προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας» του ΕΣΔ.²³ Παραδείγματα των δράσεων που έλαβαν χώρα είναι: α) η οργάνωση 36 ημερίδων με αντικείμενο την ενημέρωση των σωφρονιστικών υπαλλήλων για

¹⁹ Βλ. υποστόχο 18.4 του Στόχου 18 «Ελευθερία, ασφάλεια και προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας» του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία. Διαθέσιμο στο: <https://amea.gov.gr/action#3>

²⁰ Parliamentary Assembly of the Council of Europe (2018). Detainees with disabilities in Europe. Report. Η έκθεση είναι διαθέσιμη στο: <https://pace.coe.int/pdf/117b83debb005883739134811cb259a8ba66af3bca99749031ddc9477f35c8f0/doc.%2014557.pdf>

²¹ Βλ. Ενότητα 4 «Προσωπικό των Καταστημάτων Κράτησης» της Έκθεσης της Επιτροπής κατά των Βασανιστηρίων (CPT) του Συμβουλίου της Ευρώπης. Η έκθεση είναι διαθέσιμη στο: <https://rm.coe.int/1680a7ce97>

²² Η Ετήσια Έκθεση Πορείας Υλοποίησης Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία είναι διαθέσιμη ηλεκτρονικά στο: <https://amea.gov.gr/action-report>

²³ Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες είναι διαθέσιμο στο: <https://amea.gov.gr/action#3>

την αναπηρία και τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, β) η ανάπτυξη και διαμοιρασμός πρωτοκόλλων για τη διαχείριση των κρατουμένων με αναπηρία μέσω έντυπου υλικού και εκπαιδευτικών προγραμμάτων ανά κατηγορία αναπηρίας, και γ) η ανάπτυξη εκπαιδευτικού υλικού σχετικά με την ευαισθητοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού που εργάζεται στα σωφρονιστικά καταστήματα το οποίο και εισήχθη στο πρόγραμμα σπουδών της Σωφρονιστική Ακαδημίας.²⁴

Η υλοποίηση των προαναφερόμενων δράσεων κρίνεται ως θετική αφού στοχεύει στην εκπαίδευση των σωφρονιστικών υπαλλήλων στα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία. Ωστόσο, χρήζει επισήμανσης η μη εμπλοκή εκπροσώπων του αναπηρικού κινήματος στο σχεδιασμό και την υλοποίηση των παραπάνω δράσεων.

Νομικές και Πολιτικές Δεσμεύσεις

Από το 2019, χρονιά κατά την οποία το ελληνικό κράτος εξετάστηκε από την Επιτροπή των ΗΕ, μέχρι και σήμερα, έχουν προκύψει συγκεκριμένες δεσμεύσεις για τη χώρα, οι οποίες αφορούν:

- στην εφαρμογή των Τελικών Παρατηρήσεων της Επιτροπής των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες.
- στην υλοποίηση των δράσεων που περιλαμβάνονται στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, η εκπόνηση του οποίου ολοκληρώθηκε το 2020.
- στην υλοποίηση των δράσεων που περιλαμβάνονται στα Ετήσια Σχέδια Δράσης του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη για τα έτη 2021 και 2022.

Το περιεχόμενο των συγκεκριμένων δεσμεύσεων της χώρα έχει απεικονιστεί στον Πίνακα που ακολουθεί. Πιο συγκεκριμένα, οι Τελικές Παρατηρήσεις της Επιτροπής (πρώτη στήλη) συσχετίζονται με της στόχους του Εθνικού Σχεδίου Δράσης (δεύτερη στήλη), ενώ στην τρίτη και τέταρτη στήλη του Πίνακα αποτυπώνεται η αντιστοιχία της με τα Ετήσια Σχέδια Δράσης του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη, όπως αυτά έχουν αναρτηθεί στην ιστοσελίδα της Γενικής Γραμματείας της Κυβέρνησης.

²⁴ Βλ. σσ. 70-71 της *Ετήσιας Έκθεσης Πορείας Υλοποίησης Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία*. Η έκθεση είναι διαθέσιμη ηλεκτρονικά στο: <https://amea.gov.gr/action-report>

Πίνακας 1. Αντιστοίχιση των συστάσεων της Επιτροπής των ΗΕ με τους στόχους και δράσεις του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία και το Ετήσιο Σχέδιο Δράσης του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη

Συστάσεις Επιτροπής CRPD	Στόχοι και Δράσεις στο Εθνικό Σχέδιο για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία	Ετήσιο Σχέδιο Δράσης Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη (2021) ²⁵	Ετήσιο Σχέδιο Δράσης Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη (2022) ²⁶
Προσβασιμότητα του δομημένου περιβάλλοντος	Στόχος 18: Ελευθερία, Ασφάλεια και Προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας Υποστόχος 18.4: Έργα βελτίωσης της προσβασιμότητας των κτιρίων στα καταστήματα κράτησης	Στόχος 2: Εκσυγχρονισμός σωφρονιστικής πολιτικής, αναδιοργάνωση και επέκταση δικτύου Καταστημάτων Κράτησης Υπο-στόχος 2.2: Αναβάθμιση των υποδομών των Καταστημάτων Κράτησης	Στόχος 2: Αναμόρφωση της σωφρονιστικής πολιτικής Υπο-στόχος 2.12: Βελτίωση συνθηκών διαβίωσης των ατόμων με αναπηρία στα Καταστήματα Κράτησης
Μέτρα διασφάλισης και μηχανισμούς παρακολούθησης ενάντια στην κακομεταχείριση στα ιδρύματα και κάθε είδους εγκαταστάσεις	Στόχος 18: Ελευθερία, Ασφάλεια και Προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας Υποστόχος 18.4: Εξέταση της	Στόχος 2: Εκσυγχρονισμός σωφρονιστικής πολιτικής, αναδιοργάνωση και επέκταση δικτύου Καταστημάτων Κράτησης	Στόχος 2: Αναμόρφωση της σωφρονιστικής πολιτικής Υπο-στόχος 2.3: Αύξηση του επιπέδου στα Καταστήματα Κράτησης

²⁵ Το Ετήσιο Σχέδιο Δράσης του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη για το 2021 είναι διαθέσιμο στο: https://gsco.gov.gr/wp-content/uploads/2023/03/Υπουργείο-Προστασίας-του-Πολίτη_ΕΣΔ_2021.pdf

²⁶ Το Ετήσιο Σχέδιο Δράσης του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη για το 2022 είναι διαθέσιμο στο: https://www.government.gov.gr/wp-content/uploads/2021/12/yp_prostasias_tou_politi_2022.pdf

<i>όπου βρίσκονται άτομα με αναπηρία</i>	<i>υφιστάμενης κατάστασης των καταστημάτων κράτησης ως προς το κριτήριο της προσβασιμότητας, της διασφάλισης του σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και της ενίσχυσης του αυτοσεβασμού των φυλακισμένων και των επισκεπτών τους.</i>	Υπο-στόχος 2.3: Αύξηση του επιπέδου ασφαλείας εντός και εκτός των Καταστημάτων Κράτησης	
<i>Εξατομικευμένη στήριξη για φυλακισμένους και κρατούμενους με αναπηρία ώστε να καλύπτονται οι καθημερινές ανάγκες τους</i>	Στόχος 18: Ελευθερία, Ασφάλεια και Προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας Υποστόχος 18.4: <i>Καταγραφή του πληθυσμού των φυλακισμένων με σωματική αναπηρία ή αδυναμία αυτοεξυπηρέτησης και των υποδομών κάλυψης των βασικών αναγκών διαβίωσής τους στα καταστήματα κράτησης</i>		-
<i>Διασφάλιση της προσβασιμότητας των εγκαταστάσεων υγείας, του εξοπλισμού και των εργαλείων προσβασιμότητας</i>	Στόχος 18: Ελευθερία, Ασφάλεια και Προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας	Στόχος 2: Εκσυγχρονισμός σωφρονιστικής πολιτικής, αναδιοργάνωση και επέκταση δικτύου Καταστημάτων Κράτησης	Στόχος 2: Αναμόρφωση της σωφρονιστικής πολιτικής Υπο-στόχος 2.8: Αναβάθμιση υπηρεσιών υγείας στα

	Υποστόχος 18.4: <i>Βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και περίθαλψης των φυλακισμένων με αναπηρία</i>	Υπο-στόχος 2.4: Αναβάθμιση υπηρεσιών υγείας στα Καταστήματα Κράτησης	Καταστήματα Κράτησης
<i>Εκπαίδευση των όλων των εργαζόμενων στον ευρύτερο τομέα της δικαιοσύνης στα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες</i>	Στόχος 18: Ελευθερία, Ασφάλεια και Προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας Υποστόχος 18.4: <i>Ενημέρωση και εκπαίδευση των σωφρονιστικών υπαλλήλων στη διαχείριση φυλακισμένων με αναπηρία</i>	Στόχος 2: Εκσυγχρονισμός σωφρονιστικής πολιτικής, αναδιοργάνωση και επέκταση δικτύου Καταστημάτων Κράτησης Υπο-στόχος 2.5: Αναβάθμιση της εκπαίδευσης και της κατάρτισης του ανθρώπινου δυναμικού των Καταστημάτων Κράτησης	Στόχος 2: Αναμόρφωση της σωφρονιστικής πολιτικής Υπο-στόχος 2.5: Αναβάθμιση της εκπαίδευσης και της κατάρτισης του ανθρώπινου δυναμικού των Καταστημάτων Κράτησης

Αξιολογώντας την πορεία υλοποίησης των δεσμεύσεων

Οι δράσεις που σχετίζονται με το Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη και εστιάζουν στα δικαιώματα των κρατούμενων με αναπηρία είναι συγκεντρωμένες στον **υπο-στόχο 18.4** του **Στόχου 18** του ΕΣΔ που επικεντρώνεται σε ζητήματα αρμοδιότητας του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη και αφορούν στην ελευθερία, την ασφάλεια και την προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας των ατόμων με αναπηρία. Πιο συγκεκριμένα, ο υπο-στόχος 18.4 εστιάζει σε ζητήματα που αφορούν τη διαβίωση των ατόμων με αναπηρία στα καταστήματα κράτησης. Πιο αναλυτικά:

Ως προς τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των ατόμων με αναπηρία στα καταστήματα κράτησης, κατά τη διάρκεια του 2021 πραγματοποιήθηκε η καταγραφή των προβλημάτων προσβασιμότητας που αντιμετωπίζουν καθώς και οι παρεμβάσεις που απαιτούνται για τη βελτίωση αυτών. Οι παρεμβάσεις βελτίωσης προσβασιμότητας, σύμφωνα με την ετήσια Έκθεση Πορείας Υλοποίησης του ΕΣΔ για το 2021, περιλαμβάνουν τους χώρους στάθμευσης, των

διοικητικών υπηρεσιών και των υγειονομικών χώρων των καταστημάτων κράτησης. Παρότι η καταγραφή του επιπέδου της προσβασιμότητας των καταστημάτων κράτησης και η αναμενόμενη βελτίωση τους κρίνεται ως θετική εξέλιξη ως προς το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των κρατούμενων με αναπηρία, παρ' όλα αυτά η μη πρόσβαση στα δεδομένα της προαναφερθείσας καταγραφής δημιουργεί εμπόδια στην παρακολούθηση των παρεμβάσεων που επρόκειτο να πραγματοποιηθούν και το κατά πόσο αυτές συνέβαλλαν στη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των κρατούμενων με αναπηρία.

Ως προς την καταγραφή του πληθυσμού των φυλακισμένων, σύμφωνα με την Ετήσια Έκθεση Πορείας Υλοποίησης του ΕΣΔ, αυτή πραγματοποιήθηκε κατά τη διάρκεια του 2021 και αφορούσε τη καταγραφή του πληθυσμού των κρατούμενων με αναπηρία, ανεξαρτήτως κατηγορίας αναπηρίας, μέσω της χρήσης κλειστών δομημένων ερωτηματολογίων και αποστολής τους και στα 34 καταστήματα κράτησης της χώρας όπως και στο Ίδρυμα Αγωγής Ανηλίκων Αρρένων Βόλου.²⁷

Ωστόσο, η δομή και το περιεχόμενο του ερωτηματολογίου που απεστάλη σε όλα τα καταστήματα κράτησης καθώς και πως αυτά συμπληρώθηκαν από τους κρατούμενους (π.χ. συμμετείχαν όλοι οι κρατούμενοι στη συμπλήρωση του) συμπλήρωσαν αποτελούν βασικές παραμέτρους που παραμένουν ασαφείς στην εν λόγω διαδικασία. Επιπρόσθετα, δεδομένης της έλλειψης στοιχείων για τους/τις κρατούμενους/ες με αναπηρία, το Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας της ΕΣΑμεΑ με την 1724/16.12.2021 επιστολή του προς της Γενική Γραμματέα Αντεγκληματικής Πολιτικής του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη, επιδίωξε την έναρξη συνεργασίας με την εν λόγω Γενική Γραμματεία σε θέματα στατιστικών δεδομένων που αφορούν τα δικαιώματα των κρατούμενων με αναπηρία, όπως σε **α)** στοιχεία που αφορούν την καταγραφή της υφιστάμενης κατάστασης όλων των καταστημάτων κράτησης ως προς το κριτήριο της προσβασιμότητας και **β)** στοιχεία που αφορούν στην καταγραφή του συνόλου του πληθυσμού των κρατούμενων με οποιαδήποτε μορφή αναπηρίας ή αδυναμίας αυτοεξυπηρέτησης. Σχεδόν ένα χρόνο μετά από την αποστολή της επιστολής, το Παρατηρητήριο δεν έχει λάβει κάποια ανταπόκριση στο αίτημά του.

²⁷ Ο.π.

Ως προς την περίθαλψη των κρατούμενων με αναπηρία και πρόσβασης στην υγεία, η εν λόγω δράση που έχει συμπεριληφθεί στο ΕΣΔ και προβλέπει μια διυπουργική συνεργασία μεταξύ των Υπουργείων Προστασίας του Πολίτη και του Υπουργείου Υγείας κρίνεται ως θετική. Ωστόσο, μέχρι και τα τέλη του 2022 δεν γνωρίζουμε αν έχει υπάρξει κάποια εξέλιξη προς αυτή την κατεύθυνση.

Ως προς την εκπαίδευση των σωφρονιστικών υπαλλήλων, κατά τη διάρκεια του 2021, υλοποιήθηκαν εκπαιδευτικές δράσεις που αφορούσαν την εκπαίδευση των σωφρονιστικών υπαλλήλων ως προς τη συνδιαλλαγή τους με τους κρατούμενους με αναπηρία. Ωστόσο, δεν είναι σαφές αν το περιεχόμενο που είχε συμπεριληφθεί στην εκπαίδευση των σωφρονιστικών υπαλλήλων ήταν βασισμένο στην υιοθέτηση της δικαιωματικής προσέγγισης της αναπηρίας και όχι ξεπερασμένων αντιλήψεων που βασίζονται στην ιατρική προσέγγιση της αναπηρίας.

Σε ότι αφορά τα Ετήσια Σχέδια Δράσης του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη για τα έτη 2021 και 2022, οι δράσεις που αφορούν σε ζητήματα που σχετίζονται με τα δικαιώματα των κρατούμενων με αναπηρία έχουν συμπεριληφθεί στο **Στόχο 2: «Εκσυγχρονισμός σωφρονιστικής πολιτικής, αναδιοργάνωση και επέκταση δικτύου Καταστημάτων Κράτησης»** του Σχεδίου Δράσης του Υπουργείου για το 2021 και στο **Στόχο 2 «Αναμόρφωση της σωφρονιστικής πολιτικής»** του Σχεδίου Δράσης του Υπουργείου για το 2022.

Ειδικές Συστάσεις

Οι πολιτικές που αφορούν στα δικαιώματα των κρατούμενων με αναπηρία είναι αναγκαίο να ευθυγραμμιστούν απόλυτα με το υφιστάμενο πλαίσιο για την αναπηρία. Πιο συγκεκριμένα, το Υπουργείο οφείλει να λάβει υπόψη στον πολιτικό του σχεδιασμό, μεταξύ άλλων, το σύνολο των Άρθρων της Σύμβασης, και ειδικότερα τις απαιτήσεις των Άρθρων 9, 13, 14, 15 και 25 της Σύμβασης, την Agenda 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη, για την εφαρμογή της οποίας η χώρα μας έχει δεσμευτεί, τον Ευρωπαϊκό Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων και ιδιαίτερα την αρχή 17 «Ένταξη ατόμων με αναπηρία», τον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ και συγκεκριμένα τα άρθρα 1 και 26 του καθώς και την Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία 2021-2030.²⁸

²⁸ Για μια συνοπτική παρουσίαση του πλαισίου, βλ. σσ. 7-22, του Συνοδευτικού Αρχείου.

Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα παραπάνω, καθώς και την παρ. 1 του άρθρου 60 του ν. 4488/2017, απαιτείται η οριζόντια ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας σε κάθε νομοθετική πρωτοβουλία, διαδικασία, δράση, μέτρο και πρόγραμμα, με στόχο τη διασφάλιση των δικαιωμάτων των κρατούμενων με αναπηρία.

Ειδικότερα, λαμβάνοντας υπόψη την υφιστάμενη κατάσταση των ατόμων με αναπηρία στα καταστήματα κράτησης, όπως αυτή έχει αποτυπωθεί πιο αναλυτικά στο Συνοδευτικό Αρχείο της παρούσας Επιστολής, σε ότι αφορά το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους, καθώς και τις ισχύουσες διεθνείς και εθνικές δεσμεύσεις του ελληνικού κράτους και τη μέχρι σήμερα πορεία υλοποίησης αυτών, η ΕΣΑμεΑ και το «Παρατηρητήριο» προτείνουν τα εξής:

- Τη διασφάλιση της προσβασιμότητας των καταστημάτων κράτησης και των κρατητηρίων των αστυνομικών τμημάτων στα άτομα με αναπηρία με βάση τις ανάγκες τους.
- Την τοποθέτηση των κρατούμενων με αναπηρία σε κελιά των καταστημάτων κράτησης με βάση τις ανάγκες τους και παρέχοντας τις όποιες αναγκαίες τροποποιήσεις που πιθανόν να χρειάζονται.
- Το σχεδιασμό ενός μηχανισμού τόσο για τον εντοπισμό των μη ορατών αναπηριών των νεοεισερχόμενων κρατουμένων όσο και στον έγκαιρο εντοπισμό μιας ενδεχόμενης αναπηρίας ή χρόνιας πάθησης που ενδεχομένως να αναπτύξουν οι κρατούμενοι κατά τη διάρκεια της κράτησης τους στα καταστήματα κράτησης.
- Τη διασφάλιση της προστασίας των κρατούμενων με αναπηρία λόγω του κινδύνου κακομεταχείρισης που διατρέχουν από τους/τις υπόλοιπους/ες κρατούμενους/ες.
- Την παροχή εισαγωγικού φυλλαδίου με πληροφορίες σχετικά με τη λειτουργία του καταστήματος κράτησης σε προσβάσιμη μορφή, π.χ. σε κείμενο εύκολο για ανάγνωση (easy-to-read), στη νοηματική γλώσσα, στη γραφή Braille κ.λπ. προκειμένου να ενημερωθούν οι κρατούμενοι/ες με αναπηρία για τα δικαιώματά τους και το πλαίσιο λειτουργίας του καταστήματος κράτησης που θα εκτίσουν την ποινή τους.
- Τον ορισμό ενός/μιας σωφρονιστικού υπάλληλου ως το άτομο με το οποίο μπορούν να επικοινωνήσουν οι κρατούμενοι/ες με αναπηρία σε περίπτωση που χρειαστούν κάτι ή θελήσουν κάποιος/α να τους εξηγήσει τον τρόπο λειτουργίας του καταστήματος κράτησης.
- Τη διασφάλιση της πρόσβασης όλων των κρατούμενων με αναπηρία με ή χωρίς Αριθμό Μητρώου Κοινωνικής Ασφάλισης (ΑΜΚΑ) ή Προσωρινού

Αριθμού Ασφάλισης και Υγειονομικής Περίθαλψης Αλλοδαπού (ΠΑΑΥΠΙΑ)²⁹ σε υπηρεσίες υγείας και ψυχικής υγείας.

- Τη διασφάλιση ότι όλοι οι κρατούμενοι -με ή χωρίς αναπηρία- απολαμβάνουν ισότιμα το δικαίωμα πρόσβασης στην υγεία.
- Την παροχή πληροφόρησης σχετικά με α) τον αριθμό των κρατούμενων με αναπηρία συμπεριλαμβανομένων και των κρατούμενων με ψυχοκοινωνικές αναπηρίες και β) το επίπεδο προσβασιμότητας των καταστημάτων κράτησης.
- Τη διεξαγωγή μελετών που θα εστιάζουν στους/στις κρατούμενους/ες με αναπηρία αναφορικά με τις συνθήκες διαβίωσης τους σε αυτές.
- Το σχεδιασμό και την εφαρμογή μέσων και υπηρεσιών διαφυγής των κρατούμενων με αναπηρία από τα καταστήματα κράτησης και τις δομές υγείας που βρίσκονται εντός τους σε περιπτώσεις έκτακτων συνθηκών, π.χ. σεισμός, πυρκαγιάς κ.λπ., και την παροχή σχετικής εκπαίδευσης στους σωφρονιστικούς υπαλλήλους.
- Τη λήψη μέτρων που θα διασφαλίσουν την πρόσβαση των κρατούμενων με αναπηρία στις υφιστάμενες δραστηριότητες -π.χ. εκπαιδευτικές δραστηριότητες, επαγγελματική κατάρτιση- σε όλα τα καταστήματα κράτησης σε ίση βάση με τους κρατούμενους χωρίς αναπηρία.
- Την επίτευξη συνεργασίας με οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών για το σχεδιασμό δράσεων για τους/τις κρατούμενους/ες με αναπηρία με βάση τις ανάγκες τους.

Οριζόντιες Συστάσεις

Ένα ιδιαίτερα σημαντικό ζήτημα οριζόντιου ενδιαφέροντος, το οποίο συνδέεται με την εφαρμογή μιας ενιαίας και ολοκληρωμένης στρατηγικής για την εξάλειψη των διακρίσεων εις βάρος των ατόμων με αναπηρία στη χώρα, αφορά στη χρήση της γλώσσας, και ειδικότερα στην ορολογία που χρησιμοποιείται στον επίσημο δημόσιο λόγο για την αναπηρία. Το ζήτημα αυτό αφορά στο σύνολο των πολιτικών και στην παραγωγή λόγου, προφορικού και γραπτού, των κρατικών φορέων καθώς και στη νομοπαραγωγική διαδικασία. Η χρήση λανθασμένης γλώσσας βασίζεται στην πολύχρονη επικράτηση του ιατροκεντρικού μοντέλου που προσεγγίζει την αναπηρία ως ασθένεια που χρήζει θεραπείας.

²⁹ Βλ. υπο-ενότητα 3.3 «Πιστοποίησης της αναπηρίας των κρατούμενων με αναπηρία» του συνοδευτικού αρχείου (σ. 32).

Προκειμένου να εμπεδωθεί η αλλαγή παραδείγματος και η μετάβαση στη δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας, η ορθή χρήση της γλώσσας αποτελεί προϋπόθεση προς την κατεύθυνση αυτή, καθώς η γλώσσα αυτή καθ' αυτή αποτελεί κύριο διαμορφωτή της κουλτούρας και των κυρίαρχων στάσεων και αντιλήψεων.

Στο πλαίσιο της δικαιωματικής προσέγγισης της αναπηρίας, η γλώσσα που πρέπει να χρησιμοποιείται για τα άτομα με αναπηρία πρέπει να είναι μια γλώσσα συμπεριληπτική (inclusive language), που δίνει έμφαση πρώτα στο άτομο και όχι στην αναπηρία του, παραμερίζοντας ξεπερασμένες και πολλές φορές υποτιμητικές έννοιες για τα άτομα με αναπηρία προερχόμενες από εμπεδωμένα στερεότυπα και προκαταλήψεις.

Για το λόγο αυτό είναι αναγκαίο να εξαλειφθεί από τη νομοθεσία και γενικότερα από τον γραπτό και τον προφορικό δημόσιο λόγο, η απαρχαιωμένη και μη συμβατή με τη δικαιωματική προσέγγιση ορολογία. Ως «Παρατηρητήριο» εργαζόμαστε συστηματικά στο πεδίο της ορθής χρήσης της γλώσσας στη βάση της δικαιωματικής προσέγγισης. Με στόχο να διευκολύνουμε το έργο σας, παραθέτουμε στο Συνοδευτικό Αρχείο της παρούσας επιστολής (Παράρτημα ΙΙ)³⁰ τις βασικές αρχές της συμπεριληπτικής γλώσσας και συστάσεις ενδεδειγμένης ορολογίας όταν αναφερόμαστε στα άτομα με αναπηρία τόσο στον προφορικό, όσο και στον γραπτό λόγο. Το εν λόγω κείμενο βασίστηκε στις Οδηγίες Συμπεριληπτικής Γλώσσας για την Αναπηρία (Disability-inclusive language guidelines) που δημοσίευσαν το 2019 τα ΗΕ στο πλαίσιο εφαρμογής της Στρατηγικής για την ένταξη των ατόμων με αναπηρία (Disability Inclusion Strategy).

Ως οριζόντιο μέτρο που θα διευκολύνει σημαντικά την ορθή υλοποίηση των δεσμεύσεων, προτείνεται η εκπαίδευση όλων των στελεχών της δημόσιας διοίκησης αλλά και των εποπτευόμενων φορέων των υπουργείων, και εν προκειμένω των σωφρονιστικών υπαλλήλων, των σωμάτων επιβολής του νόμου, του ιατρικού και νοσηλευτικού προσωπικού που απασχολείται σε δομές του σωφρονιστικού συστήματος στη δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας και στην ορθή/βέλτιστη εξυπηρέτηση των ατόμων με αναπηρία. Στην επίτευξη αυτού του σκοπού μπορεί να συνδράμει αποτελεσματικά το Ινστιτούτο της ΕΣΑμΕΑ (IN-

³⁰ Βλ. σσ. 58-60 του Συνοδευτικού Αρχείου.

ΕΣΑμεΑ), το οποίο κατέχει την απαραίτητη τεχνογνωσία και το εξειδικευμένο προσωπικό για την παροχή ολοκληρωμένης εκπαίδευσης στα ζητήματα της αναπηρίας.

Τέλος, με δεδομένη την κατευθυντήρια αρχή της Σύμβασης, «Τίποτα για εμάς χωρίς εμάς», όπως αυτή ορίζεται στο Άρθρο 4.3 και αποσαφηνίζεται περαιτέρω στο Γενικό Σχόλιο 7 της Επιτροπής,³¹ απαιτείται από κάθε φορέα άσκησης δημόσιας πολιτικής η συνεχής διαβούλευση και συνεργασία με τα ίδια τα άτομα με αναπηρία, προκειμένου αυτά να συμμετέχουν τόσο στη διαμόρφωση και παραγωγή των πολιτικών που τους αφορούν, όσο και στην παρακολούθηση της υλοποίησής τους. Μέσω της συνεχούς διαβούλευσης με τις αντιπροσωπευτικές οργανώσεις του αναπηρικού κινήματος, και ιδιαίτερα με την τριτοβάθμια οργάνωσή τους, την ΕΣΑμεΑ, μπορεί να διασφαλιστεί η συμπερίληψη των αναγκών των ατόμων με αναπηρία στο σύνολο των πολιτικών που τους αφορούν.

Κλείνοντας, θα θέλαμε να επισημαίνουμε ότι επιδίωξη της ΕΣΑμεΑ και του «Παρατηρητηρίου» είναι η σταθερή συνεργασία με το Υπουργείο σας προκειμένου να συμβάλλουμε στο μέγιστο των δυνατοτήτων μας, στην ορθή υλοποίηση των προτεινόμενων μέτρων και πολιτικών, με γνώμονα πάντα την ανεμπόδιστη άσκηση και απόλαυση των δικαιωμάτων των πολιτών με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις που εκπροσωπούμε.

³¹ UN CRPD Committee (2018). General Comment 7: on the participation of persons with disabilities, including children with disabilities, through their representative organizations, in the implementation and monitoring of the Convention. Διαθέσιμο στο:

<https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsnbHatvuFkZ%2bt93Y3D%2baa2piFYzWLBu0vA%2bBr7QovZhbuyqzjDN0plweYI46WXrJJ6aB3Mx4y%2fspT%2bQrY5K2mKse5zjo%2bfvBDVu%2b42R9iK1p>

Με εκτίμηση

Ο Πρόεδρος

Ο Γεν. Γραμματέας

Ι. Βαρδακαστάνης

Β. Κούτσιανος

Πίνακας Αποδεκτών:

- κ. Γ. Γεραπετρίτη, Υπουργό Επικρατείας
- κ. Π. Θεοδωρικάκο, Υπουργό Προστασίας του Πολίτη

Συνημμένα:

- Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας (2022) – Τα δικαιώματα των κρατούμενων με αναπηρία στα καταστήματα κράτησης (Συνοδευτικό Αρχείο)

Προσβάσιμο αρχείο Microsoft Word (*.docx)

Το παρόν αρχείο ελέγχθηκε με το εργαλείο **Microsoft Accessibility Checker** και δε βρέθηκαν θέματα προσβασιμότητας. Τα άτομα με αναπηρία δε θα αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην ανάγνωσή του.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ ΘΕΜΑΤΩΝ ΑΝΑΠΗΡΙΑΣ ΤΗΣ ΕΣΑμ.ε.Α

ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ ΣΤΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση
Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή: Η Δράση ΠΕ9 του Παρατηρητηρίου Θεμάτων Αναπηρίας της ΕΣΑμεΑ	4
Ο Οδικός Χάρτης	4
Μεθοδολογία Υλοποίησης.....	4
Η Δομή και το Περιεχόμενο του Οδικού Χάρτη	5
1 Το Πλαίσιο για την Αναπηρία και των Συνθηκών στα Καταστήματα Κράτησης	7
1.1 Σύνταγμα της Ελλάδας	7
1.2 Σύμβαση των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες (CRPD)	7
1.3 Οι κατευθυντήριες και οργανωτικές διατάξεις για την εφαρμογή της Σύμβασης στο ελληνικό νομικό πλαίσιο (ν. 4488/2017).....	8
1.4 Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ.....	11
1.5 Ευρωπαϊκός Πυλώνας Κοινωνικών Δικαιωμάτων	12
1.6 Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά των Βασανιστηρίων και άλλης Σκληρής, Απάνθρωπης ή Εξευτελιστικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (ν.1782/1984)	12
1.7 Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (ν. 1949/1991).....	14
1.8 Κανονιστικό πλαίσιο Ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών και Επενδυτικών Ταμείων (ΕΔΕΤ).....	15
1.9 Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Αναπηρία «Ένωση Ισότητας-Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία 2021-2030».....	16
1.10 Agenda 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη.....	17
1.11 Πρότυποι Ελάχιστοι Κανόνες των Ηνωμένων Εθνών για τη μεταχείριση των κρατουμένων (The United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners -the Nelson Mandela Rules).....	17
1.12 Κανόνες των Ηνωμένων Εθνών για τη μεταχείριση των γυναικών κρατουμένων και μη στερητικά της ελευθερίας μέτρα για τις γυναίκες δράστες εγκληματικών πράξεων (United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-Custodial Measures for Women Offenders - the Bangkok Rules).....	19
1.13 Ευρωπαϊκοί Σωφρονιστικοί Κανόνες (European Prison Rules) του Συμβουλίου της Ευρώπης	20

2	Οι Συστάσεις Προς τη Χώρα Από την Επιτροπή των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες	23
3	Καταστήματα Κράτησης και Άτομα με Αναπηρία: Υφιστάμενη Κατάσταση	28
3.1	Κρατούμενοι με αναπηρία και συνθήκες κράτησης.....	30
3.2	Κρατούμενοι με αναπηρία και πρόσβαση στην υγεία	31
3.3	Πιστοποίηση της αναπηρίας των κρατούμενων με αναπηρία.....	32
3.4	Έλλειψη επίσημων στοιχείων και μελετών για την κατάσταση των κρατούμενων με αναπηρία στα σωφρονιστικά καταστήματα	33
3.5	Εκπαίδευση σωφρονιστικών υπαλλήλων στα δικαιώματα των κρατούμενων με αναπηρία	33
4	Στρατηγικές Δεσμεύσεις, Πολιτικές και Δράσεις της Ελληνικής Πολιτείας στο Πεδίο Αρμοδιοτήτων του Υπουργείου για την Υλοποίηση της Σύμβασης	35
4.1	Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία	37
4.2	Σχέδια Δράσης του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη για τα έτη 2021 και 2022	41
5	Κενά και Προκλήσεις για τον Πολιτικό Σχεδιασμό: Προτάσεις Πολιτικής, Οριζόντιες και Στοχευμένες Παρεμβάσεις για την Υλοποίηση των Συστάσεων .	43
5.1	Καταστήματα κράτησης και ζητήματα προσβασιμότητας.....	43
5.2	Ταξινόμηση και κατανομή των κρατούμενων με αναπηρία	44
5.3	Πρόσβαση στην επικοινωνία.....	45
5.4	Κρατούμενοι με αναπηρία και πρόσβαση στην υγεία και ψυχική υγεία.....	46
5.5	Συλλογή δεδομένων για την κατάσταση των κρατούμενων με αναπηρία ..	47
5.6	Καταστάσεις κρίσης και φυλακισμένοι με αναπηρία	47
5.7	Κρατούμενοι με αναπηρία και συμμετοχή σε διάφορες καθημερινές δραστηριότητες	48
5.8	Εκπαίδευση σωφρονιστικών υπαλλήλων στα δικαιώματα των κρατούμενων με αναπηρία	49
5.9	Υιοθέτηση μιας συμπεριληπτικής γλώσσας για την αναπηρία	50
	Παράρτημα Ι: Αναλυτική Παρουσίαση των Άρθρων 9, 13, 14, 15, και 25 της Σύμβασης	52
	Παράρτημα ΙΙ: Συμπεριληπτική Γλώσσα για την Αναπηρία.....	58

ΕΙΣΑΓΩΓΗ: Η ΔΡΑΣΗ ΠΕ9 ΤΟΥ ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟΥ ΘΕΜΑΤΩΝ ΑΝΑΠΗΡΙΑΣ ΤΗΣ ΕΣΑΜΕΑ

Το Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας της ΕΣΑμεΑ, λαμβάνοντας υπόψη τον κρίσιμο ρόλο της τομεακής και περιφερειακής διάστασης των πολιτικών υλοποίησης της Σύμβασης, σχεδίασε και υλοποιεί κατά την τρέχουσα προγραμματική περίοδο τη **δράση ΠΕ9**, με αντικείμενο την «Παροχή υποστήριξης στα επιμέρους σημεία αναφοράς (Υπουργεία και Περιφέρειες) για την ορθή εφαρμογή των απαιτήσεων της Σύμβασης και των Τελικών Παρατηρήσεων της Επιτροπής σε Κεντρικό και Περιφερειακό Επίπεδο».

Σκοπός της δράσης είναι να συνδράμει την πολιτεία στην ορθή και αποτελεσματική εφαρμογή της Σύμβασης στη χώρα σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο μέσω της εξειδίκευσης της δικαιωματικής προσέγγισης της αναπηρίας, στα πεδία αρμοδιοτήτων των κεντρικών και επιμέρους σημείων αναφοράς.

Ο ΟΔΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ

Βασική εκροή της δράσης αποτελεί το ανά χείρας κείμενο, που επιχειρεί να αποτελέσει έναν περιεκτικό Οδικό Χάρτη με συστάσεις, οδηγίες και κατευθύνσεις για την ορθή ενσωμάτωση και εφαρμογή των Τελικών Παρατηρήσεων της Επιτροπής¹ και των απαιτήσεων της Σύμβασης, στο πεδίο των αρμοδιοτήτων του κάθε ωφελούμενου (Υπουργείο ή Περιφέρειας).

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ

Η γενική μεθοδολογική προσέγγιση για την εκπόνηση του «Οδικού Χάρτη» στη δράση αυτή, συνοψίζεται ως «**ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας**» (**disability mainstreaming**). Πρόκειται για μια ολοκληρωμένη προσέγγιση βάσει της οποίας: τα δικαιώματα, οι **ανάγκες και οι εμπειρίες των ατόμων με αναπηρία συμπεριλαμβάνονται**, ως αναπόσπαστο κομμάτι, στον **σχεδιασμό**, την **εφαρμογή**, την **παρακολούθηση και αξιολόγηση πολιτικών και προγραμμάτων** (σε **όλους** τους **πολιτικούς, οικονομικούς και κοινωνικούς τομείς**), έτσι που τα άτομα με αναπηρία να ωφελούνται εξίσου, και να **επιτυγχάνεται** η ισότιμη συμμετοχή τους στην κοινωνία.

Η γενική αυτή προσέγγιση εξειδικεύεται σε τρεις διακριτές και αλληλοξαρτώμενες κατευθύνσεις.

¹ Οι τελικές παρατηρήσεις είναι διαθέσιμες στην ιστοσελίδα των Ηνωμένων Εθνών στην [αγγλική γλώσσα](#) αλλά και στην [ελληνική γλώσσα](#) όπως μεταφράστηκαν ύστερα από πρωτοβουλία της ΕΣΑμεΑ και του Παρατηρητηρίου Θεμάτων Αναπηρίας της.

- 1) Οριζόντια ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας σε κάθε δημόσια πολιτική, νομοθεσία, διοικητική διαδικασία, δράση, μέτρο και πρόγραμμα.
- 2) Θέσπιση και εφαρμογή στοχευμένων παρεμβάσεων ανά τομέα αρμοδιότητας με στόχο την άρση των εμποδίων και την ενδυνάμωση των ατόμων με αναπηρία.
- 3) Ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας στο επίπεδο λειτουργίας του φορέα/οργανισμού (οργανωτικά και διοικητικά θέματα, κατανόηση της δικαιωματικής προσέγγισης από τη διοίκηση και το προσωπικό κ.α.)

Η μεθοδολογία υλοποίησης της δράσης περιλαμβάνει διαφορετικές τεχνικές έρευνας, όπως:

- έρευνα γραφείου,
- επεξεργασία διαθέσιμων στατιστικών δεδομένων και αποτύπωση της υφιστάμενης κατάστασης ανά τομέα,
- επικοινωνία και λήψη ανατροφοδότησης από τα αρμόδια σημεία αναφοράς.

Η ΔΟΜΗ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΟΔΙΚΟΥ ΧΑΡΤΗ

- Στην **πρώτη ενότητα** αποτυπώνεται το γενικό πλαίσιο που διέπει τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία και πιο ειδικά στα πεδία αρμοδιοτήτων του Υπουργείου σας. Ειδικότερα, αντικείμενο της ενότητας αποτελούν οι νομικές και πολιτικές δεσμεύσεις της χώρας όπως αυτές απορρέουν: από το Σύνταγμα της Χώρας, από τη Σύμβαση των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες (CRPD)², τον ν. 4488/2017, τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά των Βασανιστηρίων και άλλης Σκληρής, Απάνθρωπης ή Εξευτελιστικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας, η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας, το κανονιστικό πλαίσιο ΕΔΕΤ, τον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, τον Ευρωπαϊκό Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων, την Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Αναπηρία «Ένωση Ισότητας-Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία 2021-2030», την Agenda 2030, τους Πρότυποι Ελάχιστοι Κανόνες των Ηνωμένων Εθνών για τη μεταχείριση των κρατουμένων (the Nelson Mandela Rules), οι Κανόνες των Ηνωμένων Εθνών για τη μεταχείριση των γυναικών κρατουμένων και τα μη στερητική της ελευθερίας μέτρα για τις γυναίκες δράστες

² Εφεξής «Σύμβαση»

εγκληματικών πράξεων (the Bangkok Rules), οι Ευρωπαϊκοί Σωφρονιστικοί Κανόνες καθώς και άλλες Συμβάσεις και κανονισμούς της ΕΕ αναφορικά με το πεδίο ενδιαφέροντος του Υπουργείου.

- Στη **δεύτερη ενότητα** παρουσιάζονται οι Τελικές Παρατηρήσεις και Συστάσεις της Επιτροπής των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες (2019)³ προς τη χώρα μας αναφορικά με την πρόοδο που έχει επιτευχθεί ως προς την υλοποίηση της Σύμβασης και ποια σημεία είναι εκείνα στα οποία πρέπει να δοθεί βαρύτητα/προτεραιότητα την επόμενη περίοδο.
- Η **τρίτη ενότητα** παρουσιάζει συνοπτικά την υφιστάμενη κατάσταση αναφορικά με τα δικαιώματα των κρατούμενων με αναπηρία στα καταστήματα κράτησης του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη. Η ενότητα, αποτυπώνει αφενός τις θετικές εξελίξεις και ρυθμίσεις που αφορούν τα πλαίσια άσκησης των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία και αφετέρου αναδεικνύει τα εμμένοντα εμπόδια και τις προκλήσεις που ανακύπτουν σε επίπεδο πολιτικού σχεδιασμού.
- Η **τέταρτη ενότητα** αποτυπώνει και αξιολογεί τις στρατηγικές δεσμεύσεις, τις πολιτικές και τις δράσεις της ελληνικής πολιτείας κατά την τρέχουσα περίοδο αναφορικά με την υλοποίηση των Συστάσεων της Επιτροπής στο πεδίο αρμοδιοτήτων του Υπουργείου. Ειδικότερα εξετάζεται το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία⁴ καθώς και τομεακές στρατηγικές και σχέδια δράσης.
- Η **πέμπτη ενότητα** καταλήγει σε προτάσεις πολιτικής καθώς και σε οριζόντιες και στοχευμένες παρεμβάσεις για την υλοποίηση των συστάσεων, λαμβάνοντας υπόψη τα κενά και τις ελλείψεις σε επίπεδο δεσμεύσεων και δράσεων του Υπουργείου, όπως αποτυπώνονται στην ενότητα 4.

³ Εφεξής «Επιτροπή των Η.Ε.»

⁴ Εφεξής «ΕΣΔ»

1 ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΗΡΙΑ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝΘΗΚΩΝ ΣΤΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ

1.1 Σύνταγμα της Ελλάδας

Σύμφωνα με την παράγραφο 6 του Άρθρου 21 του Συντάγματος της Ελλάδας,

Τα άτομα με αναπηρίες έχουν δικαίωμα να απολαμβάνουν μέτρων που εξασφαλίζουν την αυτονομία, την επαγγελματική ένταξη και τη συμμετοχή τους στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της Χώρας.

1.2 Σύμβαση των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες (CRPD)

Η σημασία και ο αντίκτυπος της Σύμβασης, που κυρώθηκε από την ελληνική πολιτεία με τον ν. 4074/2012, στην πολιτική για την αναπηρία είναι καθοριστική. Η Σύμβαση αποτέλεσε τη θεσμική αποτύπωση της μεταστροφής παραδείγματος στα ζητήματα της αναπηρίας σηματοδοτώντας τη μετάβαση από την παρωχημένη ιατροκεντρική και φιλανθρωπική αντίληψη, στη δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας. Η Σύμβαση αναγνωρίζει τα άτομα με αναπηρία ως ενεργά υποκείμενα με πλήρη δικαιώματα και ελευθερίες και δεσμεύει τα κράτη να άρουν όλα τα εμπόδια που αυτά αντιμετωπίζουν ώστε να διασφαλιστεί και να προαχθεί η πλήρης υλοποίηση των δικαιωμάτων τους, χωρίς διακρίσεις και αποκλεισμούς. Η Σύμβαση, πέραν του ότι επαναδιατυπώνει τα θεμελιώδη δικαιώματα και ελευθερίες υπό την οπτική των ατόμων με αναπηρία, διαφέρει επίσης από άλλες Συμβάσεις δικαιωμάτων ως προς το ότι αποδίδει ιδιαίτερη βαρύτητα στην εθνική εφαρμογή και την παρακολούθηση της πορείας υλοποίησής της από τα Κράτη-Μέλη.

Το δικαίωμα στην ελευθερία και στην ασφάλεια των ατόμων με αναπηρία σε ίση βάση με τους υπόλοιπους πολίτες διατυπώνεται ρητά στο **Άρθρο 14** της Σύμβασης. Πιο συγκεκριμένα, το άρθρο 14 της Σύμβασης θέτει δύο στόχους: ο πρώτος συνίσταται στην απαγόρευση οποιασδήποτε μορφής στέρησης της ελευθερίας αποκλειστικά και μόνο λόγω της αναπηρίας. Αυτό προϋποθέτει την κατάργηση νόμων που αφορούν άτομα με προβλήματα ψυχικής υγείας, που πιθανώς υπάρχουν έχοντας ως κύριο, αν όχι αποκλειστικό, σκοπό τη ρύθμιση συνθηκών εισαγωγής και υποχρεωτικής θεραπείας βασισμένων σε λόγους όπως η πρόληψη ή η ύπαρξη ανάγκης για περίθαλψη και θεραπεία εξαιτίας προφανούς ή διαγνωσμένης ψυχικής ασθένειας. Ο δεύτερος στόχος, ο οποίος σχετίζεται άμεσα με το σωφρονιστικό σύστημα, εστιάζει στη διασφάλιση ότι για τα άτομα με αναπηρία που έχουν στερηθεί την ελευθερία τους με νόμιμο τρόπο αυτή δεν σχετίζεται με την αναπηρία

τους και ότι έχουν ίσα δικαιώματα με όλα τα υπόλοιπα άτομα που εκτίουν στερητικές της ελευθερίας ποινές και απολαμβάνουν, σε ίση βάση, τις προβλεπόμενες εγγυήσεις και τις απαραίτητες εύλογες προσαρμογές.

Το περιεχόμενο του **Άρθρου 15** επικεντρώνεται στην απαγόρευση και αποτροπή των βασανιστηρίων εις βάρος των ατόμων με αναπηρία. Σύμφωνα με το άρθρο 15, κανένας δεν υποβάλλεται σε βασανιστήρια, σκληρή, απάνθρωπη ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία.

Το **Άρθρο 13** της Σύμβασης, «Πρόσβαση στη Δικαιοσύνη», αποτελεί το πρώτο αυτόνομο άρθρο στις Συνθήκες των Ηνωμένων Εθνών που επικεντρώνεται στο δικαίωμα πρόσβασης στη δικαιοσύνη των ατόμων με αναπηρία.⁶ Μεταξύ άλλων, το Άρθρο 13 δίνει έμφαση στην κατάρτιση των εργαζομένων στον ευρύτερο χώρο του τομέα της δικαιοσύνης, της αστυνομίας, των σωφρονιστικών υπαλλήλων καθώς και άλλων επαγγελματιών που απασχολούνται στα καταστήματα κράτησης, όπως το ιατρικό και νοσηλευτικό προσωπικό των δομών υγείας εντός των καταστημάτων κράτησης κ.λπ. στα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία προκειμένου να διασφαλιστεί η αποτελεσματική πρόσβασή τους στη δικαιοσύνη.

Η προσβασιμότητα είναι το αντικείμενο του **Άρθρου 9** της Σύμβασης η εφαρμογή του οποίου έχει οριζόντιο χαρακτήρα. Δηλαδή, για την υλοποίηση όλων των προβλέψεων που αποτυπώνονται στα άρθρα 10-30 της Σύμβασης, θα πρέπει πάντα να λαμβάνονται υπόψη τα ζητήματα προσβασιμότητας. Παραδείγματος χάρη, για να υλοποιηθούν οι προβλέψεις των άρθρων 13 «Πρόσβασης στη Δικαιοσύνη» και 25 «Πρόσβαση στην Υγεία» πρέπει πάντα να λαμβάνεται υπόψη και το ζήτημα της προσβασιμότητας. Ως προς το περιεχόμενο, το άρθρο 9 επικεντρώνεται ιδιαίτερα σε θέματα καθολικής προσβασιμότητας στα οποία συμπεριλαμβάνεται και η πρόσβαση του δομημένου περιβάλλοντος του σωφρονιστικού συστήματος (καταστήματα κράτησης, δομές υγείας εντός των καταστημάτων κράτησης), κ.λπ.

Τέλος, το περιεχόμενο του **Άρθρου 25** αφορά στο δικαίωμα των ατόμων με αναπηρία πρόσβασης στην υγεία σε ίση βάση με τους πολίτες χωρίς αναπηρία.

1.3 Οι κατευθυντήριες και οργανωτικές διατάξεις για την εφαρμογή της Σύμβασης στο ελληνικό νομικό πλαίσιο (ν. 4488/2017)

Στη χώρα μας, με το Δ' μέρος του ν. 4488/2017 εξειδικεύονται οι κατευθυντήριες και οργανωτικές διατάξεις για την εθνική εφαρμογή της Σύμβασης.

Κατευθυντήριες διατάξεις:

Σύμφωνα με το άρθρο 61 του νόμου, κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου υποχρεούται να διασφαλίζει την ισότιμη άσκηση των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία στο πεδίο των αρμοδιοτήτων ή δραστηριοτήτων του, και ειδικότερα υποχρεούται:

- Να αφαιρεί εμπόδια κάθε είδους.
- Να τηρεί τις αρχές του καθολικού σχεδιασμού σε κάθε τομέα της αρμοδιότητάς τους.
- Να παρέχει, όπου απαιτείται, εύλογες προσαρμογές υπό τη μορφή εξατομικευμένων και κατάλληλων τροποποιήσεων και ρυθμίσεων.
- Να απέχει από πρακτικές, κριτήρια και συμπεριφορές που συνεπάγονται διακρίσεις σε βάρος των ατόμων με αναπηρία.
- Να προάγει με θετικά μέτρα την ισότιμη συμμετοχή και άσκηση των δικαιωμάτων στον τομέα της αρμοδιότητάς/δραστηριότητάς τους.

Ειδικότερα, **τα διοικητικά όργανα και οι αρχές**, σύμφωνα με το **άρθρο 62**,⁵ απαιτείται να εντάσσουν τη διάσταση της αναπηρίας σε κάθε δημόσια πολιτική, διοικητική διαδικασία, δράση, μέτρο και πρόγραμμα της αρμοδιότητάς τους με στόχο την εξάλειψη, αποκατάσταση και αποτροπή ανισοτήτων μεταξύ ατόμων με και χωρίς αναπηρίες.

Για το σκοπό αυτό:

- Υποβάλλουν εκθέσεις στα οικεία σημεία αναφοράς του άρθρου 71 σχετικά με τις δράσεις, τα μέτρα και τα προγράμματα που υιοθετούν για την επίτευξη της ισότητας των ατόμων με αναπηρία.
- Υιοθετούν ποσοτικούς και ποιοτικούς δείκτες ώστε να καθίσταται δυνατή η μέτρηση και η αξιολόγηση της ένταξης της διάστασης της αναπηρίας.
- Συλλέγουν και τηρούν επιμέρους στατιστικά στοιχεία για την αναπηρία ως προς τους τομείς ευθύνης τους.

Με το άρθρο 63 θεσμοθετείται η υποχρέωση των διοικητικών οργάνων και αρχών να τηρούν τις αρχές του καθολικού σχεδιασμού διοικητικών προϊόντων, περιβαλλόντων και υπηρεσιών καθώς και να παρέχουν εύλογες προσαρμογές.

⁵ Με κοινή απόφαση των καθ' ύλην αρμόδιων Υπουργών κατόπιν συνεργασίας με το Συντονιστικό Μηχανισμό του άρθρου 69 και κατόπιν δημόσιας διαβούλευσης εξειδικεύονται οι υπόχρεοι φορείς, οι διαδικασίες υλοποίησης καθώς και κάθε άλλο θέμα τεχνικού ή λεπτομερειακού χαρακτήρα για την εφαρμογή των διατάξεων του παρόντος άρθρου.

Με το άρθρο 64, τα διοικητικά όργανα και οι αρχές υποχρεούνται να μεριμνήσουν για την πρόσβαση στο φυσικό, δομημένο και ηλεκτρονικό περιβάλλον στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους (σε συνήθειες αλλά και έκτακτες συνθήκες)

Με το άρθρο 65 ορίζεται η υποχρέωση των διοικητικών αρχών να παρέχουν στα συναλλασσόμενα άτομα με αναπηρία προσβάσιμα μέσα και τρόπους επικοινωνίας. Επιπροσθέτως αναγνωρίζεται η ελληνική νοηματική γλώσσα ως ισότιμη με την ελληνική γλώσσα και η ελληνική γραφή Braille ως ο τρόπος γραφής των τυφλών Ελλήνων πολιτών.

Επίσης το **άρθρο 66** «Ενημέρωση, ευαισθητοποίηση, εκπαίδευση και κατάρτιση σε θέματα δικαιωμάτων ατόμων με αναπηρία»⁶ στην παράγραφο 2 ορίζει ότι:

2. Προς το σκοπό της [...] **κατάρτισης στελεχών του δημόσιου τομέα** [...] σε **θέματα δικαιωμάτων και ίσης μεταχείρισης των ατόμων με αναπηρία** [...] το **Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης** [...] μεριμν[ά] για τη **συμπερίληψη στα προγράμματα σπουδών και στα επιμορφωτικά τους σεμινάρια εκπαιδευτικών ενοτήτων που αφορούν στα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, όπως αυτά απορρέουν από τη Σύμβαση**. Με αποφάσεις των οικείων Υπουργών, σε συνεργασία με το Συντονιστικό Μηχανισμό του άρθρου 69 και το Κεντρικό Σημείο Αναφοράς του άρθρου 70, ρυθμίζονται οι επιμέρους θεματικές ενότητες, το περιεχόμενο των εκπαιδευτικών ενοτήτων, καθώς και κάθε άλλο θέμα τεχνικού ή λεπτομερειακού χαρακτήρα.

Με το άρθρο 68 θεσμοθετείται η ανάλυση συνεπειών για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία κατά την νομοπαραγωγική διαδικασία, καθώς και η υποχρέωση του ελληνικού στατιστικού συστήματος για παραγωγή επίσημων στατιστικών για τα άτομα με αναπηρία, σε διαβούλευση με το Παρατηρητήριο θεμάτων Αναπηρίας της ΕΣΑμεΑ.

Οι οργανωτικές διατάξεις του ν.4488 προβλέπουν ότι:

Ο **Υπουργός Επικρατείας**, αρμόδιος για τη συνοχή του κυβερνητικού έργου, ορίζεται ως **Συντονιστικός Μηχανισμός** σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 33 της Σύμβασης (**άρθρο 69**).

⁶ Ο.π.

Η Γενική Γραμματεία Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων ορίζεται ως **Κεντρικό Σημείο Αναφοράς** για θέματα σχετιζόμενα με την εφαρμογή της Σύμβασης (άρθρο 70).

Τα **Επιμέρους Σημεία Αναφοράς** για την παρακολούθηση εφαρμογής της Σύμβασης (άρθρο 71) καθορίζονται σε επίπεδο υπουργείων, περιφερειών και δήμων. Ειδικότερα, ως προς τα Επιμέρους Σημεία Αναφοράς των Υπουργείων, με απόφαση των οικείων Υπουργών, ορίζεται σε κάθε Υπουργείο ο Γενικός ή Διοικητικός Γραμματέας ως Σημείο Αναφοράς ή με απόφαση του Γενικού ή Διοικητικού Γραμματέα οι αρμοδιότητες του Σημείου Αναφοράς μπορεί να μεταβιβασθούν σε οργανική μονάδα επιπέδου Γενικής Διεύθυνσης, Διεύθυνσης ή Τμήματος.

Βάσει του νόμου, οι αρμοδιότητες των Σημείων Αναφοράς αφορούν την παρακολούθηση υλοποίησης των υιοθετούμενων κατ' εφαρμογή της Σύμβασης δημόσιων πολιτικών στα οικεία Υπουργεία και στους εποπτευόμενους από αυτά φορείς, την προώθηση στο Κεντρικό Σημείο Αναφοράς του άρθρου 70, προτάσεων και νομοθετικών ρυθμίσεων βέλτιστης εφαρμογής της Σύμβασης, τη σύνταξη ετήσιων εκθέσεων προόδου και την προώθηση δημόσιας διαβούλευσης για τα ως άνω θέματα.

Με το **άρθρο 72** θεσμοθετείται το **πλαίσιο για την προαγωγή της Σύμβασης** που αποτελείται από τον **Συνήγορο του Πολίτη** ο οποίος **υποχρεούται να τελεί σε συνεργασία με την Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία (ΕΣΑμεΑ)** ως **ανεξάρτητο μηχανισμό της κοινωνίας των πολιτών**.

1.4 Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ⁷

Η διακήρυξη του **Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ**, που τέθηκε σε ισχύ την 1^η Δεκεμβρίου 2009, επιβεβαιώνει -λαμβάνοντας υπόψη τις αρμοδιότητες και τις δράσεις της ΕΕ, καθώς και την αρχή της επικουρικότητας- τα δικαιώματα που προκύπτουν ιδίως από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις και τις κοινές διεθνείς υποχρεώσεις των χωρών της ΕΕ, τη σύμβαση για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών, τους κοινωνικούς χάρτες που έχουν ψηφιστεί από την ΕΕ και από το Συμβούλιο της Ευρώπης και τη νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Ο χάρτης, παρέχοντας διαφάνεια και σαφήνεια στα θεμελιώδη δικαιώματα και ελευθερίες, δημιουργεί νομική

⁷ Ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε. είναι διαθέσιμος στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:l33501&from=EL>

ασφάλεια στην ΕΕ. Μάλιστα, το **άρθρο 26** του Χάρτη, εστιάζει στην **ένταξη των ατόμων με αναπηρία** τονίζοντας ότι αυτά **πρέπει να επωφελούνται μέτρων που θα τους εξασφαλίζουν την αυτονομία, την κοινωνική και επαγγελματική ένταξη και τη συμμετοχή στον κοινοτικό βίο.**

Εκτός από το άρθρο 26 του Χάρτη που εστιάζει στην ένταξη των ατόμων με αναπηρία, σε ότι αφορά την προστασία των πολιτών με αναπηρία πρέπει να λαμβάνεται υπόψη το **άρθρο 1** του Χάρτη που αφορά την **ανθρώπινη αξιοπρέπεια** τονίζοντας ότι **η ανθρώπινη αξιοπρέπεια είναι απαραβίαστη και για αυτό πρέπει να είναι σεβαστή και να προστατεύεται** και το **άρθρο 4** που επισημαίνει ότι **κανείς δεν μπορεί να υποβληθεί σε βασανιστήρια ούτε σε απάνθρωπες ή εξευτελιστικές ποινές ή μεταχείριση.**

1.5 Ευρωπαϊκός Πυλώνας Κοινωνικών Δικαιωμάτων⁸

Το 2017 το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο της Ευρώπης και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διακήρυξαν τον **Ευρωπαϊκό Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων** ως την «**πυξίδα**» για το **σχεδιασμό των πολιτικών απασχόλησης και των κοινωνικών πολιτικών.** Συγκεκριμένα, η **Αρχή 17 «Ένταξη των Ατόμων με Αναπηρία»** προβλέπει ότι:

«τα άτομα με αναπηρία έχουν δικαίωμα σε εισοδηματική στήριξη που διασφαλίζει αξιοπρεπή διαβίωση, υπηρεσίες που τους επιτρέπουν να συμμετέχουν στην αγορά εργασίας και στην κοινωνία, και εργασιακό περιβάλλον προσαρμοσμένο στις ανάγκες τους.»⁹

1.6 Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά των Βασανιστηρίων και άλλης Σκληρής, Απάνθρωπης ή Εξευτελιστικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (ν.1782/1984)¹⁰

Τον Δεκέμβριο του 1984 υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών η Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων και άλλης Σκληρής, Απάνθρωπης ή Εξευτελιστικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας.¹¹ Ο σκοπός της εν λόγω Σύμβασης

⁸ Ο Ευρωπαϊκός Πυλώνας Κοινωνικών Δικαιωμάτων είναι διαθέσιμος στο: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_el

⁹ Ο.π.

¹⁰ Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά των Βασανιστηρίων και άλλης Σκληρής, Απάνθρωπης ή Εξευτελιστικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας είναι διαθέσιμη στο: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-against-torture-and-other-cruel-inhuman-or-degrading>

¹¹ Το ελληνικό κοινοβούλιο κύρωσε τη Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων και άλλης Σκληρής, Απάνθρωπης ή Εξευτελιστικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας τον Ιούνιο του 1988 με το ν. 1782 (ΦΕΚ 116/τ.Α'/3.06.1988).

είναι η **αποτροπή των βασανιστηρίων και άλλων σκληρών πράξεων απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας**. Για να πετύχει το σκοπό αυτό, η Σύμβαση απαιτεί από τα κράτη-μέλη της αφενός τη λήψη αποτελεσματικών μέτρων για την αποτροπή όλων των βασανιστηρίων σε όλες τις περιοχές που είναι υπό τη δικαιοδοσία τους, αφετέρου την απαγόρευση της μεταφοράς των πολιτών σε οποιαδήποτε άλλη χώρα όπου υπάρχουν ενδείξεις ότι διατρέχουν κίνδυνο να βασανιστούν.

Στο πλαίσιο παρακολούθησης της υλοποίησης της Σύμβασης κατά των Βασανιστηρίων, από το 1988 μέχρι και το 2022 η χώρα μας έχει εξεταστεί συνολικά 7 φορές από την Επιτροπή των ΗΕ κατά των Βασανιστηρίων. Η πιο πρόσφατη εξέταση πραγματοποιήθηκε τον Ιούλιο του 2019 και το Σεπτέμβριο της ίδιας χρονιάς, η Επιτροπή δημοσίευσε τις Τελικές Παρατηρήσεις και Συστάσεις προς τη χώρα.¹² Πιο συγκεκριμένα, σε ότι αφορά τις συνθήκες κράτησης, η Επιτροπή συστήνει στο ελληνικό κράτος, μεταξύ άλλων, να συνεχίσει τις προσπάθειες για τη βελτίωση των υφιστάμενων συνθηκών κράτησης όπως και να προβεί στην ανακούφιση του υπερπληθυσμού των καταστημάτων κράτησης, λαμβάνοντας υπόψη και την εφαρμογή μη στερητικών μέτρων της ελευθερίας.¹³ Επίσης επισημαίνει στο ελληνικό κράτος, ότι στη προσπάθεια του για τη βελτίωση των υφιστάμενων συνθηκών κράτησης οφείλει να λάβει υπόψη και τις προβλέψεις των: α) Πρότυπων Ελάχιστων Κανόνων των Ηνωμένων Εθνών για τη μεταχείριση των κρατουμένων (the Nelson Mandela Rules), β) Πρότυπων Ελάχιστων Κανόνων των Ηνωμένων Εθνών για τα μη στερητικά της ελευθερίας μέτρα (the Tokyo Rules), και γ) Κανόνων των Ηνωμένων Εθνών για τη μεταχείριση των γυναικών κρατουμένων και τα μη στερητικά της ελευθερίας μέτρα για τις γυναίκες δράστες εγκληματικών πράξεων (the Bangkok Rules).¹⁴

Εκτός από τις συνθήκες κράτησης στα καταστήματα κράτησης της χώρας, η Επιτροπή των ΗΕ κατά των Βασανιστηρίων στις Τελικές Παρατηρήσεις της προς το ελληνικό κράτος αναφέρεται και στην εκπαίδευση όλων των εμπλεκόμενων επαγγελματιών στο χώρο του σωφρονιστικού συστήματος. Πιο συγκεκριμένα, η Επιτροπή συστήνει την παροχή οδηγιών και υποχρεωτικών προγραμμάτων

¹² Οι Τελικές Παρατηρήσεις της Επιτροπής των ΗΕ κατά των Βασανιστηρίων ύστερα από τον εποικοδομητικό διάλογο που έλαβε χώρα μεταξύ της Επιτροπής των ΗΕ κατά των Βασανιστηρίων και της αντιπροσωπίας του ελληνικού κράτους είναι διαθέσιμες στο: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G19/260/55/PDF/G1926055.pdf?OpenElement>

¹³ Βλ. το σημείο α, της παρ. 37 των Τελικών Παρατηρήσεων της Επιτροπής των ΗΕ κατά των Βασανιστηρίων. Διαθέσιμο στο:

<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G19/260/55/PDF/G1926055.pdf?OpenElement>

¹⁴ Ο.π.

κατάρτισης προκειμένου να διασφαλιστεί ότι όλοι οι δημόσιοι υπάλληλοι, όπως οι αξιωματούχοι επιβολής του νόμου, οι σωφρονιστικοί υπάλληλοι, το ιατρικό και νοσηλευτικό προσωπικό που εργάζεται στις δομές υγείας εντός των καταστημάτων κράτησης, γνωρίζουν το περιεχόμενο της Σύμβασης και ειδικότερα την πλήρη απαγόρευση των βασανιστηρίων. Επιπλέον επισημαίνεται ότι οποιαδήποτε παραβίαση δεν θα γίνεται ανεκτή και οι υπεύθυνοι θα διωχθούν και, εφόσον καταδικαστούν, θα τιμωρηθούν κατάλληλα.¹⁵

1.7 Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (ν. 1949/1991)¹⁶

Τον Νοέμβριο του 1987 υιοθετήθηκε από τα κράτη-μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης, η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας η οποία μετά την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, **θεωρείται ως μια από τις σημαντικότερες Συνθήκες του Συμβουλίου της Ευρώπης**. Η υιοθέτησή της φέρνει **μια νέα και προληπτική προσέγγιση ως προς τον χειρισμό των παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων**. Στο πλαίσιο υλοποίησης της Σύμβασης συστάθηκε η **Επιτροπή για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων (CPT)** η οποία έχει τη δυνατότητα να κάνει **επιτόπιες επισκέψεις** σε οποιοδήποτε χώρο στον οποίο άνθρωποι στερούνται της ελευθερίας τους, π.χ. τα καταστήματα κράτησης, εντός της δικαιοδοσίας των κρατών που την έχουν κυρώσει.¹⁷ Στην Ελλάδα, **η τελευταία επίσκεψη της Επιτροπής πραγματοποιήθηκε στα τέλη Νοεμβρίου 2021**¹⁸ όπου μέλη της Επιτροπής επισκέφθηκαν διάφορα καταστήματα κράτησης σε όλη την ελληνική επικράτεια. Μέχρι και το 2020, η Σύμβαση για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας είχε κυρωθεί από 47 κράτη μέλη της Ευρώπης, ενώ η κύρωση αποτελεί προϋπόθεση για όλα τα κράτη που έχουν ενταχθεί στο Συμβούλιο της Ευρώπης.¹⁹

¹⁵ Βλ. το σημείο α, της παρ. 45 των Τελικών Παρατηρήσεων της Επιτροπής των ΗΕ κατά των Βασανιστηρίων. Διαθέσιμο στο: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G19/260/55/PDF/G1926055.pdf?OpenElement>

¹⁶ Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας είναι διαθέσιμη στο: <https://rm.coe.int/16806dbaa3>

¹⁷ Για περισσότερα βλ. <https://rm.coe.int/16806dbaa3>

¹⁸ Η έκθεση της Επιτροπής για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων για την Ελλάδα είναι διαθέσιμη στο:

¹⁹ Βλ. <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=signatures-by-treaty&treaty=126>

1.8 Κανονιστικό πλαίσιο Ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών και Επενδυτικών Ταμείων (ΕΔΕΤ)

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, σε όλα τα στάδια εφαρμογής των ΕΔΕΤ, αποσκοπεί στην εξάλειψη των ανισοτήτων και στην **προώθηση της ισότητας** μεταξύ ανδρών και γυναικών και την ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου, καθώς και στην **καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω** φύλου, φυλής, εθνότητας, θρησκευματος ή πεποιθήσεων, **αναπηρίας**, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 2 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΣΕΕ), του άρθρου 10 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ) και του άρθρου 21 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, **λαμβάνοντας ειδικότερα υπόψη την προσβασιμότητα για τα άτομα με αναπηρία.**

Πιο συγκεκριμένα σύμφωνα με το **Κανονισμό (ΕΕ) 2021/1060 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 24ης Ιουνίου 2021**²⁰ για τον καθορισμό κοινών διατάξεων για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο+, το Ταμείο Συνοχής, το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας, Αλιείας και Υδατοκαλλιέργειας, και δημοσιονομικών κανόνων για τα εν λόγω Ταμεία και για το Ταμείο Ασύλου, Μετανάστευσης και Ένταξης, το Ταμείο Εσωτερικής Ασφάλειας και το Μέσο για τη Χρηματοδοτική Στήριξη της Διαχείρισης των Συνόρων και την Πολιτική των Θεωρήσεων», προβλέπονται τα ακόλουθα:

α) στην **παρ. 3 του άρθρου 9 «Οριζόντιες αρχές»**, αναφέρεται ότι **«Τα κράτη μέλη και η Επιτροπή λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα για να αποτρέψουν κάθε διάκριση λόγω** φύλου, φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκείας ή πεποιθήσεων, **αναπηρίας**, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού κατά την **προετοιμασία, υλοποίηση, παρακολούθηση και αξιολόγηση των προγραμμάτων, καθώς και κατά την υποβολή των σχετικών εκθέσεων.** Ειδικότερα, η **προσβασιμότητα για τα άτομα με αναπηρίες** λαμβάνεται υπόψη σε όλα τα στάδια της προετοιμασίας και της υλοποίησης των προγραμμάτων»,

²⁰ Ο Κανονισμός (ΕΕ) 2021/1060 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 24ης Ιουνίου 2021 για τον καθορισμό κοινών διατάξεων για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο+, το Ταμείο Συνοχής, το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας, Αλιείας και Υδατοκαλλιέργειας, και δημοσιονομικών κανόνων για τα εν λόγω Ταμεία και για το Ταμείο Ασύλου, Μετανάστευσης και Ένταξης, το Ταμείο Εσωτερικής Ασφάλειας και το Μέσο για τη Χρηματοδοτική Στήριξη της Διαχείρισης των Συνόρων και την Πολιτική των Θεωρήσεων είναι διαθέσιμος στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R1060&from=EL>

β) στην **παρ. 1 του άρθρου 73 «Επιλογή πράξεων από τη Διαχειριστική Αρχή»**, αναφέρεται ότι «Για την **επιλογή των πράξεων, η διαχειριστική αρχή καταρτίζει και εφαρμόζει κριτήρια και διαδικασίες που δεν εισάγουν διακρίσεις, είναι διαφανή, εξασφαλίζουν την πρόσβαση από άτομα με αναπηρίες**, διασφαλίζουν την ισότητα των φύλων, και λαμβάνουν υπόψη τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, την αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης, και την ενωσιακή πολιτική στον τομέα του περιβάλλοντος, σύμφωνα με το άρθρο 11 και το άρθρο 191 παράγραφος 1 ΣΛΕΕ.».

Επιπρόσθετα, **τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία**, και ειδικότερα η **προσβασιμότητα**, ενισχύονται περαιτέρω με τη συμπερίληψη στον ως άνω Κανονισμό ειδικού οριζόντιου αναγκαίου πρόσφορου όρου (βλ. Παράρτημα ΙΙΙ του Κανονισμού) για την «Υλοποίηση και εφαρμογή της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες σύμφωνα με την απόφαση 2010/48/ΕΚ του Συμβουλίου».

1.9 Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Αναπηρία «Ένωση Ισότητας-Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία 2021-2030»²¹

Σε συνέχεια της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για την Αναπηρία 2010-2020 που έθεσε τις βάσεις για την άρση των εμποδίων και των αποκλίσεων που βιώνουν 87 εκ. Ευρωπαίοι πολίτες με αναπηρία, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε την άνοιξη του 2021 την νέα **Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Αναπηρία 2021-2030**. Η νέα Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Αναπηρία προτείνει την **ανάληψη συντονισμένων δράσεων σε εθνικό και σε ενωσιακό επίπεδο**, με την Ε.Ε. είτε να μοιράζεται την αρμοδιότητα με τα κράτη μέλη της είτε να έχει υποστηρικτικό ρόλο, προς την περαιτέρω άρση των εμποδίων που αντιμετωπίζουν οι Ευρωπαίοι πολίτες με αναπηρία.

Σε ότι αφορά τα δικαιώματα των κρατούμενων με αναπηρία, δεν γίνεται ειδική αναφορά στη Στρατηγική. Ωστόσο, η έμφαση που δίνει η Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Αναπηρία στην προσβασιμότητα ως ένας παράγοντας διευκόλυνσης της άσκησης των δικαιωμάτων, της αυτονομίας και της ισότητας των ατόμων με αναπηρία όπως και η αντιμετώπιση των ανισοτήτων και των διακρίσεων που υφίστανται είναι δυο ζητήματα που πρέπει να ληφθούν υπόψη στη λειτουργία του σωφρονιστικού συστήματος της χώρας, προκειμένου τα άτομα με αναπηρία να

²¹ Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία 2021-2030 είναι διαθέσιμη στα ελληνικά στον ακόλουθο σύνδεσμο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=COM:2021:101:FIN#PP4Contents>

μην στερούνται των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους εντός των καταστημάτων κράτησης.

1.10 Agenda 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη²²

Η **Ατζέντα 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη**, για την εφαρμογή της οποίας έχει δεσμευτεί η χώρα μας, προάγει μεταξύ άλλων τον **καθολικό σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της ισότητας και της μη διάκρισης**. Η Ατζέντα 2030 δεσμεύεται ότι θα ενισχύσει τα ευάλωτα άτομα, συμπεριλαμβανομένων των ατόμων με αναπηρία.

Ο σεβασμός των δικαιωμάτων των φυλακισμένων με αναπηρία έχει επίσης συμπεριληφθεί στην ατζέντα. Πιο συγκεκριμένα, ο **Στόχος 16 «Ειρήνη, Δικαιοσύνη και Ισχυροί Θεσμοί»** αφορά στην προαγωγή ειρηνικών και χωρίς αποκλεισμούς κοινωνιών καθώς και στην πρόσβαση στη δικαιοσύνη όλων των πολιτών. Μάλιστα, ο **υπο-στόχος 16.2** επικεντρώνεται σε **ζητήματα που αφορούν στην απαλλαγή από βασανιστήρια, σκληρή, απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία**.

1.11 Πρότυποι Ελάχιστοι Κανόνες των Ηνωμένων Εθνών για τη μεταχείριση των κρατουμένων (The United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners -the Nelson Mandela Rules)²³

Τον Δεκέμβριο του 2015, η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών υιοθέτησε τους αναθεωρημένους Ελάχιστους Κανόνες των ΗΕ για τη Μεταχείριση των Κρατουμένων (the **Nelson Mandela Rules**) οι οποίοι αποτελούν **βασικό «εργαλείο» για την αξιολόγηση της μεταχείρισης των κρατουμένων από τους υφιστάμενους μηχανισμούς παρακολούθησης**. Βασική αρχή των Κανονισμών Mandela είναι **η υποχρέωση αντιμετώπισης όλων των κρατούμενων με σεβασμό στην εγγενή τους αξιοπρέπεια και στην απαγόρευση οποιουδήποτε είδους βασανιστηρίων ή/και άλλων μορφών κακοποίησης**. Οι Κανονισμοί Mandela αποτελούνται από 122 «Κανόνες» που προσφέρουν λεπτομερείς οδηγίες για ζητήματα που σχετίζονται από πειθαρχικά μέτρα μέχρι και παροχής ιατρικών υπηρεσιών εντός των καταστημάτων κράτησης. Ωστόσο, οι εν λόγω 122 Κανόνες επί της ουσίας δεν είναι όλοι «κανόνες» αφού το περιεχόμενο κάποιων από αυτών

²² Η Ατζέντα 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη είναι διαθέσιμη στο: <https://unric.org/el/17-στοχοι-βιωσιμησ-αναπτυξης/>

²³ Οι Πρότυποι Ελάχιστοι Κανόνες των Ηνωμένων Εθνών για τη μεταχείριση των κρατουμένων είναι διαθέσιμοι στο: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/GA-RESOLUTION/E_ebook.pdf

έχει να κάνει με βασικές αρχές όπως αυτή της θεσμικής ισότητας και της φιλοσοφίας του εγκλεισμού.

Ειδικότερα, σε ότι αφορά τους/τις κρατούμενους/ες με αναπηρία οι κανόνες που αξίζουν ιδιαίτερης προσοχής είναι οι ακόλουθοι: ο **Κανόνας 1** που επικεντρώνεται στην απαγόρευση της χρήσης βασανιστηρίων και άλλης σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας των κρατούμενων, ο **Κανόνας 2.2** που αφορά την απαγόρευση των διακρίσεων μεταξύ των κρατούμενων και επισημαίνει ότι οι διοικήσεις των καταστημάτων κράτησης οφείλουν να λαμβάνουν υπόψη της εξατομικευμένες ανάγκες των κρατούμενων και πόσο μάλλον των κρατούμενων που ανήκουν στις ευάλωτες ομάδες, όπως τα άτομα με αναπηρία. Επιπλέον, εκτός από το να ληφθούν υπόψη οι εξατομικευμένες ανάγκες των κρατούμενων είναι επίσης σημαντικό να ληφθούν υπόψη μέτρα τα οποία θα προωθούν και θα προστατεύουν τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία και τα οποία δεν πρέπει να λαμβάνονται υπόψη ως μορφή διάκρισης. Ο **Κανόνας 13** μιλά για την παροχή επαρκών συνθηκών διαβίωσης στα καταστήματα κράτησης ενώ οι **Κανόνες 15** και **16** επικεντρώνονται στους χώρους υγιεινής, όπως οι τουαλέτες και τα ντους, οι οποίοι επίσης οφείλουν να είναι προσβάσιμοι σε όλους τους κρατούμενους.

Η πρόσβαση όλων των κρατούμενων σε υπηρεσίες υγείας είναι το περιεχόμενο του **Κανόνα 24** όπως και ο σεβασμός της αυτονομίας των ασθενών-κρατούμενων με αναπηρία και ότι η σχέση των κρατούμενων με αναπηρία με τους ιατρούς θα βασίζεται στην «εν επιγνώσει συναίνεση».

Ο **Κανόνας 39.3** αφορά στα τρέχουσα εμπόδια με τα οποία έρχονται αντιμέτωποι/ες οι κρατούμενοι/ες με αναπηρία ως προς τη συμμόρφωση τους και το γενικότερο καθεστώς που επικρατεί στα καταστήματα κράτησης. Το αντικείμενο του **Κανόνα 46.3** αφορά στις περιπτώσεις εκείνες που ένας/μια κρατούμενος/η με αναπηρία αισθανθεί κάποια ψυχολογική πίεση όπου για την αποφυγή αυτής της κατάστασης χρειάζεται ο διαχωρισμός του συγκεκριμένου κρατούμενου από το γενικό πληθυσμό των φυλακών ύστερα από αξιολόγηση ενός επαγγελματία υγείας.

Η πρόσβαση στην πληροφορία αναφορικά με τους κανόνες και τη λειτουργία των καταστημάτων κράτησης, τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις κ.λπ. των κρατούμενων είναι επίσης ζητήματα που εμπεριέχονται στο Κανονισμούς Mandela. Ειδικότερα, σε ότι αφορά τους κρατούμενους με αναπηρία, σύμφωνα με τον **Κανόνα 55**, οι κανόνες αυτοί πρέπει να είναι προσβάσιμοι στους κρατούμενους με αναπηρία όπως και οι περιλήψεις αυτών πρέπει να είναι διαθέσιμες στους κοινόχρηστους χώρους των φυλακών.

Σε ότι αφορά τους κρατούμενους με ψυχική αναπηρία, ο **Κανόνας 76** προβλέπει εκπαίδευση ως προς τον εντοπισμό της ψυχικής αναπηρίας όπως και παροχή ψυχοκοινωνικής υποστήριξης. Αξίζει να επισημανθεί στο σημείο αυτό ότι αν και οι **Κανονισμοί Mandela περιλαμβάνουν κανονισμούς (Κανονισμοί 109-110) που εστιάζουν στους κρατούμενους με ψυχική αναπηρία**, παρ' όλα αυτά το περιεχόμενο αυτών δεν συνάδει με τη δικαιοματική προσέγγιση της αναπηρίας και συγκεκριμένα με το άρθρο 14 της Σύμβασης των ΗΕ για τα **Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες** λόγω του ότι η διαμόρφωση τους είχε προηγηθεί της Σύμβασης.²⁴

1.12 Κανόνες των Ηνωμένων Εθνών για τη μεταχείριση των γυναικών κρατουμένων και μη στερητικά της ελευθερίας μέτρα για τις γυναίκες δράστες εγκληματικών πράξεων (United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-Custodial Measures for Women Offenders - the Bangkok Rules)²⁵

Οι **Κανόνες των Ηνωμένων Εθνών για τη μεταχείριση των γυναικών κρατουμένων και μη στερητικά της ελευθερίας μέτρα για τις γυναίκες δράστες εγκληματικών πράξεων** είναι ένας οδηγός 70 κανόνων που έχει διαμορφωθεί για να παρέχει **καθοδήγηση στους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής, τους νομοθέτες, τις αρχές απονομής ποινών, τους σωφρονιστικούς υπαλλήλους για τη μείωση της φυλάκισης των γυναικών - με ή χωρίς αναπηρία- καθώς και των ιδιαίτερων αναγκών που έχουν σε περίπτωση φυλάκισής τους**. Αν και όλοι οι κανόνες έχουν το δικό τους ρόλο, σε ότι αφορά τις γυναίκες κρατούμενες με αναπηρία χρειάζεται να δοθεί έμφαση στους ακόλουθους κανόνες:

- **Κανόνας 6:** που αφορά τις υπηρεσίες υγείας και επισημαίνει τη σημασία του ιατρικού ελέγχου των νεοεισερχόμενων κρατούμενων με αναπηρία στα καταστήματα κράτησης προκειμένου να προσδιοριστούν οι ανάγκες τους στο πλαίσιο της πρωτοβάθμιας υγειονομικής περίθαλψης,
- **Κανόνας 12:** που αφορά τη διαμόρφωση εξατομικευμένων προγραμμάτων φροντίδας ψυχικής υγείας, τραύματος, και αποκατάστασης και τα οποία θα είναι διαθέσιμα σε όλες τις κρατούμενες που τα χρειάζονται τόσο εντός των

²⁴ Οι Παρατηρήσεις της Επιτροπής των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες επί των Κανονισμών Mandela είναι διαθέσιμες στο:

<https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/HRBodies/CRPD/CRPDopinionSMR.doc>

²⁵ Οι Κανόνες των Ηνωμένων Εθνών για τη μεταχείριση των γυναικών κρατουμένων και τα μη στερητικά της ελευθερίας μέτρα για τις γυναίκες δράστες εγκληματικών πράξεων είναι διαθέσιμοι στο:

https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Bangkok_Rules_ENG_22032015.pdf

καταστημάτων κράτησης όσο και σε περιβάλλοντα μη στερητικών της ελευθερίας,

- **Κανόνας 13:** που αφορά τους σωφρονιστικούς υπαλλήλους των καταστημάτων κράτησης και της ενημέρωσης που πρέπει να έχουν προκειμένου να παρέχεται κατάλληλη υποστήριξη σε αυτές όταν βρίσκονται σε κατάσταση ιδιαίτερης αγωνίας,
- **Κανόνας 35:** που αφορά το προσωπικό των καταστημάτων κράτησης και ειδικότερα της εκπαίδευσης που πρέπει να λάβουν προκειμένου να εντοπίζουν τις ανάγκες της υγείας και της ψυχικής υγείας, τον κίνδυνο αυτοτραυματισμού και αυτοκτονίας των γυναικών που είναι κρατούμενες καθώς και της παροχής βοήθειας και υποστήριξης μέσω της παραπομπής τους σε ειδικούς, και του
- **Κανόνα 41:** που αφορά την αξιολόγηση του κινδύνου και την ταξινόμηση των κρατουμένων ανά φύλο κατά την οποία χρειάζεται να λαμβάνεται υπόψη ότι: α) υπάρχει μικρότερος κίνδυνος οι γυναίκες κρατούμενες να επιτεθούν σε άλλους/ες όπως και ότι οι συνέπειες των μέτρων υψηλής προστασίας και των αυξημένων επιπέδων απομόνωσης μπορεί να είναι ιδιαίτερα επιβλαβείς σε αυτές, β) πρέπει να συλλέγονται βασικές πληροφορίες για τις γυναίκες κρατούμενες, όπως αν έχουν βιώσει βία, εάν υπάρχει ιστορικό ψυχικής αναπηρίας ή καταχρήσεων, ή εάν έχουν γονικές και άλλες ευθύνες φροντίδας προκειμένου να ληφθούν υπόψη στην κατανομή και στον σχεδιασμό της ποινής, γ) τα σχέδια ποινής των γυναικών πρέπει να περιλαμβάνουν προγράμματα αποκατάστασης και υπηρεσίες που ταιριάζουν στις ανάγκες του φύλου τους, και δ) για τις κρατούμενες με αναπηρία που έχουν ανάγκη ψυχικής φροντίδας θα διαμένουν σε δομές που δεν είναι περιοριστικές και θα έχουν το χαμηλότερο δυνατό επίπεδο ασφάλειας όπου και θα μπορούν να λαμβάνουν την κατάλληλη θεραπεία τους, και όχι σε δομές που χαρακτηρίζονται από υψηλότερο επίπεδο ασφάλειας λόγω της ψυχικής τους υγείας.

1.13 Ευρωπαϊκοί Σωφρονιστικοί Κανόνες (European Prison Rules) του Συμβουλίου της Ευρώπης²⁶

Οι Ευρωπαϊκοί Σωφρονιστικοί Κανόνες εκπονήθηκαν από το Συμβούλιο της Ευρώπης και στοχεύουν στην παροχή νομικά μη δεσμευτικών προτύπων αναφορικά με τις **αρχές και πρακτικές τόσο στη μεταχείριση των κρατουμένων όσο και στη διαχείριση των εγκαταστάσεων κράτησης**. Οι Ευρωπαϊκοί Σωφρονιστικοί Κανόνες υιοθετήθηκαν από την Επιτροπή των Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης το 1973 και από τότε μέχρι και σήμερα

²⁶ Οι Ευρωπαϊκοί Σωφρονιστικοί Κανόνες του Συμβουλίου της Ευρώπης είναι διαθέσιμη στο: <https://rm.coe.int/european-prison-rules-978-92-871-5982-3/16806ab9ae>

έχουν αναθεωρηθεί αρκετές φορές. Η πιο πρόσφατη αναθεώρηση τους πραγματοποιήθηκε το 2020, στην οποία και λήφθηκαν υπόψη η ανάπτυξη των νέων και βελτιωμένων προτύπων σε ότι αφορά τις φυλακές από τα Ηνωμένα Έθνη, όπως οι *Πρότυποι Ελάχιστοι Κανόνες των Ηνωμένων Εθνών για τη μεταχείριση των κρατουμένων*, οι *Κανόνες των Ηνωμένων Εθνών για τη μεταχείριση των γυναικών κρατουμένων* και τα *μη στερητική της ελευθερίας μέτρα για τις γυναίκες δράστες εγκληματικών πράξεων*.

Οι **Ευρωπαϊκοί Σωφρονιστικοί Κανόνες έχουν βασιστεί στους Πρότυπους Ελάχιστους Κανόνες των Ηνωμένων Εθνών για τη μεταχείριση των κρατουμένων (the Nelson Mandela Rules)**, οι οποίοι αν και δεν είναι νομικά δεσμευτικοί για τα κράτη-μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης, παρ' όλα αυτά εμπεριέχουν αναγνωρισμένα πρότυπα καλών αρχών και πρακτικών σχετικά με την μεταχείριση των κρατουμένων και τη λειτουργία των καταστημάτων κράτησης.

Οι Ευρωπαϊκοί Σωφρονιστικοί Κανόνες περιλαμβάνουν κανόνες που αφορούν τους κρατούμενους με αναπηρία, όπως:

- ο **Κανόνας 12.1** που προτείνει τον διαχωρισμό των κρατουμένων με ψυχοκοινωνική αναπηρία σε ειδικά διαμορφωμένα περιβάλλοντα,
- ο **Κανόνας 47** που προτείνει οι ιατρικές υπηρεσίες των καταστημάτων κράτησης να παρέχουν ψυχιατρική φροντίδα όπως και να αναλαμβάνουν την πρόληψη των αυτοκτονιών,
- ο **Κανόνας 81.3** εστιάζει στη σημασία της εκπαίδευσης του προσωπικού και ειδικότερα αυτών που εργάζονται με συγκεκριμένες ομάδες εντός των καταστημάτων κράτησης όπως οι κρατούμενοι με ψυχοκοινωνική αναπηρία.

Επιπλέον, σύμφωνα με το **Κανόνα 42.3**, ο γενικός ιατρός των καταστημάτων κράτησης είναι υπεύθυνος για τη διάγνωση των σωματικών και ψυχικών παθήσεων των κρατουμένων όπως επίσης και για τον εντοπισμό του ψυχολογικού ή άλλου τύπου στρες που ενδεχομένως προκαλείται στους κρατούμενους λόγω της στέρησης της ελευθερίας όπως και πιθανόν σωματικών ή ψυχικών δυσχερειών που ενδέχεται να εμποδίσουν την επανένταξη των κρατουμένων ύστερα από την αποφυλάκιση τους.

Η συμμετοχή των κρατούμενων με αναπηρία σε εκπαιδευτικά προγράμματα είναι ένα ζήτημα που επισημαίνεται στους Ευρωπαϊκούς Σωφρονιστικούς Κανόνες. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το **Κανόνα 28.1**, η εκπαίδευση εντός των καταστημάτων κράτησης πρέπει να είναι διαθέσιμη σε όλους τους κρατούμενους και με τρόπο που θα ανταποκρίνεται στις εξατομικευμένες τους ανάγκες. Επιπλέον, σύμφωνα με το **Κανόνα 28.2** προτεραιότητα πρέπει να

δίνεται στους κρατούμενους που έχουν ελλείψεις σε δεξιότητες γραφής, ανάγνωσης και αριθμητικής, σε αυτούς που στερούνται βασικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης, όπως και σε εκείνους που έχουν ειδικές ανάγκες, σύμφωνα με τον **Κανόνα 28.3**.

Στο σημείο αυτό, αξίζει να επισημανθεί ότι οι κανόνες που έχουν συμπεριληφθεί στους Ευρωπαϊκούς Σωφρονιστικούς Κανόνες έχουν βασιστεί στους Κανονισμούς Mandela οι οποίοι είναι προγενέστεροι της Σύμβασης των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες και για το λόγο αυτό σε αυτούς δεν έχει ενσωματωθεί η δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας.²⁷

²⁷ Βλ. επίσης σ. 19 του παρόντος αρχείου.

2 ΟΙ ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ ΠΡΟΣ ΤΗ ΧΩΡΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΗΕ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ

Τον Σεπτέμβριο του 2019, για πρώτη φορά στην ιστορία, η Ελλάδα εξετάστηκε από την Επιτροπή των ΗΕ, σε μια εφ' όλης της ύλης δημόσια ακρόαση, στην έδρα των Η.Ε. στη Γενεύη, σχετικά με την τήρηση των υποχρεώσεων του κράτους προς τα άτομα με αναπηρία, όπως αυτές απορρέουν από τη Σύμβαση που κύρωσε η χώρα μας με το ν. 4074/2012.

Σε όλη τη διαδικασία της εξέτασης η ΕΣΑμεΑ ήταν παρούσα, καταδεικνύοντας την πραγματικότητα που βιώνουν τα άτομα με αναπηρία στην Ελλάδα. Η ΕΣΑμεΑ συμμετείχε ενεργά και σε όλες τις προπαρασκευαστικές διαδικασίες,²⁸ ενώ στις 26 Ιουλίου 2019 κατέθεσε την ολοκληρωμένη *Εναλλακτική Έκθεση* της (Alternative Report) στην Επιτροπή των ΗΕ.

Η Επιτροπή των Η.Ε. υιοθέτησε τις Τελικές Παρατηρήσεις προς τη χώρα κατά την 506^η συνεδρίασή της, που έγινε στις 18 Σεπτεμβρίου 2019 και τις οποίες η ΕΣΑμεΑ με δική της πρωτοβουλία της μετέφρασε στην ελληνική γλώσσα αλλά και ως κείμενο εύκολο για ανάγνωση (easy-to-read).²⁹

Σχετικά με την πρόοδο της χώρας ως προς την προοδευτική υλοποίηση του Άρθρου 15, η Επιτροπή εξέφρασε την ανησυχία της για τα εξής:

Άρθρο 15: Απαλλαγή από βασανιστήρια και σκληρή, απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία³⁰

24. Η Επιτροπή εκφράζει την ανησυχία της για τα εξής:

- (ι) Τον υπερπληθυσμό και τις περιπτώσεις μη καταγεγραμμένων τραυματισμών ατόμων με αναπηρία σε ψυχιατρικές εγκαταστάσεις, καθώς επίσης και την έλλειψη πληροφοριών για νομικές διασφαλίσεις και μηχανισμούς

²⁸ Πιο συγκεκριμένα, στις 11 Φεβρουαρίου 2019, η ΕΣΑμεΑ υπέβαλλε στην Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες την «εναλλακτική έκθεση» ενόψει της 11^{ης} Προ-Συνεδριακής Συνάντησης της Επιτροπής για τη Σύμβαση των Δικαιωμάτων των Ατόμων με Αναπηρίες που έλαβε χώρα στις 9-11 Απριλίου 2019 στη Γενεύη, συμμετείχε στην 11^η Προ-Συνεδριακή Συνάντηση, στις 26 Ιουλίου 2019 υπέβαλλε στην Επιτροπή την τελική «εναλλακτική έκθεση», και στις 2-4 Σεπτεμβρίου 2019 βρέθηκε στη Γενεύη τόσο για να παραβρεθεί στην ιδιωτική συνάντηση με την Επιτροπή όσο και για να παρακολουθήσει τον εποικοδομητικό διάλογο μεταξύ της αντιπροσωπίας του ελληνικού κράτους και της Επιτροπής των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες

²⁹ Οι Τελικές Παρατηρήσεις της Επιτροπής των ΗΕ είναι διαθέσιμες στην ιστοσελίδα της ΕΣΑμεΑ στα [ελληνικά](#) και σε [κείμενο εύκολο για ανάγνωση](#) (easy-to-read).

³⁰ Βλ. [Παράρτημα Ι](#) (σσ. 52-57) για μια σύντομη ανάλυση του Άρθρου 15 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες

παρακολούθησης σε σχέση με τη φροντίδα και τη θεραπεία των ατόμων με αναπηρία σε εγκαταστάσεις κάθε είδους.

(2) Την απουσία πλαισίου που να προβλέπει τα απαραίτητα ειδικά μέτρα και εξατομικευμένη στήριξη σε φυλακισμένους και κρατούμενους με αναπηρία προκειμένου να καλύπτουν τις καθημερινές τους ανάγκες σε συνθήκες που να διασφαλίζουν τον σεβασμό της αξιοπρέπειάς τους. [...]

25. Η Επιτροπή συνιστά στο συμβαλλόμενο Κράτος να λάβει αποτελεσματικά μέτρα ώστε να διασφαλίσει ότι οι συνθήκες διαβίωσης των ατόμων με αναπηρία στα ιδρύματα και σε οποιοδήποτε τύπου εγκαταστάσεις, συμπεριλαμβανομένων των συνθηκών διαβίωσης στα κέντρα υποδοχής και κράτησης για πρόσφυγες, αιτούντες άσυλο, και άτομα σε καταστάσεις που προσομοιάζουν με αυτή του πρόσφυγα, σέβονται την αξιοπρέπεια των ατόμων με αναπηρία και συμμορφώνονται με τις διατάξεις του Άρθρου 15 της Σύμβασης. Επίσης, συνιστά στο συμβαλλόμενο Κράτος να προβλέψει συγκεκριμένα μέτρα και εξατομικευμένη στήριξη για φυλακισμένους και κρατούμενους με αναπηρία ώστε να καλύπτονται οι καθημερινές τους ανάγκες. Τέλος, η συνιστά το συμβαλλόμενο Κράτος να ενισχύσει και να εφαρμόσει μέτρα διασφάλισης και μηχανισμούς παρακολούθησης ενάντια στην κακομεταχείριση στα ιδρύματα και κάθε είδους εγκαταστάσεις όπου βρίσκονται άτομα με αναπηρία, διασφαλίζοντας, μεταξύ άλλων, ότι οι τραυματισμοί που υφίστανται τα άτομα με αναπηρία στα εν λόγω ιδρύματα και τις εγκαταστάσεις καταγράφονται συστηματικά και γνωστοποιούνται στις αρμόδιες αρχές παρακολούθησης.

Όπως παρατηρείται από τη Σύσταση της Επιτροπής, δίνεται ιδιαίτερη έμφαση αφενός στη διασφάλιση της αξιοπρέπειας των ατόμων με αναπηρία που διαβιούν σε ιδρύματα, όπως είναι και οι φυλακές, αφετέρου στην ανάγκη λήψης μέτρων και εξατομικευμένης στήριξης των φυλακισμένων και κρατούμενων με αναπηρία προκειμένου να καλύπτονται οι καθημερινές τους ανάγκες. Τέλος, στη Σύσταση επισημαίνεται και η ανάγκη λήψης μέτρων και μηχανισμών παρακολούθησης προκειμένου να αποφευχθεί η κακομεταχείριση των ατόμων με αναπηρία που διαβιούν σε αυτά.

Άρθρο 9: Προσβασιμότητα³¹

13. Η Επιτροπή εκφράζει την ανησυχία της για τα εξής:

³¹ Βλ. **Παράρτημα I** (σσ.52-57) για μια σύντομη ανάλυση του Άρθρου 9 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες

α) Την αργή πρόοδο στην εφαρμογή του υφιστάμενου νομικού πλαισίου για την προσβασιμότητα, συμπεριλαμβανομένης της καθυστέρησης στην υιοθέτηση της σχετικής δευτερογενούς νομοθεσίας, ιδίως της δευτερογενούς νομοθεσίας που ορίζει ο νόμος 4030/2011 και ο νόμος 4067/2012 σε σχέση με την μελέτη προσβασιμότητας για την έκδοση οικοδομικών αδειών και την προσαρμογή υφιστάμενων κτιρίων. Ανησυχεί, επίσης, για την καθυστέρηση στη θέσπιση των αναγκαίων μηχανισμών εφαρμογής, ιδίως των Επιτροπών Προσβασιμότητας με βάση τον νόμο 4495/2017.

(β) Την απουσία εθνικής στρατηγικής για την εφαρμογή των προτύπων προσβασιμότητας που διέπουν το δομημένο περιβάλλον, τα αγαθά και τις υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένων των μεταφορών, των μέσων ενημέρωσης και των υπηρεσιών πληροφόρησης και επικοινωνίας, τόσο στον δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα.

14. Η Επιτροπή συνιστά στο συμβαλλόμενο Κράτος, με βάση το γενικό σχόλιο Αρ. 2 (2014) για την προσβασιμότητα, και λαμβάνοντας υπόψη τους υποστόχους 9 και 11 των Στόχων για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη, και ιδιαίτερα τους υποστόχους 11.2 και 11.7:

[...]

(β) Να λάβει τα **απαραίτητα μέτρα ώστε να εγγυηθεί την προσβασιμότητα του δομημένου περιβάλλοντος, των αγαθών και υπηρεσιών**, και ιδίως του συστήματος μεταφορών στις αστικές και αγροτικές περιοχές, και στα δημόσια και κοινωνικά μέσα επικοινωνίας, και να **παρέχει κατάρτιση σε παρόχους υπηρεσιών, μηχανικούς, αρχιτέκτονες και πολεοδόμους για τα προβλήματα προσβασιμότητας που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία**.

Σε ότι αφορά το σεβασμό των δικαιωμάτων των φυλακισμένων και κρατούμενων με αναπηρία, είναι σημαντικό να ληφθεί υπόψη και η Σύσταση της Επιτροπής που αφορά το άρθρο 9 στην οποία και δίνεται έμφαση στην ανάγκη λήψης των απαραίτητων μέτρων από την Πολιτεία προκειμένου να εγγυηθεί την προσβασιμότητα του δομημένου περιβάλλοντος, όπως είναι και φυλακές και οι χώροι κράτησης.

Άρθρο 13: Πρόσβαση στη δικαιοσύνη³²

17. Η Επιτροπή εκφράζει την ανησυχία της για τα εξής:

(1) Τα δικαστικά μέγαρα δεν είναι πλήρως προσβάσιμα στα άτομα με αναπηρία και δεν υπάρχουν επαρκείς προσβάσιμες νομικές υπηρεσίες και νομικές πληροφορίες, συμπεριλαμβανομένων στην γραφή Braille, κείμενο εύκολο για ανάγνωση (Easy-to-Read) και στη νοηματική γλώσσα.

(2) Οι διαδικαστικές διευκολύνσεις δεν είναι πλήρως διασφαλισμένες σε όλα τα στάδια των αστικών, ποινικών και διοικητικών διαδικασιών, ιδιαίτερα η παροχή μετάφρασης και διερμηνείας σε άτομα με δυσκολίες ακοής και λόγου.

18. Η Επιτροπή συνιστά στο συμβαλλόμενο Κράτος να διασφαλίσει την αποτελεσματική πρόσβαση στη δικαιοσύνη χωρίς καμία διάκριση, με αποτελεσματικό μηχανισμό παρακολούθησης. Επιπλέον, συνιστά στο συμβαλλόμενο Κράτος να διασφαλίσει αποτελεσματική πρόσβαση στις νομικές υπηρεσίες και στη νομική βοήθεια, σε δωρεάν βοηθητικές τεχνολογίες και σε ποιοτική μετάφραση και διερμηνεία στη νοηματική γλώσσα, στη γραφή Braille, και σε άλλες εναλλακτικές μορφές, παρέχοντάς τα δωρεάν σε όλα τα στάδια των αστικών, ποινικών και διοικητικών διαδικασιών. Επίσης, συνιστά στο συμβαλλόμενο Κράτος να **συνεχίσει να παρέχει επαρκή κατάρτιση στα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία σε δικαστές, δικηγόρους και στους υπαλλήλους επιβολής του νόμου**, ενισχύοντας σταδιακά τις προσπάθειες του στον τομέα αυτό, και να λαμβάνει υπόψη του το Άρθρο 13 της Σύμβασης κατά την υλοποίηση του υπο-στόχου 16.3 των Στόχων για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη.

Σε ότι αφορά το Άρθρο 13, οι Παρατηρήσεις και οι Συστάσεις της Επιτροπής επικεντρώνονται στα εμπόδια που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία στην απόλαυση και άσκηση των δικαιωμάτων τους που σχετίζονται με το χώρο της Δικαιοσύνης, όπως στην παροχή εναλλακτικών τρόπων επικοινωνίας προς τα άτομα με αναπηρία, στην παροχή νομικής βοήθειας, την κατάρτιση όλων των εργαζομένων του χώρου της δικαιοσύνης στα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία κ.λπ.

Άρθρο 25: Υγεία³³

36. Η Επιτροπή εκφράζει την ανησυχία της για τα εξής:

³² Βλ. **Παράρτημα I** (σσ. 52-57) για μια σύντομη ανάλυση του Άρθρου 13 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες

³³ Βλ. **Παράρτημα I** (σσ. 52-57) για μια σύντομη ανάλυση του Άρθρου 25 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες

- (α) Την ανεπαρκή πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία στις υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης και τον ιατρικό εξοπλισμό. [...]
37. Η Επιτροπή συνιστά στο συμβαλλόμενο Κράτος, λαμβάνοντας υπόψη τους υποστόχους 3.7 και 3.8 των Στόχων για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη:
- (α) Να εφαρμοστεί μία σταθερή, συνεχιζόμενη, μακροπρόθεσμη στρατηγική που θα περιλαμβάνει αποτελεσματικά και εναρμονισμένα μέτρα τα οποία θα εγγυώνται την πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία στις υπηρεσίες υγείας.
- (β) Να παρακολουθεί αποτελεσματικά την υλοποίηση της παροχής υπηρεσιών υγείας από παρόχους υπηρεσιών υγείας στα άτομα με αναπηρία ότι γίνεται σε ίση βάση με τους άλλους. Η Επιτροπή συνιστά, επίσης, **στο συμβαλλόμενο Κράτος να καταστήσει τις εγκαταστάσεις υγείας, τον εξοπλισμό και τα εργαλεία προσβάσιμα**, με έμφαση στη διασφάλιση πρόσβασης γυναικών και κοριτσιών με αναπηρία σε υπηρεσίες σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγείας, στις αστικές και αγροτικές περιοχές.

Όπως και με τη Σύσταση της Επιτροπής για τη λήψη μέτρων που θα διασφαλίζουν την προσβασιμότητα του δομημένου περιβάλλοντος, είναι επίσης σημαντικό να ληφθεί υπόψη η Σύσταση της Επιτροπής που αφορά στον τομέα της Υγείας και της ανάγκης λήψης μέτρων που θα καταστήσουν τις εγκαταστάσεις υγείας, τον εξοπλισμό και τα εργαλεία προσβάσιμα άτομα με αναπηρία, και εν προκειμένω στους φυλακισμένους και κρατούμενους με αναπηρία.

3 ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ: ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Οι συνθήκες κράτησης και διαβίωσης των ατόμων με ή χωρίς αναπηρία στα καταστήματα κράτησης είναι ένα ζήτημα που έχει απασχολήσει τη διεθνή κοινότητα λόγω των δυσμενών συνθηκών που λαμβάνουν χώρα σε αυτά. Παραδείγματος χάρη, το Συμβούλιο της Ευρώπης έχει εκφράσει αφενός τον προβληματισμό του σχετικά με τις συνθήκες διαβίωσης των κρατούμενων στα καταστήματα κράτησης αφετέρου για τον κίνδυνο που διατρέχουν να υποστούν κακομεταχείριση και βασανιστήρια.³⁴ Ο εν λόγω προβληματισμός του Συμβουλίου της Ευρώπης έρχεται να επιβεβαιωθεί και από τις υποθέσεις που έχει ήδη διαχειριστεί το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων³⁵ και η Επιτροπή των ΗΕ για Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες³⁶ και έχουν δείξει την καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των κρατούμενων που διαβιούν στα καταστήματα κράτησης.

Σε εθνικό επίπεδο, οι δύσκολες και πολλές φορές απάνθρωπες συνθήκες που λαμβάνουν χώρα στα ελληνικά καταστήματα κράτησης έχουν απασχολήσει τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (ΜΜΕ) τα όποια κατά καιρούς έχουν αναφερθεί στις άθλιες συνθήκες που επικρατούν σε αυτά.³⁷ Μάλιστα, οι απάνθρωπες

³⁴ Parliamentary Assembly of the Council of Europe (2018). Detainees with disabilities in Europe. Report. Η έκθεση είναι διαθέσιμη στο: <https://pace.coe.int/pdf/u7b83debb0058837913481ucb259a8ba66af3bca9974903iddc9477f35c8f0/doc.%2014557.pdf>

³⁵ Βλ. σσ. 18-19 στο Irish Human Rights and Equality Commission. (2020). Making rights real for people with disabilities in Prison. Διαθέσιμο στο: https://www.iprt.ie/site/assets/files/6565/people_with_disabilities_in_detention_-_single_pages.pdf.

³⁶ Τον Σεπτέμβριο του 2020 ήρθε στην επικαιρότητα η περίπτωση ενός κρατούμενου με αναπηρία ο οποίος ήταν κρατούμενος στο κατάστημα κράτησης της Αλικαρνασσού. Συγκεκριμένα, ο εν λόγω κρατούμενος αν και ήταν άτομο με βαριά αναπηρία (ποσοστό αναπηρίας 90%) εξακολουθούσε να κρατείται παρά το γεγονός ότι ο νόμος προβλέπει την αποφυλάκιση των κρατούμενων με αναπηρία που έχουν ποσοστό αναπηρίας παραπάνω από 67% (ν. 4322/2015) (ΦΕΚ Α' 42/27.04.2015). Λόγω της μη εφαρμογής των προβλέψεων του ν. 4322/2015 από το δικαστήριο, η νομική εκπρόσωπος του κρατούμενου κατέφυγε στην Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των ΗΕ, η οποία εξέδωσε οδηγία προς το ελληνικό κράτος προκειμένου να διασφαλιστεί η πρόσβαση του σε επαρκής υγειονομικές υπηρεσίες και φαρμακευτική περίθαλψη έως ότου παρθεί η τελική απόφαση από την επιτροπή. Για περισσότερα βλ. Ψαρά, Μ. (2020, 6 Σεπτεμβρίου). «Πρώτη φορά απόφαση-οδηγία του ΟΗΕ για την Ελλάδα για κρατούμενο με 90% αναπηρία». Έθνος. Ανακτήθηκε στις 15 Νοεμβρίου 2020 από:

https://www.ethnos.gr/ellada/122544_proti-fora-apofasi-odigia-toy-oie-gia-tin-ellada-giakratoymeno-me-90-anapiria

³⁷ Βλ. για παράδειγμα, Τρομπούκης, Θ. (2022). Συνωστισμός, απομόνωση και συρρίκνωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στις ελληνικές φυλακές. Διαθέσιμο στο: <https://lab.imedd.org/synostismos-apomonosi-kai-syrriknosi-ton-anthropinon-dikaiomaton-stis-ellinikes-fylakes/>, Τέσση, Γ (2020). Καταδίκη για τις φυλακές Μαλανδρινού. Διαθέσιμο στο:

συνθήκες διαβίωσης και εξαθλίωσης των κρατουμένων με ή χωρίς αναπηρία στα ελληνικά καταστήματα κράτησης δεν έχουν απασχολήσει μόνο τα τοπικά ΜΜΕ, αλλά και τις αρμόδιες Επιτροπές των Ηνωμένων Εθνών και του Συμβουλίου της Ευρώπης στο πλαίσιο παρακολούθησης της υλοποίησης των Συμβάσεων που έχει κυρώσει η χώρα μας όπως η Σύμβαση των ΗΕ κατά των Βασανιστηρίων (ν. 1782/1988) και η Σύμβαση για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας του Συμβουλίου της Ευρώπης (ν.1949/1991).

Παραδείγματος χάρη, η Επιτροπή των ΗΕ κατά των Βασανιστηρίων, το 2019 στις Τελικές Παρατηρήσεις της προς το ελληνικό κράτος, αν και χαιρέτισε τις προσπάθειες που έχουν γίνει για την αντιμετώπιση του υπερπληθυσμού των φυλακών και τη βελτίωση των υπηρεσιών υγειονομικής περίθαλψης, παρ' όλα αυτά εξέφρασε την ανησυχία της αφενός για τη συνέχιση του υψηλού ποσοστού πληρότητας τους και των κακών συνθηκών διαβίωσης στα καταστήματα κράτησης, αφετέρου για τη μη λήψη μέτρων ως προς τον διαχωρισμό και την κατηγοριοποίηση των κρατούμενων σύμφωνα με το νομικό τους καθεστώς.³⁸

Στο ίδιο μήκος κύματος με τις παρατηρήσεις της Επιτροπής των ΗΕ κατά των Βασανιστηρίων ήταν και τα ευρήματα της Επιτροπής του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη των Βασανιστηρίων (CPT) η οποία και επισκέφτηκε ad hoc την Ελλάδα στα τέλη Νοεμβρίου του 2021 προκειμένου να διεξάγει επιτόπια έρευνα για τις συνθήκες διαβίωσης των κρατουμένων στις φυλακές της χώρας.³⁹ Όπως επισημαίνεται στην Έκθεση, η κατάσταση στα ελληνικά καταστήματα κράτησης δεν έχει παρουσιάσει σημαντική βελτίωση από το 2011 όταν και τότε η Επιτροπή είχε προχωρήσει σε δημόσια δήλωση⁴⁰ λόγω τόσο των

https://www.efsyn.gr/ellada/dikaiosyni/253828_katadiki-gia-tis-fylakes-malandrinoy, Κισκήρα-Μπαρτσώκα, Δ (2020). Οι «άθλιοι» των ελληνικών φυλακών. Διαθέσιμο στο: <https://www.documentonews.gr/article/oi-athlioi-twn-ellhnikwn-fylakwn/>, (Απρίλιος 23, 2020). Φυλακές Μαλανδρινού: Ένας θάνατος με πολλά ερωτηματικά. Διαθέσιμο στο: <https://www.aftodioikisi.gr/koinonia/fylakes-malandrinoy-enas-thanatos-me-polla-erotimatika/>

³⁸ Βλ. Τελικές Παρατηρήσεις της Επιτροπής των ΗΕ κατά των Βασανιστηρίων. Διαθέσιμες στο: <https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2FPPRiCAqhKb7yhshSVhO2M2H1UDd4ISZI3FIR5qrnsTERNRPyCwxiWbubp%2B%2FHAIJy6umRfjxn4LcEtiFib7e4l4jLFRrGMNR5aqIztPvMF9r%2FczZFGplXRrmst>

³⁹ Η Έκθεση της Επιτροπής κατά των Βασανιστηρίων (CPT) του Συμβουλίου της Ευρώπης για τις συνθήκες κράτησης στα καταστήματα κράτησης της χώρα είναι διαθέσιμη στο: <https://rm.coe.int/1680a7ce97>

⁴⁰ Σύμφωνα με την παράγραφο 2, του άρθρου 10 της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Εξευτελιστικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας, όταν ένα κράτος-μέλος της Σύμβασης «[δ]εν συνεργάζεται ή αρνείται να βελτιώσει την κατάσταση σύμφωνα με τις συστάσεις της Επιτροπής», τότε η Επιτροπή μπορεί «με πλειοψηφία των δύο τρίτων των μελών της, και αφού δώσει τη δυνατότητα στο [κράτος-μέλος]

συνθηκών κράτησης όσο και της μεταχείρισης των κρατουμένων σε αυτά. Μια δεκαετία σχεδόν αργότερα, το 2022, η Επιτροπή εξακολουθεί να εκφράζει την ανησυχία της για το ελληνικό σωφρονιστικό σύστημα αφού παρατηρεί την έλλειψη λήψης μέτρων βασισμένων στις προηγούμενες παρατηρήσεις και συστάσεις της που είχαν ως στόχο τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης στα καταστήματα κράτησης. Τα κυριότερα προβλήματα που εντόπισε η Επιτροπή κατά την ad hoc επίσκεψή της ως προς τη λειτουργία των καταστημάτων κράτησης αφορούν:

- τον υπερπληθυσμό τους,
- τις ακατάλληλες συνθήκες διαβίωσης των κρατουμένων σε ότι αφορά το υλικό περιβάλλον,
- την έλλειψη προσωπικού, π.χ. σωφρονιστικών υπαλλήλων, ιατρικού και νοσηλευτικού προσωπικού, κ.λπ.
- την ανεπαρκή υγειονομική περίθαλψη προς τους κρατούμενους/ες με ή χωρίς αναπηρία,
- τα συνεχώς αυξανόμενα περιστατικά βίας και εκφοβισμού μεταξύ των κρατουμένων.⁴¹

3.1 Κρατούμενοι με αναπηρία και συνθήκες κράτησης

Ο υπερπληθυσμός των καταστημάτων κράτησης, η έλλειψη προσβασιμότητας, η υποστελέχωση των νοσοκομείων και των μονάδων ψυχικής υγείας των φυλακών σε ιατρικό και νοσηλευτικό προσωπικό, η μη παροχή ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης και πρόσβασης σε τεχνολογικά βοηθήματα και αναλώσιμα υλικά των κρατούμενων με αναπηρία ή/και χρόνια πάθηση, αλλά και η έλλειψη παροχής εξατομικευμένης θεραπείας στους κρατούμενους με ψυχική αναπηρία είναι μερικά από τα ζητήματα που δείχνουν την έλλειψη σεβασμού ως προς τα δικαιώματα των κρατούμενων με αναπηρία που βρίσκονται σε καθεστώς στέρησης της ελευθερίας τους.⁴² Ειδικότερα, σε ότι αφορά την προσβασιμότητα των καταστημάτων κράτησης, δεν είναι γνωστό το επίπεδο προσβασιμότητάς τους όπως και τι μέτρα

να εκθέσει τις απόψεις του, να αποφασίσει να προβεί σε δημόσια δήλωση σχετικά με το θέμα αυτό». Η δημόσια δήλωση της Επιτροπής του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Εξευτελιστικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (CPT) είναι διαθέσιμη στο:

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680696607>

⁴¹ Η Έκθεση της Επιτροπής κατά των Βασανιστηρίων (CPT) του Συμβουλίου της Ευρώπης για τις συνθήκες κράτησης στα καταστήματα κράτησης της χώρα είναι διαθέσιμη στο: <https://rm.coe.int/1680a7ce97>

⁴² ΕΣΑμεΑ (2020, Οκτώβριος 13). Δελτίο τύπου: Περί του σωφρονιστικού συστήματος και τα ειδικά μέτρα που διεκδικούν τα άτομα με αναπηρία. Ανακτήθηκε στις 15 Νοεμβρίου 2020 από: <https://www.esamea.gr/pressoffice/press-releases/4983-peri-toy-sofronistikoy-systimatos-kaita-eidika-metra-poy-diekdikoy-n-ta-atoma-me-anapiria>

έχουν ληφθεί ώστε αυτά να είναι προσβάσιμα στους/στις κρατούμενους/ες με αναπηρία και συγκεκριμένα στα τους/στις κρατούμενους/ες κινητικές αναπηρίες.

3.2 Κρατούμενοι με αναπηρία και πρόσβαση στην υγεία

Η πρόσβαση των κρατούμενων με αναπηρία στην υγεία αποτελεί αναφαίρετο δικαίωμά τους. Ωστόσο, σύμφωνα με την Έκθεση της Επιτροπής του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη των Βασανιστηρίων, η πρόσβαση στην υγεία όλων των κρατούμενων με ή χωρίς αναπηρία είναι αρκετά περιορισμένη.⁴³ Η υποστελέχωση των Κέντρων Υγείας και των Κέντρων Ψυχικής Υγείας που βρίσκονται εντός των καταστημάτων κράτησης σε ιατρικό και νοσηλευτικό προσωπικό, η απουσία λήψης ενός λεπτομερούς ιατρικού ιστορικού των κρατούμενων με αναπηρία κατά την είσοδο τους στα καταστήματα κράτησης όπως και η τακτική ενημέρωσή του, τα σοβαρά προβλήματα που παρουσιάζουν τα Κέντρα Υγείας αναφορικά με τις υποδομές και την υγιεινή τους, τα προβλήματα με τη χορήγηση της ιατροφαρμακευτικής αγωγής και περίθαλψης στους κρατούμενους με ή χωρίς αναπηρία αποτελούν σημαντικά εμπόδια κατά την άσκηση και απόλαυση του δικαιωμάτων τους για πρόσβαση στην υγεία αποτελούν παραδείγματα των εμποδίων που αντιμετωπίζουν οι κρατούμενοι με αναπηρία.⁴⁴

Ένα ενδεικτικό παράδειγμα των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι κρατούμενοι με αναπηρία περιγράφεται στην Έκθεση της Επιτροπής του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη των Βασανιστηρίων όπου ένας κρατούμενος με αναπηρία στα άνω άκρα του καταστήματος κράτησης Κορυδαλλού προσπαθούσε να διεκπεραιώσει τις καθημερινές του ανάγκες, όπως στο φαγητό, στο πλύσιμο, στην χρήση της τουαλέτας μέσω της βοήθειας ενός άλλου συγκρατούμενου του - και όχι ενός ατόμου από το νοσηλευτικό προσωπικό- έναντι αμοιβής λόγω της μη παροχής προσθετικών μελών σε αυτόν. Ύστερα από την καταγραφή του εν λόγω περιστατικού από την Επιτροπή του Συμβουλίου της Ευρώπης, η Επιτροπή ζήτησε από τις ελληνικές αρχές την άμεση χορήγηση στον συγκεκριμένο κρατούμενο προσθετικών μελών όπως και την παροχή φροντίδας από το Κέντρο Υγείας που βρίσκεται στο κατάστημα κράτησης του Κορυδαλλού σε εικοσιτετράωρη βάση προκειμένου να καλυφθούν οι καθημερινές βασικές του ανάγκες.⁴⁵ Λαμβάνοντας υπόψη ότι η εν λόγω σύσταση της Επιτροπής είχε χαρακτήρα άμεσης εφαρμογής, οι ελληνικές αρχές ανταποκρίθηκαν άμεσα στη σύσταση της Επιτροπής ενημερώνοντάς τους ότι έχει ήδη ληφθεί υπόψη υποβάλλοντας αίτημα προς την 2^η

⁴³ Βλ. την Ενότητα 5 «Υγειονομική Περίθαλψη» (σσ. 55-72) της Έκθεσης της Επιτροπής κατά των Βασανιστηρίων (CPT) του Συμβουλίου της Ευρώπης για τις συνθήκες κράτησης στα καταστήματα κράτησης της χώρα. Η έκθεση είναι διαθέσιμη στο: <https://rm.coe.int/1680a7ce97>

⁴⁴ Ο.π.

⁴⁵ Βλ. σελ. 10 και 69 της Έκθεσης της Επιτροπής του Συμβουλίου της Ευρώπης κατά των Βασανιστηρίων η οποία είναι διαθέσιμη στο <https://rm.coe.int/1680a7ce97>

Υγειονομική Περιφέρεια για τη χορήγηση των προσθετικών μελών στο συγκεκριμένο κρατούμενο και αναμενόταν η έγκριση του αιτήματος τους και ότι μέχρι την έγκριση του αιτήματος, ένας συγκρατούμενος του είχε οριστεί ως φροντιστής του κρατούμενου εθελοντικά.⁴⁶

Ωστόσο, στο σημείο αυτό, αξίζει να τονιστεί ότι ο σεβασμός στα ανθρώπινα δικαιώματα ενός/μιας κρατούμενου/ης με ή χωρίς αναπηρία πρέπει να διασφαλίζεται καθολικά στο σύνολο των σωφρονιστικών καταστημάτων και για όλους τους κρατούμενους και όχι ύστερα από τη σύσταση ή τη παρατήρηση μιας επιτροπής, όπως αυτής του Συμβουλίου της Ευρώπης, ή από την ενδεχόμενη προβολή του περιστατικού στα ΜΜΕ.

3.3 Πιστοποίηση της αναπηρίας των κρατούμενων με αναπηρία

Η πιστοποίηση της αναπηρίας των κρατούμενων που βρίσκονται στα καταστήματα κράτησης είναι ένα σημαντικό ζήτημα που χρειάζεται να ληφθεί υπόψη προκειμένου όλοι οι κρατούμενοι με αναπηρία να έχουν πρόσβαση στις υπηρεσίες υγείας καθώς και στις προβλέψεις που προβλέπει το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο για τους κρατούμενους με αναπηρία. Σύμφωνα με την Ειδική Έκθεση για το 2020-2021 του Συνηγόρου του Πολίτη ως Εθνικός Μηχανισμός Πρόληψης των Βασανιστηρίων και της Κακομεταχείρισης,⁴⁷ υπάρχουν κρατούμενοι με αναπηρία επειδή είναι υπήκοοι άλλων χωρών και δεν τηρούν τις προϋποθέσεις για έκδοση Αριθμού Μητρώου Κοινωνικής Ασφάλισης (ΑΜΚΑ) ή Προσωρινού Αριθμού Ασφάλισης και Υγειονομικής Περίθαλψης Αλλοδαπού (ΠΑΑΥΠΑ) δεν μπορούν να αξιολογηθούν από τις υγειονομικές επιτροπές των ΚΕΠΑ.⁴⁸ Όπως επισημαίνει ο Συνήγορος του Πολίτη, η 'αδυναμία' αξιολόγησης της αναπηρίας τους έχει σαν συνέπεια οι εν λόγω κρατούμενοι με αναπηρία αφενός να μην έχουν πρόσβαση σε φαρμακευτική θεραπεία, αφετέρου να μην μπορούν να κάνουν χρήση των υφιστάμενων νομικών προβλέψεων για μείωση της ποινής τους λόγω αναπηρίας.⁴⁹

⁴⁶ Η επιστολή με τις απαντήσεις της Γενικής Γραμματείας Αντεγκληματικής Πολιτικής του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη προς της Επιτροπή του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη κατά των Βασανιστηρίων είναι διαθέσιμη στο: <https://rm.coe.int/1680a7ce99>

⁴⁷ Συνήγορος του Πολίτη (2022). Ετήσια Ειδική Έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη ως Εθνικός Μηχανισμός Πρόληψης των Βασανιστηρίων και της Κακομεταχείρισης. Η έκθεση είναι διαθέσιμη στο: <https://www.synigoros.gr/api/files/download/435606>

⁴⁸ Βλ. σσ. 65-67 της Ειδικής Έκθεσης του Συνηγόρου του Πολίτη ως Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης των Βασανιστηρίων και της Κακομεταχείρισης

⁴⁹ Ο.π.

3.4 Έλλειψη επίσημων στοιχείων και μελετών για την κατάσταση των κρατούμενων με αναπηρία στα σωφρονιστικά καταστήματα

Ένα σημαντικό κενό που υφίσταται σχετικά με τους/τις κρατούμενους/ες με αναπηρία είναι η έλλειψη δεδομένων για αυτούς/ες. Παραδείγματος χάρη, μέχρι και σήμερα δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία: α) για τον συνολικό αριθμό των κρατούμενων με αναπηρία στα ελληνικά καταστήματα κράτησης, β) τον αριθμό των γυναικών κρατούμενων με αναπηρία, γ) το είδος της αναπηρίας των κρατούμενων καθώς και δ) για την κατάσταση των υφιστάμενων υποδομών των καταστημάτων κράτησης. Η απουσία αυτών των στοιχείων έχει αποτυπωθεί και στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία αφού προβλεπόταν συγκεκριμένη δράση που στόχευε στην ‘καταγραφή’: α) του πληθυσμού των φυλακισμένων με σωματική αναπηρία ή αδυναμία αυτοεξυπηρέτησης, και β) των υποδομών κάλυψης των βασικών αναγκών διαβίωσης των κρατούμενων στα καταστήματα κράτησης.⁵⁰ Αξίζει να επισημανθεί ότι η έλλειψη τέτοιων δεδομένων δεν παρατηρείται μόνο στην Ελλάδα, αλλά και στη διεθνή κοινότητα όπου η πληροφόρηση σχετικά με τον αριθμό των κρατούμενων με αναπηρία είναι σχεδόν ανύπαρκτη ή αν υπάρχει είναι αρκετά περιορισμένη.⁵¹

3.5 Εκπαίδευση σωφρονιστικών υπαλλήλων στα δικαιώματα των κρατούμενων με αναπηρία

Η εκπαίδευση των σωφρονιστικών υπαλλήλων στα δικαιώματα των κρατούμενων με αναπηρία είναι απαραίτητη προκειμένου να γνωρίζουν πως πρέπει να συμπεριφερθούν σε αυτά ανάλογα και με το είδος της αναπηρίας τους. Η σημασία της εκπαίδευσης των σωφρονιστικών υπαλλήλων επισημαίνεται τόσο στις προβλέψεις του άρθρου 13 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες όσο και στον Κανόνα 76 των Κανονισμών Μαντέλα. Επιπλέον, η εκπαίδευση των σωφρονιστικών υπαλλήλων στα ανθρώπινα δικαιώματα όλων των κρατούμενων -με ή χωρίς αναπηρία- αποτελεί και μια από τις συστάσεις της Επιτροπής του Συμβουλίου της Ευρώπης.⁵² Σύμφωνα με την Ετήσια Έκθεση Πορείας Υλοποίησης του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, κατά τη διάρκεια του 2021 υλοποιήθηκαν

⁵⁰ Βλ. υποστόχο 18.4 του Στόχου 18 «Ελευθερία, ασφάλεια και προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας» του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία. Διαθέσιμο στο: <https://amea.gov.gr/action#3>

⁵¹ Parliamentary Assembly of the Council of Europe (2018). Detainees with disabilities in Europe. Report. Η έκθεση είναι διαθέσιμη στο: <https://pace.coe.int/pdf/117b83debb005883739134811cb259a8ba66af3bca99749031ddc9477f35c8f0/doc.%2014557.pdf>

⁵² Βλ. Ενότητα 4 «Προσωπικό των Καταστημάτων Κράτησης» της Έκθεσης της Επιτροπής κατά των Βασανιστηρίων (CPT) του Συμβουλίου της Ευρώπης. Η έκθεση είναι διαθέσιμη στο: <https://rm.coe.int/1680a7ce97>

δράσεις που στόχευαν στην εκπαίδευση και κατάρτιση των σωφρονιστικών υπαλλήλων στα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία⁵³ μια δράση που προβλεπόταν και στον στόχο 18 «Ελευθερία, ασφάλεια και προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας» του ΕΣΔ.⁵⁴ Παραδείγματα των δράσεων που έλαβαν χώρα είναι: α) η οργάνωση 36 ημερίδων με αντικείμενο την ενημέρωση των σωφρονιστικών υπαλλήλων για την αναπηρία και τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, β) η ανάπτυξη και διαμοιρασμός πρωτοκόλλων για τη διαχείριση των κρατουμένων με αναπηρία μέσω έντυπου υλικού και εκπαιδευτικών προγραμμάτων ανά κατηγορία αναπηρίας, και γ) η ανάπτυξη εκπαιδευτικού υλικού σχετικά με την ευαισθητοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού που εργάζεται στα σωφρονιστικά καταστήματα το οποίο και εισήχθη στο πρόγραμμα σπουδών της Σωφρονιστική Ακαδημίας.⁵⁵

Η υλοποίηση των προαναφερόμενων δράσεων κρίνεται ως θετική αφού στοχεύει στην εκπαίδευση των σωφρονιστικών υπαλλήλων στα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία. Ωστόσο, χρήζει επισήμανσης η μη εμπλοκή εκπροσώπων του αναπηρικού κινήματος κατά το σχεδιασμό και την υλοποίηση των παραπάνω δράσεων.

⁵³ Η Ετήσια Έκθεση Πορείας Υλοποίησης Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία είναι διαθέσιμη ηλεκτρονικά στο: <https://amea.gov.gr/action-report>

⁵⁴ Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες είναι διαθέσιμο στο: <https://amea.gov.gr/action#3>

⁵⁵ Βλ. σσ. 70-71 της Ετήσιας Έκθεσης Πορείας Υλοποίησης Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία. Η έκθεση είναι διαθέσιμη ηλεκτρονικά στο: <https://amea.gov.gr/action-report>

4 ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΔΕΣΜΕΥΣΕΙΣ, ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΔΡΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΣΤΟ ΠΕΔΙΟ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΩΝ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

Από το 2019, χρονιά κατά την οποία το ελληνικό κράτος εξετάστηκε από την Επιτροπή των ΗΕ, μέχρι και σήμερα, έχουν προκύψει συγκεκριμένες δεσμεύσεις για τη χώρα, οι οποίες αφορούν:

- στην εφαρμογή των Τελικών Παρατηρήσεων της Επιτροπής των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες.
- στην υλοποίηση των δράσεων που περιλαμβάνονται στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, η εκπόνηση του οποίου ολοκληρώθηκε το 2020.
- στην υλοποίηση των δράσεων που περιλαμβάνονται στα Ετήσια Σχέδια Δράσης του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη για τα έτη 2021 και 2022.

Το περιεχόμενο των συγκεκριμένων δεσμεύσεων προς την χώρα έχει απεικονιστεί στον Πίνακα που ακολουθεί. Πιο συγκεκριμένα, οι Τελικές Παρατηρήσεις της Επιτροπής (πρώτη στήλη) συσχετίζονται με τους στόχους του Εθνικού Σχεδίου Δράσης (δεύτερη στήλη), ενώ στην τρίτη και τέταρτη στήλη του πίνακα αποτυπώνεται η αντιστοιχία τους με τα Ετήσια Σχέδια Δράσης του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη, όπως αυτά έχουν αναρτηθεί στην ιστοσελίδα της Γενικής Γραμματείας της Κυβέρνησης.

Πίνακας 1. Αντιστοίχιση των συστάσεων της Επιτροπής των ΗΕ με τους στόχους και δράσεις του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία και το Ετήσιο Σχέδιο Δράσης του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη

Συστάσεις Επιτροπής CRPD	Στόχοι και Δράσεις στο Εθνικό Σχέδιο για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία	Ετήσιο Σχέδιο Δράσης Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη (2021) ⁵⁶	Ετήσιο Σχέδιο Δράσης Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη (2022) ⁵⁷
Προσβασιμότητα του δομημένου περιβάλλοντος	Στόχος 18: Ελευθερία, Ασφάλεια και Προστασία της ανθρώπινης	Στόχος 2: Εκσυγχρονισμός σωφρονιστικής πολιτικής,	Στόχος 2: Αναμόρφωση της σωφρονιστικής πολιτικής

⁵⁶ Το Ετήσιο Σχέδιο Δράσης του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη για το 2021 είναι διαθέσιμο στο: <https://gscg.gov.gr/wp-content/uploads/2023/03/Υπουργείο-Προστασίας-του-Πολίτη-ΕΣΔ-2021.pdf>

⁵⁷ Το Ετήσιο Σχέδιο Δράσης του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη για το 2022 είναι διαθέσιμο στο: https://www.government.gov.gr/wp-content/uploads/2021/12/yp_prostasias_tou_politi_2022.pdf

	<p>αξιοπρέπειας Υποστόχος 18.4: Έργα βελτίωσης της προσβασιμότητας των κτιρίων στα καταστήματα κράτησης</p>	<p>αναδιοργάνωση και επέκταση δικτύου Καταστημάτων Κράτησης</p> <p>Υπο-στόχος 2.2: Αναβάθμιση των υποδομών των Καταστημάτων Κράτησης</p>	<p>Υπο-στόχος 2.12: Βελτίωση συνθηκών διαβίωσης των ατόμων με αναπηρία στα Καταστήματα Κράτησης</p>
<p>Μέτρα διασφάλισης και μηχανισμούς παρακολούθησης ενάντια στην κακομεταχείριση στα ιδρύματα και κάθε είδους εγκαταστάσεις όπου βρίσκονται άτομα με αναπηρία</p>	<p>Στόχος 18: Ελευθερία, Ασφάλεια και Προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας</p> <p>Υποστόχος 18.4: Εξέταση της υφιστάμενης κατάστασης των καταστημάτων κράτησης ως προς το κριτήριο της προσβασιμότητας, της διασφάλισης του σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και της ενίσχυσης του αυτοσεβασμού των φυλακισμένων και των επισκεπτών τους.</p>	<p>Στόχος 2: Εκσυγχρονισμός σωφρονιστικής πολιτικής, αναδιοργάνωση και επέκταση δικτύου Καταστημάτων Κράτησης</p> <p>Υπο-στόχος 2.3: Αύξηση του επιπέδου ασφαλείας εντός και εκτός των Καταστημάτων Κράτησης</p>	<p>Στόχος 2: Αναμόρφωση της σωφρονιστικής πολιτικής</p> <p>Υπο-στόχος 2.3: Αύξηση του επιπέδου στα Καταστήματα Κράτησης</p>
<p>Εξατομικευμένη στήριξη για φυλακισμένους και κρατούμενους με αναπηρία ώστε να καλύπτονται οι καθημερινές τους ανάγκες</p>	<p>Στόχος 18: Ελευθερία, Ασφάλεια και Προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας</p> <p>Υποστόχος 18.4: Καταγραφή του πληθυσμού των φυλακισμένων με σωματική αναπηρία ή αδυναμία αυτοεξυπηρέτησης και των υποδομών κάλυψης των βασικών αναγκών διαβίωσής τους στα καταστήματα κράτησης</p>		-
<p>Διασφάλιση της προσβασιμότητας των</p>	<p>Στόχος 18: Ελευθερία, Ασφάλεια και</p>	<p>Στόχος 2: Εκσυγχρονισμός</p>	<p>Στόχος 2: Αναμόρφωση της</p>

<p>εγκαταστάσεων υγείας, του εξοπλισμού και των εργαλείων προσβασιμότητας</p>	<p>Προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας</p> <p>Υποστόχος 18.4: Βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και περίθαλψης των φυλακισμένων με αναπηρία</p>	<p>σωφρονιστικής πολιτικής, αναδιοργάνωση και επέκταση δικτύου Καταστημάτων Κράτησης</p> <p>Υπο-στόχος 2.4: Αναβάθμιση υπηρεσιών υγείας στα Καταστήματα Κράτησης</p>	<p>σωφρονιστικής πολιτικής</p> <p>Υπο-στόχος 2.8: Αναβάθμιση υπηρεσιών υγείας στα Καταστήματα Κράτησης</p>
<p>Εκπαίδευση των όλων των εργαζόμενων στον ευρύτερο τομέα της δικαιοσύνης στα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες</p>	<p>Στόχος 18: Ελευθερία, Ασφάλεια και Προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας</p> <p>Υποστόχος 18.4: Ενημέρωση και εκπαίδευση των σωφρονιστικών υπαλλήλων στη διαχείριση φυλακισμένων με αναπηρία</p>	<p>Στόχος 2: Εκσυγχρονισμός σωφρονιστικής πολιτικής, αναδιοργάνωση και επέκταση δικτύου Καταστημάτων Κράτησης</p> <p>Υπο-στόχος 2.5: Αναβάθμιση της εκπαίδευσης και της κατάρτισης του ανθρώπινου δυναμικού των Καταστημάτων Κράτησης</p>	<p>Στόχος 2: Αναμόρφωση της σωφρονιστικής πολιτικής</p> <p>Υπο-στόχος 2.5: Αναβάθμιση της εκπαίδευσης και της κατάρτισης του ανθρώπινου δυναμικού των Καταστημάτων Κράτησης</p>

4.1 Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία

Οι δράσεις που σχετίζονται με το Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη και εστιάζουν στα δικαιώματα των φυλακισμένων και κρατούμενων με αναπηρία είναι συγκεντρωμένες στον **υπο-στόχο 18.4** του **Στόχου 18** του ΕΣΔ. Ο **Στόχος 18** επικεντρώνεται γενικότερα σε ζητήματα αρμοδιότητας του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη και αφορούν στην ελευθερία, την ασφάλεια και την προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας των ατόμων με αναπηρία. Ειδικότερα, ο **υπο-στόχος 18.4** εστιάζει σε **ζητήματα που αφορούν τη διαβίωση των ατόμων με αναπηρία στα καταστήματα κράτησης.**

Πιο αναλυτικά:

Στόχος 18: Ελευθερία, Ασφάλεια και Προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας

4. Βελτιώνουμε τις συνθήκες διαβίωσης των ατόμων με αναπηρία στα καταστήματα κράτησης:

- Εξετάζουμε την υφιστάμενη κατάσταση των καταστημάτων κράτησης ως προς το κριτήριο της προσβασιμότητας, της διασφάλισης του σεβασμού της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας και της ενίσχυσης του αυτοσεβασμού των φυλακισμένων και των επισκεπτών τους.
- Εξειδικεύουμε έργα βελτίωσης προσβασιμότητας στα κτίρια των καταστημάτων κράτησης και και υλοποιούμε τις αναγκαίες παρεμβάσεις.

Κατά τη διάρκεια του 2021 πραγματοποιήθηκε σε όλα τα σωφρονιστικά κέντρα της χώρας η καταγραφή των προβλημάτων προσβασιμότητας που αντιμετωπίζουν καθώς και οι παρεμβάσεις που απαιτούνται για τη βελτίωση αυτών.⁵⁸ Σύμφωνα με το Πόρισμα της Ομάδας Εργασίας για την επεξεργασία και την επικαιροποίηση του στρατηγικού πλάνου σωφρονιστικής πολιτικής της Γενικής Γραμματείας Αντεγκληματικής Πολιτικής για τα έτη 2021-2023,⁵⁹ προβλέπεται η αναβάθμιση των υποδομών των σωφρονιστικών καταστημάτων προκειμένου να βελτιωθεί η προσβασιμότητα αυτών στα άτομα με αναπηρία. Ενδεικτικά, οι παρεμβάσεις βελτίωσης της προσβασιμότητας αφορούν τους χώρους των επισκεπτηρίων για τους/τις επισκέπτες/τριες των κρατούμενων σε όλα τα καταστήματα κράτησης, τους χώρους που διαβιούν οι κρατούμενοι/ες με αναπηρία όπως και τη βελτίωση των συνθηκών κράτησης. Επιπλέον, οι παρεμβάσεις βελτίωσης προσβασιμότητας, σύμφωνα με την Ετήσια Έκθεση Πορείας Υλοποίησης του ΕΣΔ για το 2021, περιλαμβάνουν τους χώρους στάθμευσης, των διοικητικών υπηρεσιών και των υγειονομικών χώρων των καταστημάτων κράτησης.⁶⁰

Παρότι η καταγραφή του επιπέδου της προσβασιμότητας των καταστημάτων κράτησης και η αναμενόμενη βελτίωση τους κρίνεται ως θετική εξέλιξη ως προς το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των κρατούμενων με αναπηρία, παρ' όλα αυτά η μη πρόσβαση στα δεδομένα της προαναφερθείσας καταγραφής δημιουργεί εμπόδια στην παρακολούθηση των παρεμβάσεων που επρόκειτο να πραγματοποιηθούν και το κατά πόσο αυτές συνέβαλλαν στη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των κρατούμενων με αναπηρία.

⁵⁸ Βλ. σσ. 70-71 της Ετήσιας Έκθεσης Πορείας Υλοποίησης Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία. Η έκθεση είναι διαθέσιμη ηλεκτρονικά στο: <https://amea.gov.gr/action-report>

⁵⁹ Το Πόρισμα της Ομάδας Εργασίας για την επεξεργασία και την επικαιροποίηση του στρατηγικού πλάνου σωφρονιστικής πολιτικής της Γενικής Γραμματείας Αντεγκληματικής Πολιτικής για τα έτη 2021-2023 είναι διαθέσιμο στο: <https://theartofcrime.gr/wp-content/uploads/2023/01/ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟ-ΣΧΕΔΙΟ-2021-2023-Πόρισμα.pdf>

⁶⁰ Βλ. Ετήσια Έκθεση Πορείας Υλοποίησης Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία. Διαθέσιμη στο: <https://amea.gov.gr/action-report>

- Καταγράφουμε τον πληθυσμό των φυλακισμένων με σωματική αναπηρία ή αδυναμία αυτοεξυπηρέτησης και τις υποδομές κάλυψης βασικών αναγκών διαβίωσης των φυλακισμένων στα καταστήματα κράτησης.

Σύμφωνα με την Ετήσια Έκθεση Πορείας Υλοποίησης του ΕΣΔ για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία,⁶¹ κατά τη διάρκεια του 2021 έλαβε χώρα η καταγραφή του πληθυσμού των κρατούμενων με αναπηρία, ανεξαρτήτως κατηγορίας αναπηρίας, μέσω της χρήσης κλειστών δομημένων ερωτηματολογίων και αποστολής του και στα 34 καταστήματα κράτησης της χώρας όπως και στο Ίδρυμα Αγωγής Ανηλίκων Αρρένων Βόλου. Η εν λόγω πρωτοβουλία για την καταγραφή του πληθυσμού των κρατούμενων με αναπηρία κρίνεται ως θετική, δεδομένης της γενικότερης έλλειψης στοιχείων για τον αριθμό των κρατούμενων με αναπηρία ή/και χρόνια πάθηση. Παρ' όλα αυτά, η δομή και το περιεχόμενο του ερωτηματολογίου που απεστάλη σε όλα τα καταστήματα κράτησης καθώς και η συμπλήρωση του από τους/τις κρατούμενους/ες αποτελούν βασικές παραμέτρους που παραμένουν ασαφής στην εν λόγω διαδικασία. Παραδείγματος χάρη, λαμβάνοντας υπόψη ότι κατά την είσοδο όλων των κρατούμενων στα καταστήματα κράτησης υπάρχει πλημμελής ή/και καθόλου λήψη του ιατρικού ιστορικού τους⁶² υπάρχει προβληματισμός για το πώς διαμοιράστηκε το ερωτηματολόγιο στους κρατούμενους, π.χ. διαμοιράστηκε σε όλους τους κρατούμενους, ήταν το ερωτηματολόγιο κατανοητό σε κρατούμενους/ες με νοητικές και ψυχοκοινωνικές αναπηρίες.

Επιπρόσθετα, δεδομένης της έλλειψης στοιχείων για τους/τις κρατούμενους/ες με αναπηρία, το Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας της ΕΣΑμεΑ με την 1724/16.12.2021 επιστολή του προς της Γενική Γραμματέα Αντεγκληματικής Πολιτικής του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη, επιδίωξε την έναρξη συνεργασίας με την εν λόγω Γενική Γραμματεία σε θέματα στατιστικών δεδομένων που αφορούν τα δικαιώματα των κρατούμενων με αναπηρία, όπως α) στοιχεία που αφορούν την καταγραφή της υφιστάμενης κατάστασης όλων των καταστημάτων κράτησης ως προς το κριτήριο της προσβασιμότητας και β) στοιχεία που αφορούν στην καταγραφή του συνόλου του πληθυσμού των κρατούμενων με οποιαδήποτε μορφή αναπηρίας ή αδυναμίας αυτοεξυπηρέτησης. Παρ' όλα αυτά, σχεδόν ένα χρόνο μετά, το Παρατηρητήριο δεν είχε λάβει κάποια ανταπόκριση στο αίτημά του.

⁶¹ Ο.π.

⁶² Βλ. την Ενότητα 5 «Υγειονομική Περίθαλψη» (σσ. 55-72) της Έκθεσης της Επιτροπής κατά των Βασανιστηρίων (CPT) του Συμβουλίου της Ευρώπης για τις συνθήκες κράτησης στα καταστήματα κράτησης της χώρας. Η έκθεση είναι διαθέσιμη στο: <https://rm.coe.int/1680a7ce97>

- Αποτυπώνουμε και υλοποιούμε όλες τις θεσμικές παρεμβάσεις που απαιτούνται για την εφαρμογή πρωτοκόλλων διαχείρισης φυλακισμένων με αναπηρία.
- Αναπτύσσουμε διυπουργική προσέγγιση στη διαχείριση φυλακισμένων με αναπηρία και συνεργαζόμαστε για την βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και περίθαλψης, το δικαίωμα στην υγεία αλλά και τη δικαιοσύνη των φυλακισμένων με αναπηρία. Για τον σκοπό αυτό, καταρτίζουμε, υπογράφουμε και εφαρμόζουμε Μνημόνια Συνεργασίας μεταξύ των εμπλεκόμενων Υπουργείων.

Σχετικά με το δικαίωμα στην υγεία των κρατούμενων με αναπηρία ή/και χρόνια πάθηση, λαμβάνοντας υπόψη τις δύσκολες συνθήκες που λαμβάνουν χώρα στα κέντρα υγείας των καταστημάτων κράτησης της χώρας λόγω της έλλειψης ιατρικού και νοσηλευτικού προσωπικού όπως αποτυπώνεται και στην έκθεση της Επιτροπής του Συμβουλίου της Ευρώπης, η εν λόγω δράση που έχει συμπεριληφθεί στο ΕΣΔ και προβλέπει διυπουργική συνεργασία μεταξύ των Υπουργείων Προστασίας του Πολίτη και του Υπουργείου Υγείας κρίνεται ως σημαντική. Ωστόσο, μέχρι και τα τέλη του 2022 δεν είχε λάβει χώρα κάποια εξέλιξη προς αυτή την κατεύθυνση. Επιπλέον, σύμφωνα με το Πόρισμα της Ομάδας Εργασίας για την επεξεργασία και την επικαιροποίηση του στρατηγικού πλάνου σωφρονιστικής πολιτικής της Γενικής Γραμματείας Αντεγληματικής Πολιτικής για τα έτη 2021-2023,⁶³ στις δράσεις που αποτυπώνονται σε αυτό στον τομέα της υγείας δεν έχουν συμπεριληφθεί δράσεις που εστιάζουν στην βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και περίθαλψης των ατόμων με αναπηρία ή/και χρόνια πάθηση.

- Ενημερώνουμε και εκπαιδύουμε τους σωφρονιστικούς υπαλλήλους στη διαχείριση φυλακισμένων με αναπηρία. Ενδεικτικά: 36 ημερίδες ενημέρωσης για την αναπηρία και τα Πρωτόκολλα Διαχείρισης Κρατουμένων με αναπηρία, έντυπο υλικό και εκπαιδευτικά προγράμματα ανά κατηγορία αναπηρίας.

Σύμφωνα με την Ετήσια Έκθεση Πορείας Υλοποίησης του ΕΣΔ για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία εντός του 2021 υλοποιήθηκαν οι εκπαιδευτικές δράσεις που προβλέπονταν στο ΕΣΔ και αφορούσαν την εκπαίδευση των σωφρονιστικών υπάλληλων στο πως να συνδιαλέγονται με τους κρατούμενους με αναπηρία. Ωστόσο, δεν είναι σαφές αν το περιεχόμενο που είχε συμπεριληφθεί στην

⁶³ Το Πόρισμα της Ομάδας Εργασίας για την επεξεργασία και την επικαιροποίηση του στρατηγικού πλάνου σωφρονιστικής πολιτικής της Γενικής Γραμματείας Αντεγληματικής Πολιτικής για τα έτη 2021-2023 είναι διαθέσιμο στο: <https://theartofcrime.gr/wp-content/uploads/2023/01/ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟ-ΣΧΕΔΙΟ-2021-2023-Πόρισμα.pdf>

εκπαίδευση των σωφρονιστικών υπάλληλων ήταν βασισμένο στην υιοθέτηση της δικαιωματικής προσέγγισης της αναπηρίας και όχι ξεπερασμένων αντιλήψεων που βασίζονται στην ιατρική προσέγγιση της αναπηρίας.

4.2 Σχέδια Δράσης του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη για τα έτη 2021 και 2022

Στα σχέδια δράσης του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη για τα έτη 2021 και 2022, οι δράσεις που αφορούν σε ζητήματα που σχετίζονται με τα δικαιώματα των φυλακισμένων και κρατούμενων με αναπηρία έχουν συμπεριληφθεί στο **Στόχο 2: «Εκσυγχρονισμός σωφρονιστικής πολιτικής, αναδιοργάνωση και επέκταση δικτύου Καταστημάτων Κράτησης»** του Σχεδίου Δράσης του Υπουργείου για το 2021 και στο **Στόχο 2 «Αναμόρφωση της σωφρονιστικής πολιτικής»** του Σχεδίου Δράσης του Υπουργείου για το 2022.

Πιο συγκεκριμένα, τα ζητήματα βελτίωσης της προσβασιμότητας των καταστημάτων κράτησης είχαν συμπεριληφθεί στο Στόχο 2 «Εκσυγχρονισμός σωφρονιστικής πολιτικής, αναδιοργάνωση και επέκταση δικτύου Καταστημάτων Κράτησης» του Σχεδίου Δράσης του Υπουργείου για το 2021 Στόχο 2 «Αναμόρφωση της σωφρονιστικής πολιτικής» του Σχεδίου Δράσης του Υπουργείου για το 2022.

Σε ότι αφορά τη λήψη μέτρων ενάντια στην κακομεταχείριση και τη διασφάλιση του σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και της ενίσχυσης του αυτοσεβασμού των κρατούμενων με αναπηρία αυτά επίσης είχαν συμπεριληφθεί δράσεις τόσο στο Στόχο 2 «Εκσυγχρονισμός σωφρονιστικής πολιτικής, αναδιοργάνωση και επέκταση δικτύου Καταστημάτων Κράτησης» του Σχεδίου Δράσης του Υπουργείου για το 2021 όσο και στο Στόχο 2 «Αναμόρφωση της σωφρονιστικής πολιτικής» του Σχεδίου Δράσης του Υπουργείου για το 2022 δίνοντας έμφαση στην αντιμετώπιση περιστατικών βίας.

Αν και μια από τις Συστάσεις της Επιτροπής των ΗΕ επικεντρωνόταν στη παροχή εξατομικευμένης στήριξης για τους κρατούμενους με αναπηρία στα καταστήματα κράτησης προκειμένου να καλύπτονται οι καθημερινές τους ανάγκες, σε κανένα από τα ετήσια Σχέδια Δράσης του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη δεν προβλεπόταν η υλοποίηση τέτοιων δράσεων.

Ως προς τη διασφάλιση της προσβασιμότητας των εγκαταστάσεων στο χώρο της υγείας και της προσβασιμότητας τους ιατρικού εξοπλισμού και των εργαλείων, και στα δυο ετήσια Σχέδια Δράσης του Υπουργείου για το 2021 και για το 2022 είχαν συμπεριληφθεί δράσεις για την αναβάθμιση των υπηρεσιών υγείας στα καταστήματα κράτησης χωρίς ωστόσο να γίνεται σαφής αναφορά στο τι θα περιλάμβανε η εν λόγω αναβάθμιση.

Τέλος, τόσο στο ετήσιο Σχέδιο Δράσης του Υπουργείου Προστασίας τους Πολίτη για το έτος 2021 όσο και για το έτος 2022 είχαν συμπεριληφθεί δράσεις σχετικά με την αναβάθμιση της εκπαίδευσης και της κατάρτισης του ανθρώπινου δυναμικού των καταστημάτων κράτησης, όπως προβλεπόταν στο ΕΣΔ και αποτελούσε και Σύσταση της Επιτροπής των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες.⁶⁴

⁶⁴ Βλ. σ.26 του παρόντος αρχείου.

5 ΚΕΝΑ ΚΑΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟ: ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ, ΟΡΙΖΟΝΤΙΕΣ ΚΑΙ ΣΤΟΧΕΥΜΕΝΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΣΥΣΤΑΣΕΩΝ

5.1 Καταστήματα κράτησης και ζητήματα προσβασιμότητας

Ένα από τα πιο σημαντικά προβλήματα με το οποίο δύναται να έρθουν αντιμέτωποι οι κρατούμενοι/ες με αναπηρία, και πόσο μάλλον οι κρατούμενοι/ες με κινητικές αναπηρίες, είναι η προσβασιμότητα των καταστημάτων κράτησης λόγω του ότι στη διαμόρφωση των κελιών κράτησης δεν έχει ενσωματωθεί η διάσταση της αναπηρίας. Επιπλέον, λαμβάνοντας υπόψη τον υπερπληθυσμό που παρατηρείται σχεδόν σε όλα τα καταστήματα κράτησης της χώρας με τον αριθμό των κρατουμένων που διαβιούν στα κελιά να ξεπερνά τον προβλεπόμενο αριθμό, οι συνθήκες διαβίωσης των ατόμων με αναπηρία δυσχεραίνονται. Τα προβλήματα προσβασιμότητας δεν περιορίζονται μόνο στα κελιά, αλλά και στους χώρους υγιεινής, στους κοινόχρηστους χώρους (π.χ. προαύλιος χώρος, βιβλιοθήκη, χώρος επισκεπτηρίου κ.λπ.) καθώς και στα κέντρα υγείας των καταστημάτων κράτησης όπως και στα κρατητήρια των αστυνομικών τμημάτων της χώρας. Για τη βελτίωση της προσβασιμότητας των καταστημάτων κράτησης θα μπορούσαν, για παράδειγμα, να προστεθούν κιγκλιδώματα ή κουπαστές στις σκάλες, να υπάρξει η πρόβλεψη τοποθέτησης φορητών ραμπών ώστε να διευκολύνεται η πρόσβαση των κρατουμένων-χρηστών αναπηρικών αμαξιδίων, να προβλέπεται το βάψιμο των σκαλοπατιών σε έντονα χρώματα για τους κρατούμενους με αναπηρία κ.ο.κ. Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω και προκειμένου οι κρατούμενοι με αναπηρία να μπορούν να απολαμβάνουν των δικαιωμάτων τους εντός των καταστημάτων κράτησης, προτείνουμε:

- Τη διασφάλιση της προσβασιμότητας των καταστημάτων κράτησης και των κρατητηρίων των αστυνομικών τμημάτων στα άτομα με αναπηρία με βάση τις ανάγκες τους.

Ένα παράδειγμα αναφορικά με τις σωστές διαστάσεις των κελιών για τους κρατούμενους με μειωμένη κινητικότητα αποτελεί η σύσταση της Επιτροπής του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων (CPT) προς το Βέλγιο σύμφωνα με την οποία οι διαστάσεις του κελιού δεν πρέπει να είναι λιγότερο από 14-15 τ.μ. (τα 10 τ.μ. για το χώρο διαβίωσης του/της κρατούμενου/ης με μειωμένη κινητικότητα και τα υπόλοιπα τετραγωνικά για τη διαμόρφωση προσαρμοσμένων εγκαταστάσεων υγιεινής). Λαμβάνοντας υπόψη, ότι είναι σε εξέλιξη η διαμόρφωση νέων καταστημάτων κράτησης, η παραπάνω σύσταση της Επιτροπής είναι χρήσιμο να ληφθεί υπόψη και στην ελληνική περίπτωση για τη κατασκευή/διαμόρφωση προσβάσιμων κελιών.

Πηγή: Tornare, M. 2018. *Detainees with disabilities in Europe*. Report. Council of Europe Parliamentary Assembly (σελ. 8, παρ. 17). Διαθέσιμη στο: <https://pace.coe.int/pdf/117b83debb005883739134811cb259a8ba66af3bca99749031ddc9477f35c8fo/doc.%2014557.pdf>

5.2 Ταξινόμηση και κατανομή των κρατούμενων με αναπηρία

Σημαντικό ρόλο ώστε οι κρατούμενοι/ες με αναπηρία ώστε να μπορούν να ασκούν και απολαμβάνουν τα δικαιώματά τους εντός των καταστημάτων κράτησης αποτελεί η τοποθέτηση τους σε χώρους που έχουν επιλεγεί με βάση τις ανάγκες τους λόγω της αναπηρίας τους, π.χ. οι κρατούμενοι με περιορισμένοι κινητικότητα σε προσβάσιμα κελιά. Ωστόσο, ο υπερπληθυσμός που παρατηρείται στα καταστήματα κράτησης⁶⁵ και η κατανομή περισσότερων κρατούμενων ανά κελί είναι πολύ πιθανό να έχει αρνητικές συνέπειες σε όλους τους κρατούμενους και ιδιαίτερα στους κρατούμενους με νοητικές ή/και ψυχοκοινωνικές αναπηρίες. Συνεπώς είναι απαραίτητο να λαμβάνονται υπόψη οι ανάγκες των ατόμων με αναπηρία ανά κατηγορία αναπηρίας πριν την τοποθέτηση τους στα κελιά. Η σωστή κατανομή των κρατούμενων με αναπηρία -με βάση τις ανάγκες της αναπηρίας τους- στα καταστήματα κράτησης θα παίξει ουσιαστικό ρόλο στην πρόληψη και αποφυγή περιστατικών κακομεταχείρισης εις βάρος τους από τους/τις υπόλοιπους/ες κρατούμενους/ες.

Επιπρόσθετα, είναι σημαντικό κατά την ταξινόμηση και αξιολόγηση των αναγκών των νεοεισερχόμενων κρατούμενων να δίνεται προσοχή και στον εντοπισμό εκείνων των αναπηριών που είναι μη ορατές, όπως οι νοητικές και ψυχοκοινωνικές αναπηρίες, και οι οποίες ενδεχομένως να μην είχαν εντοπιστεί εκ των προτέρων. Ωστόσο, εκτός από τον εντοπισμό των μη ορατών αναπηριών κατά την είσοδο των νεοεισερχόμενων στα καταστήματα κράτησης, πρέπει να δίνεται προσοχή και σε πιθανές αναπηρίες ή/και χρόνιες παθήσεις που οι κρατούμενοι αναπτύξουν κατά την παραμονή τους στα καταστήματα κράτησης, π.χ κάποια ψυχοκοινωνική αναπηρία.

Για το λόγο αυτό προτείνουμε:

- Την τοποθέτηση των κρατούμενων με αναπηρία σε κελιά των καταστημάτων κράτησης με βάση τις ανάγκες τους και παρέχοντας τις όποιες αναγκαίες τροποποιήσεις που πιθανόν να χρειάζονται.

⁶⁵ Σύμφωνα με την σχετικά πρόσφατη έκθεση (2022) της Επιτροπής του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Εξευτελιστικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (CPT) προς την Ελλάδα, ο υπερπληθυσμός των καταστημάτων κράτησης της χώρας αποτελεί ένα από τα πιο κρίσιμα προβλήματα του σωφρονιστικού συστήματος και χρήζει άμεσης αντιμετώπισης.

- Το σχεδιασμό ενός μηχανισμού τόσο για τον εντοπισμό των μη ορατών αναπηριών των νεοεισερχόμενων κρατούμενων όσο και στον έγκαιρο εντοπισμό μιας ενδεχόμενης αναπηρίας ή χρόνιας πάθησης που ενδεχομένως να αναπτύξουν οι κρατούμενοι κατά τη διάρκεια της κράτησης τους στα καταστήματα κράτησης.
- Τη διασφάλιση της προστασίας των κρατούμενων με αναπηρία λόγω του κινδύνου κακομεταχείρισης που διατρέχουν από τους/τις υπόλοιπους/ες κρατούμενους/ες.

5.3 Πρόσβαση στην επικοινωνία

Η ενημέρωση όλων των κρατούμενων με ή χωρίς αναπηρία ως προς το πως λειτουργεί το κατάστημα κράτησης στο οποίο εκτίουν την ποινή τους, ο τρόπος καταγγελίας σχετικά με παράπονα ή τα αιτήματα των κρατούμενων για ζητήματα που λαμβάνουν χώρα εντός του καταστήματος καθώς και το ποια είναι τα δικαιώματά τους αποτελούν σημαντικές πληροφορίες για όλους. Ωστόσο, όπως αναφέρεται στην Έκθεση της Επιτροπής του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη των Βασανιστηρίων, η εν λόγω ενημέρωση εκλείπει, τουλάχιστον στα καταστήματα κράτησης που επισκέφθηκε η επιτροπή τον Νοέμβριο του 2021, όπως επίσης εκλείπει και ένα σύστημα όπου οι κρατούμενοι με αναπηρία θα μπορούν να καταγγέλλουν περιστατικά που λαμβάνουν χώρα εντός των φυλακών.⁶⁶

Λαμβάνοντας υπόψη τη σύσταση της Επιτροπής του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη των Βασανιστηρίων για την παροχή σε όλους τους/τις νεοεισερχόμενους/ες κρατούμενους/ες ενός εισαγωγικού φυλλαδίου για τη ζωή τους όπως και την παροχή του σε γλώσσα που είναι κατανοητοί στους κρατούμενους που δεν γνωρίζουν ελληνικά,⁶⁷ καθώς και τον Κανόνα 55 των Κανονισμών Μαντέλα,⁶⁸ προτείνουμε:

- Την παροχή εισαγωγικού φυλλαδίου με πληροφορίες σχετικά με τη λειτουργία του καταστήματος κράτησης σε προσβάσιμη μορφή, π.χ. σε κείμενο εύκολο για ανάγνωση (easy-to-read), στη νοηματική γλώσσα, στη γραφή Braille κ.λπ. προκειμένου να ενημερωθούν οι κρατούμενοι/ες με αναπηρία για τα δικαιώματά τους και το πλαίσιο

⁶⁶ Βλ. σ. 77 της Έκθεσης της Επιτροπής κατά των Βασανιστηρίων (CPT) του Συμβουλίου της Ευρώπης για τις συνθήκες κράτησης στα καταστήματα κράτησης της χώρα. Η έκθεση είναι διαθέσιμη στο: <https://rm.coe.int/1680a7ce97>

⁶⁷ Βλ. τη σύσταση της Επιτροπής στη σελ. 78 της Έκθεσης της Επιτροπής κατά των Βασανιστηρίων (CPT) του Συμβουλίου της Ευρώπης για τις συνθήκες κράτησης στα καταστήματα κράτησης της χώρα. Η έκθεση είναι διαθέσιμη στο: <https://rm.coe.int/1680a7ce97>

⁶⁸ Βλ. σ. 18 του παρόντος αρχείου

λειτουργίας του καταστήματος κράτησης που θα εκτίσουν την ποινή τους.

- Τον ορισμό ενός/μιας σωφρονιστικού υπάλληλου ως το άτομο με το οποίο μπορούν να επικοινωνήσουν οι κρατούμενοι/ες με αναπηρία σε περίπτωση που χρειαστούν κάτι ή θελήσουν κάποιος/α να τους εξηγήσει τον τρόπο λειτουργίας του καταστήματος κράτησης.

5.4 Κρατούμενοι με αναπηρία και πρόσβαση στην υγεία και ψυχική υγεία

Η πρόσβαση στην υγεία είναι αναφαίρετο δικαίωμα όλων των ανθρώπων και για το λόγο αυτό οι κρατούμενοι με αναπηρία πρέπει να λαμβάνουν ακριβώς την ίδια περίθαλψη. Ωστόσο, όπως αναφέρθηκε στην ενότητα 3.2 του παρόντος αρχείου, όλοι οι κρατούμενοι αντιμετωπίζουν σοβαρά εμπόδια πρόσβασης στην υγεία. Η υποστελέχωση όλων των δομών υγείας που βρίσκονται εντός των καταστημάτων κράτησης σε (εξειδικευμένο) ιατρικό και νοσηλευτικό προσωπικό, η μη λήψη λεπτομερούς ιατρικού ιστορικού κατά την είσοδο των νεοεισερχόμενων κρατούμενων, οι ανεπαρκείς υποδομές των δομών υγείας, όπως και η έλλειψη προσβασιμότητας και καθαριότητας είναι σημαντικά εμπόδια που στερούν την πρόσβαση όλων των κρατούμενων με αναπηρία στην υγεία. Μάλιστα, πολλές φορές, όπως τονίζεται και στην έκθεση της Επιτροπής του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη των Βασανιστηρίων (CPT), το δικαίωμα πρόσβασης στην υγεία των κρατουμένων με αναπηρία 'μεταφράζεται' κυρίως ως πρόσβαση στη φαρμακευτική περίθαλψη, όπου ο τρόπος με τον οποίο γίνεται η χορήγησή της -λόγω της ανεπαρκούς καταγραφής του τι χορηγείται στους κρατούμενους, της εμπλοκής είτε των ίδιων των κρατουμένων στην χορήγηση της φαρμακευτικής αγωγής στους άλλους κρατούμενους είτε των σωφρονιστικών υπαλλήλων λόγω της έλλειψης νοσηλευτικού προσωπικού οι οποίοι όμως στερούνται σχετικών γνώσεων και εξειδίκευσης- χρήζει αλλαγής,

Για το λόγο αυτό προτείνουμε:

- Τη διασφάλιση της πρόσβασης όλων των κρατούμενων με αναπηρία με ή χωρίς Αριθμό Μητρώου Κοινωνικής Ασφάλισης (ΑΜΚΑ) ή Προσωρινού Αριθμού Ασφάλισης και Υγειονομικής Περίθαλψης Αλλοδαπού (ΠΑΑΥΠΑ)⁶⁹ σε υπηρεσίες υγείας και ψυχικής υγείας.
- Τη διασφάλιση ότι όλοι οι κρατούμενοι -με ή χωρίς αναπηρία- απολαμβάνουν ισότιμα το δικαίωμα πρόσβασης στην υγεία.

⁶⁹ Βλ. υπο-ενότητα 3.3 «Πιστοποίησης της αναπηρίας των κρατούμενων με αναπηρία» του συνοδευτικού αρχείου (σ. 32).

5.5 Συλλογή δεδομένων για την κατάσταση των κρατούμενων με αναπηρία

Μια σημαντική, μεταξύ άλλων, έλλειψη στο χώρο του σωφρονιστικού συστήματος της χώρας είναι η απουσία επίσημων στοιχείων για τον αριθμό των κρατούμενων με αναπηρία και την κατηγορία της αναπηρίας. Μάλιστα, μέχρι και το 2021 δεν υπήρχαν επίσημα στοιχεία αναφορικά με τον αριθμό των κρατούμενων με αναπηρία, την κατηγορία της αναπηρίας τους, τα καταστήματα κράτησης στα οποία εκτίουν την ποινή τους όπως και για το επίπεδο προσβασιμότητας των καταστημάτων κράτησης. Για το λόγο αυτό, στο πλαίσιο της υλοποίησης τους Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία είχαν συμπεριληφθεί αντίστοιχες δράσεις, οι οποίες αν και υλοποιήθηκαν,⁷⁰ παρ' όλα αυτά τα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν δεν δημοσιοποιήθηκαν. Παραδείγματος χάρη, όπως αναφέρεται στην Ετήσια Έκθεση Πορείας Υλοποίησης του ΕΣΔ, παρότι έγινε καταγραφή των κρατούμενων με αναπηρία σε ειδικό μητρώο που διαμορφώθηκε, τα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν είναι διαθέσιμα μόνο για υπηρεσιακή χρήση.⁷¹ Ωστόσο, η μη δημοσιοποίηση των στοιχείων που περιγράφουν την υφιστάμενη κατάσταση εντός των καταστημάτων κράτησης αποκρύπτει τα εμπόδια με τα οποία έρχονται αντιμέτωποι/ες οι κρατούμενοι/ες με αναπηρία αναπηρία και που κατ' επέκταση οδηγούν στη μη λήψη των απαραίτητων μέτρων για την αντιμετώπισή τους.

Για τον λόγο αυτό προτείνουμε:

- Την παροχή πληροφόρησης σχετικά με α) τον αριθμό των κρατούμενων με αναπηρία συμπεριλαμβανομένων και των κρατούμενων με ψυχοκοινωνικές αναπηρίες και β) το επίπεδο προσβασιμότητας των καταστημάτων κράτησης.
- Τη διεξαγωγή μελετών που θα εστιάζουν στους/στις κρατούμενους/ες με αναπηρία αναφορικά με τις συνθήκες διαβίωσης τους σε αυτές.

5.6 Καταστάσεις κρίσης και φυλακισμένοι με αναπηρία

Η έλλειψη στοιχείων για τους κανονισμούς λειτουργίας των καταστημάτων κράτησης της χώρας δημιουργεί προβληματισμό για το εάν υπάρχει σχεδιασμός εκκένωσης αυτών σε περίπτωση ξεσπάσματος μιας κρίσης, όπως στην περίπτωση ενός σεισμού, μιας φωτιάς κ.λπ. Ειδικότερα, σε ότι αφορά τους/τις κρατούμενους/ές με αναπηρία, δεν είναι γνωστό αν έχει ενσωματωθεί η

⁷⁰ Βλ. υπο-ενότητα 4.1 «Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία» του παρόντος αρχείου (σ. 37-38).

⁷¹ Βλ. σ. 70 της Ετήσιας Έκθεσης Πορείας Υλοποίησης Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία είναι διαθέσιμη ηλεκτρονικά στο: <https://amea.gov.gr/action-report>

διάσταση της αναπηρίας στο σχεδιασμό για την εκκένωση των κτηρίων όπως και αν οι σωφρονιστικοί υπάλληλοι έχουν λάβει εκπαίδευση/κατάρτιση στις ανάγκες των κρατούμενων με αναπηρία σε περίπτωση εκκένωσης του καταστήματος κράτησης.

Για το λόγο αυτό προτείνουμε:

- Το σχεδιασμό και την εφαρμογή μέσων και υπηρεσιών διαφυγής των κρατούμενων με αναπηρία από τα καταστήματα κράτησης και τις δομές υγείας που βρίσκονται εντός αυτών σε περιπτώσεις έκτακτων συνθηκών, π.χ. σεισμός, πυρκαγιάς κ.λπ., καθώς και την παροχή σχετικής εκπαίδευσης στους σωφρονιστικούς υπαλλήλους.

5.7 Κρατούμενοι με αναπηρία και συμμετοχή σε διάφορες καθημερινές δραστηριότητες

Το δικαίωμα όλων των κρατουμένων σε διάφορες δραστηριότητες, όπως σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες, στην επαγγελματική κατάρτιση, στη σωματική άσκηση, στην εργασία, σε πολιτιστικές δράσεις είναι δράσεις που αν και προβλέπονται στον Σωφρονιστικό Κώδικα,⁷² παρ' όλα αυτά είναι ανεπαρκής για την κάλυψη των αναγκών όλων των κρατουμένων (με ή χωρίς αναπηρία). Μάλιστα, λαμβάνοντας υπόψη ότι οι υπάρχουσες δραστηριότητες δεν μπορούν να καλύψουν το σύνολο των κρατούμενων στη χώρα, η συμμετοχή των κρατούμενων με αναπηρία σε αυτές ενδεχομένως να είναι αρκετά περιορισμένη ή και ανύπαρκτη.⁷³ Παραδείγματος χάρη, σύμφωνα με την έκθεση της Επιτροπής του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη των Βασανιστηρίων (CPT), οι κρατούμενοι που λαμβάνουν αγωγή με ψυχοτρόπα φάρμακα αυτομάτως στερούνται του δικαιώματος στην εργασία προκειμένου να μειωθεί η ποινή τους χωρίς ωστόσο να υπάρχει κάποια ιατρική τεκμηρίωση που να εξηγεί το λόγο που στερούνται το δικαίωμά τους στην εργασία.⁷⁴ Επιπλέον, ως προς το σχεδιασμό των υφιστάμενων δραστηριοτήτων, όπως το δικαίωμα στην εργασία, αυτές έχουν σχεδιαστεί ως ένα «μέσο» μείωσης της ποινής και όχι ως μια δραστηριότητα που θα μπορούσε να συμβάλει στην «προσωπική ανάπτυξη» των κρατούμενων και στην προετοιμασία για την επαγγελματική και κοινωνική ένταξη τους ύστερα από την αποφυλάκιση τους.

Για το λόγο αυτό προτείνουμε:

⁷² Βλ. Κεφάλαιο 5 «Μορφωτικά προγράμματα και ελεύθερος χρόνος κρατουμένων» του Σωφρονιστικού Κώδικα

⁷³ Tornare 2018

⁷⁴ Βλ. σ. 40 της Έκθεσης της Επιτροπής κατά των Βασανιστηρίων (CPT) του Συμβουλίου της Ευρώπης για τις συνθήκες κράτησης στα καταστήματα κράτησης της χώρα. Η έκθεση είναι διαθέσιμη στο: <https://rm.coe.int/1680a7ce97>

- Τη λήψη μέτρων που θα διασφαλίσουν την πρόσβαση των κρατούμενων με αναπηρία στις υφιστάμενες δραστηριότητες -π.χ. εκπαιδευτικές δραστηριότητες, επαγγελματική κατάρτιση- σε όλα τα καταστήματα κράτησης σε ίση βάση με τους κρατούμενους χωρίς αναπηρία.
- Την επίτευξη συνεργασίας με οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών για το σχεδιασμό δράσεων για τους/τις κρατούμενους/ες με αναπηρία με βάση τις ανάγκες τους.

5.8 Εκπαίδευση σωφρονιστικών υπαλλήλων στα δικαιώματα των κρατούμενων με αναπηρία

Η ορθή συμπεριφορά των διάφορων επαγγελματιών απέναντι στα άτομα με αναπηρία δυστυχώς δεν είναι πάντα συμβατή με τη δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας. Παραδείγματος χάρη, πολλές φορές διάφοροι επαγγελματίες και δημόσιοι λειτουργοί όταν χρειάζεται να έχουν μια συνεργασία ή μια συναλλαγή με ένα άτομο με αναπηρία δεν ξέρουν πως πρέπει να συμπεριφερθούν σε αυτό. Το αίσθημα της αμηχανίας ή του φόβου που μπορεί να αναπτύξουν μπορεί να έχει σαν αποτέλεσμα την εκδήλωση υπερπροστατευτικών συμπεριφορών προς αυτά. Εκτός από τα αισθήματα του φόβου και της αμηχανίας, ένα άλλο εμπόδιο που προκύπτει κατά τις συναλλαγές των επαγγελματιών και δημοσίων λειτουργών με τα άτομα με αναπηρία είναι ότι δεν γνωρίζουν πως να επικοινωνήσουν με τα άτομα που ανήκουν σε διαφορετικές κατηγορίες αναπηρίας, όπως αναπηρία ακοής, αναπηρία όρασης, νοητική αναπηρία κ.λπ., έχοντας σαν αποτέλεσμα να μην καταφέρουν να συνδιαλλαγούν με αυτά. Βασικές αιτίες για την υιοθέτηση και αναπαραγωγή αυτών των συμπεριφορών είναι: α) οι προκαταλήψεις και τα εμπεδωμένα στερεότυπα που υπάρχουν στην ελληνική κοινωνία για τα άτομα με αναπηρία, θεωρώντας τους αρκετά συχνά ως «πολίτες» που δεν έχουν τα ίδια δικαιώματα με τα άτομα χωρίς αναπηρία, και β) η μη εξοικείωση των δημοσίων λειτουργών με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τις ανάγκες των ατόμων που συναλλάσσονται και ανήκουν σε διαφορετικές κατηγορίες αναπηρίας όπως και το πως να επικοινωνούν μαζί τους. Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, είναι σημαντικό να συνεχιστούν οι δράσεις που αφορούν την εκπαίδευση και επιμόρφωση των σωφρονιστικών υπαλλήλων και των διοικητικών υπαλλήλων των καταστημάτων κράτησης στα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία.

Για το λόγο αυτό, προτείνουμε:

- Την παροχή συνεχούς εκπαίδευσης στους σωφρονιστικούς υπαλλήλους και στους αστυνομικούς τόσο στα δικαιώματα των κρατούμενων με αναπηρία όσο και στις ανάγκες τους ανά κατηγορία αναπηρίας με γνώμονα την προστασία της εγγενούς αξιοπρέπειας τους.

- Την παροχή εκπαίδευσης στους σωφρονιστικούς υπαλλήλους για το πώς να φροντίζουν και να επιβλέπουν τους/τις κρατούμενους/ες με αναπηρία καθώς και για να εμποδίσουν οποιαδήποτε κακομεταχείριση εις βάρος τους από τους κρατούμενους χωρίς αναπηρία.
- Την ανάπτυξη συνεργασίας μεταξύ της Γενικής Γραμματείας Αντεγκληματικής Πολιτικής και του Ινστιτούτου της Εθνικής Συνομοσπονδίας Ατόμων με Αναπηρία και Χρόνιες Παθήσεις (IN-EΣΑμεΑ) στο σχεδιασμό και διοργάνωση επιμορφωτικών σεμιναρίων στα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία.

5.9 Υιοθέτηση μιας συμπεριληπτικής γλώσσας για την αναπηρία

Η λανθασμένη χρήση γλώσσας, όταν γίνεται αναφορά σε ζητήματα που σχετίζονται με την αναπηρία όπως και όταν γίνεται αναφορά στα ίδια τα άτομα με αναπηρία, είναι ένα πρόβλημα που αρκετά συχνά συναντιέται τόσο στην ελληνική νομοθεσία όσο και στον καθημερινό λόγο. Βασική αιτία αυτού του προβλήματος είναι ότι η γλώσσα αυτή προέρχεται κυρίως από το ιατρικό μοντέλο της αναπηρίας που προσεγγίζει την αναπηρία ως μια ασθένεια που χρειάζεται θεραπεία και η οποία δεν συνάδει με τη δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας. Μάλιστα, η λανθασμένη χρήση της γλώσσας για την αναπηρία που χρησιμοποιείται στο ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο αποτέλεσε και μια από τις Παρατηρήσεις και Συστάσεις της Επιτροπής των ΗΕ. Ειδικότερα, η Παρατήρηση αφορούσε στην υποτιμητική γλώσσα που χρησιμοποιείται για τα άτομα με αναπηρία και στην ανάγκη εξάλειψής της από την ελληνική νομοθεσία.⁷⁵

Στο πλαίσιο της δικαιωματικής προσέγγισης της αναπηρίας η γλώσσα που πρέπει να χρησιμοποιείται για τα άτομα με αναπηρία είναι μια γλώσσα συμπεριληπτική (inclusive language) που θα δίνει έμφαση πρώτα στο άτομο και όχι στην αναπηρία του, παραμερίζοντας ξεπερασμένες και πολλές φορές υποτιμητικές έννοιες για τα άτομα με αναπηρία προερχόμενες αφενός από την ιατρική προσέγγιση για την αναπηρία, αφετέρου από στερεότυπα και προκαταλήψεις για αυτά.

⁷⁵ Σύμφωνα με την Παρατήρηση της Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες «1. Η Επιτροπή εκφράζει την ανησυχία της για την έλλειψη στη νομοθεσία του συμβαλλόμενου Κράτους μιας εναρμονισμένης προσέγγισης για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, και ότι το υπάρχον νομοθετικό πλαίσιο, [...] εμπεριέχει υποτιμητική γλώσσα για τα άτομα με αναπηρία [...]. Η Επιτροπή συνιστά στο συμβαλλόμενο Κράτος, σε στενή διαβούλευση και με την ενεργό εμπλοκή των οργανώσεων των ατόμων με αναπηρία: [...] (2γ) Να εξάλειψει στη νομοθεσία του την υποτιμητική γλώσσα που αναφέρεται στα άτομα με αναπηρία». Οι Τελικές Παρατηρήσεις της Επιτροπής των ΗΕ είναι διαθέσιμες στην ιστοσελίδα της ΕΣΑμεΑ στα [ελληνικά](#) και σε [κείμενο εύκολο για ανάγνωση](#) (easy-to-read).

Για το λόγο αυτό, προτείνουμε:

- Την εξάλειψη από την υφιστάμενη νομοθεσία και από άλλα έντυπα της Γενικής Γραμματείας Αντεγκληματικής Πολιτικής του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη της ορολογίας που δεν είναι συμβατή με τη δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας.
- Τη χρήση μιας συμπεριληπτικής γλώσσας για την αναπηρία κατά τη διαμόρφωση και σύνταξη νέων νομοθετικών πρωτοβουλιών και άλλων ενεργειών του Υπουργείου.

Ως Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας εργαζόμαστε ήδη συστηματικά στο πεδίο της ορθής χρήσης της γλώσσας στη βάση της δικαιωματικής προσέγγισης. Με στόχο να διευκολύνουμε το έργο σας, στο **Παράρτημα II**⁷⁶ παρουσιάζουμε τις βασικές αρχές της συμπεριληπτικής γλώσσας και συστάσεις ενδεδειγμένης ορολογίας όταν αναφερόμαστε στα άτομα με αναπηρία τόσο στον προφορικό όσο και στον γραπτό λόγο. Το εν λόγω κείμενο βασίστηκε στις Οδηγίες Συμπεριληπτικής Γλώσσας για την Αναπηρία (Disability-inclusive language guidelines) που δημοσιεύτηκαν το 2019 τα ΗΕ στο πλαίσιο εφαρμογής της Στρατηγικής για την ένταξη των ατόμων με αναπηρία (Disability Inclusion Strategy).⁷⁷

⁷⁶ Βλ. σσ. 58-60 του παρόντος αρχείου.

⁷⁷ United Nations (2019). *Disability-inclusive language guidelines*. Available at: <https://www.ungeneva.org/sites/default/files/2021-01/Disability-Inclusive-Language-Guidelines.pdf>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι: ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΆΡΘΡΩΝ 9, 13, 14, 15, ΚΑΙ 25 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

Άρθρο 9 Προσβασιμότητα

1. Προκειμένου να επιτρέψουν στα άτομα με αναπηρίες να ζουν ανεξάρτητα και να συμμετέχουν πλήρως σε όλες τις πτυχές της ζωής, τα Συμβαλλόμενα Κράτη λαμβάνουν κατάλληλα μέτρα προκειμένου να διασφαλίζουν στα άτομα με αναπηρίες την πρόσβαση, σε ίση βάση με τους άλλους, στο φυσικό περιβάλλον, τα μέσα μεταφοράς, την πληροφορία και τις επικοινωνίες, συμπεριλαμβανομένων και των τεχνολογιών και συστημάτων πληροφορίας και επικοινωνιών και σε άλλες εγκαταστάσεις και υπηρεσίες που είναι ανοικτές ή παρέχονται στο κοινό, τόσο στις αστικές όσο και στις αγροτικές περιοχές. Τα μέτρα αυτά, που θα συμπεριλαμβάνουν τον προσδιορισμό και την εξάλειψη των εμποδίων και κωλυμάτων προσβασιμότητας, θα ισχύουν, μεταξύ άλλων, για:

α. τα κτίρια, τους δρόμους, τις μεταφορές και λοιπές εσωτερικές και υπαίθριες εγκαταστάσεις, συμπεριλαμβανομένων και των σχολείων, των κατοικιών, των ιατρικών εγκαταστάσεων και των εργασιακών χώρων,

β. τις πληροφορίες, τις επικοινωνίες και λοιπές υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένων και των ηλεκτρονικών υπηρεσιών και των υπηρεσιών έκτακτης ανάγκης.

2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη λαμβάνουν επίσης κατάλληλα μέτρα προκειμένου:

α. να αναπτύξουν, διαδώσουν και παρακολουθούν την εφαρμογή των ελάχιστων προτύπων και κατευθυντήριων οδηγιών για την προσβασιμότητα των εγκαταστάσεων και των υπηρεσιών που είναι ανοικτές ή παρέχονται στο κοινό,

β. να διασφαλίζουν ότι οι ιδιωτικοί φορείς, οι οποίοι προσφέρουν εγκαταστάσεις και υπηρεσίες που είναι ανοικτές ή παρέχονται στο κοινό, λαμβάνουν υπόψη τους όλες τις μορφές της προσβασιμότητας για τα άτομα με αναπηρίες,

γ. να παρέχουν κατάρτιση τους άμεσα ενδιαφερόμενους, σε σχέση με τα ζητήματα προσβασιμότητας που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρίες,

δ. να παρέχουν, στα κτίρια και τις λοιπές εγκαταστάσεις που είναι ανοικτές στο κοινό, σύστημα σήμανσης σε Μπράιγ και σε ευανάγνωστες και κατανοητές μορφές,

ε. να παρέχουν μορφές «ζωντανής» βοήθειας και ενδιαμέσων, συμπεριλαμβανομένων των οδηγών, των αναγνώστων και των επαγγελματιών διερμηνέων της νοηματικής γλώσσας, προκειμένου να διευκολύνουν την προσβασιμότητα στα κτίρια και σε άλλες εγκαταστάσεις που είναι ανοικτές στο κοινό,

στ. να προάγουν άλλες κατάλληλες μορφές βοήθειας και υποστήριξης προς τα άτομα με αναπηρίες, προκειμένου να διασφαλίζουν την πρόσβασή τους στην πληροφορία,

ζ. να προάγουν την πρόσβαση, για τα άτομα με αναπηρίες, στις νέες τεχνολογίες και τα συστήματα πληροφορίας και επικοινωνιών, συμπεριλαμβανομένου και του Διαδικτύου,

η. να προάγουν το σχεδιασμό, την ανάπτυξη, την παραγωγή και τη διανομή προσιτών τεχνολογιών και συστημάτων ενημέρωσης και επικοινωνιών σε αρχικό στάδιο, έτσι ώστε αυτές οι τεχνολογίες και συστήματα να καταστούν προσιτές με ελάχιστο κόστος.

Το Άρθρο 9 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες θέτει ουσιαστικά το πλαίσιο της «καθολικής προσβασιμότητας». Το Άρθρο 9 αποτελείται από 2 παραγράφους.

Στην πρώτη παράγραφο αναδεικνύεται ο οριζόντιος χαρακτήρας της προσβασιμότητας και η ανάγκη διασφάλισης αυτής σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας συμπεριλαμβανομένων των μεταφορών σε αστικές και αγροτικές περιοχές προκειμένου τα άτομα με αναπηρία να ζουν ανεξάρτητα και να συμμετέχουν πλήρως σε όλες τις πτυχές της ζωής.

Στη δεύτερη παράγραφο περιγράφονται ενδεικτικά μέτρα τα οποία καλούνται να υιοθετήσουν τα συμβαλλόμενα κράτη τόσο στον δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα.

Το Άρθρο αυτό, ακριβώς λόγω του οριζόντιου χαρακτήρα της προσβασιμότητας, πρέπει να μελετηθεί σε συνδυασμό με σειρά άλλων άρθρων της Σύμβασης όπως ενδεικτικά τα **Άρθρα: 2 «Ορισμοί», 3 «Γενικές Αρχές», 4 «Γενικές υποχρεώσεις», 5 «Ισότητα και μη διάκριση», 12 «Ισότητα ενώπιον του νόμου», 13 «Πρόσβαση στη δικαιοσύνη», 19 «Ανεξάρτητη διαβίωση και ένταξη στην κοινωνία», 20 «Κινητικότητα του ατόμου»** κ.λπ. αυτής.

Άρθρο 13 Πρόσβαση στη δικαιοσύνη

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη διασφαλίζουν στα άτομα με αναπηρίες αποτελεσματική πρόσβαση στη δικαιοσύνη, σε ίση βάση με τους άλλους, συμπεριλαμβανομένης και της παροχής διαδικαστικών και κατάλληλων για την ηλικία διευκολύνσεων, προκειμένου να διευκολυνθεί ο αποτελεσματικός ρόλος τους ως άμεσων και έμμεσων συμμετεχόντων και ως μαρτύρων, σε όλες τις νομικές διαδικασίες, συμπεριλαμβανομένων και των ανακριτικών και λοιπών προκαταρκτικών σταδίων.
2. Προκειμένου να βοηθήσουν στη διασφάλιση αποτελεσματικής πρόσβασης στη δικαιοσύνη για τα άτομα με αναπηρίες, τα Συμβαλλόμενα Κράτη προάγουν την κατάλληλη κατάρτιση εκείνων που εργάζονται στον τομέα της απονομής της δικαιοσύνης, συμπεριλαμβανομένης και της αστυνομίας και του προσωπικού των φυλακών.

Το Άρθρο 13 της Σύμβασης αφορά στο δικαίωμα των ατόμων με αναπηρία πρόσβασης στη δικαιοσύνη. Αναμφισβήτητα, η πρόσβαση στη δικαιοσύνη αποτελεί κεκτημένο δικαίωμα του ανθρώπου. Όμως, για τα άτομα με αναπηρία η πρόσβαση αυτή δεν μπορεί να θεωρηθεί δεδομένη, αφού αντιμετωπίζουν εμπόδια σε θεσμικό, δομικό κ.ο.κ. επίπεδο. Με το Άρθρο 13, λοιπόν, της Σύμβασης σηματοδοτείτε για πρώτη φορά η ένταξη στο διεθνές δίκαιο ενός ολοκληρωμένου συνόλου δικαιωμάτων και ελαχίστων εγγυήσεων για την πρόσβαση στη Δικαιοσύνη που είναι διαμορφωμένο με τέτοιο τρόπο ώστε να καλύψει τις ανάγκες των ατόμων με αναπηρία.⁷⁸ Η διαμόρφωση του Άρθρου 13 τονίζει τις προσαρμογές που απαιτούνται να λάβουν χώρα ώστε τα άτομα με αναπηρία να μπορούν να απολαύσουν και ασκήσουν το δικαίωμα τους στη δικαιοσύνη.

Το Άρθρο 13 αποτελείται από 2 παραγράφους. Η πρώτη παράγραφος επικεντρώνεται σε ζητήματα που αφορούν τη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία στο νομικό σύστημα ενώ η δεύτερη παράγραφος επικεντρώνεται σε ζητήματα σχετικά με τη «διοίκηση της δικαιοσύνης».⁷⁹ Πιο αναλυτικά, στην πρώτη παράγραφο η έμφαση δίνεται στη διασφάλιση της: α) πρόσβασης των ατόμων με αναπηρία στο δομημένο περιβάλλον, π.χ. δικαστήρια, και β) παροχής υπηρεσιών και μέσων ώστε να είναι εφικτή η παροχή πληροφοριών και η εν γένει επικοινωνία κατά τη διάρκεια των νομικών διαδικασιών, π.χ. σε γραφή Braille, διερμηνεία στη νοηματική γλώσσα, διαθεσιμότητα εναλλακτικών τρόπων επικοινωνίας κ.λπ. Αν και δεν γίνεται άμεση αναφορά στην **αρχή της ισότητας και μη διάκρισης** ούτε και στην **παροχή των εύλογων προσαρμογών**, το Άρθρο αυτό πρέπει να μελετηθεί σε συνδυασμό με το **Άρθρο 5 «Ισότητα και μη διάκριση»** όπως και με το **Άρθρο 9 «Προσβασιμότητα»** της Σύμβασης.

Σε ότι αφορά τη *δεύτερη παράγραφο*, το περιεχόμενο της οποίας αποτελεί μια «καινοτόμα διάσταση», αυτό που τονίζεται είναι η σημασία της κατάρτισης όλων όσων εμπλέκονται στο χώρο της δικαιοσύνης -από τους δικηγόρους, δικαστές και εισαγγελείς στους αστυνομικούς και σωφρονιστικούς υπαλλήλους- σε ζητήματα αναπηρίας και στα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία.⁸⁰

⁷⁸ Beqiraj, J., L. McNamara, and V. Wicks. (2017). *Access to justice for persons with disabilities: From international principles to practice*. Available at: https://www.biicd.org/documents/1771_access_to_justice_persons_with_disabilities_report_october_2017.pdf

⁷⁹ Della Fina, V, R. Cera, and G. Palmisano (eds) (2017). *The United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities: A Commentary*. Cham, Switzerland: Springer (pp. 281-294).

⁸⁰ Ο.π.

Άρθρο 14 Ελευθερία και ασφάλεια του ατόμου

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη διασφαλίζουν ότι τα άτομα με αναπηρίες, σε ίση βάση με τους άλλους:

α. απολαύουν το δικαίωμα στην ελευθερία και την ασφάλεια του προσώπου,
β. δεν στερούνται την ελευθερία τους παράνομα ή αυθαίρετα και ότι οποιαδήποτε στέρηση της ελευθερίας είναι σύμφωνη με το νόμο και ότι η ύπαρξη μιας αναπηρίας δεν θα δικαιολογεί, σε καμία περίπτωση, τη στέρηση της ελευθερίας.

2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη διασφαλίζουν ότι, εάν τα άτομα με αναπηρίες στερούνται την ελευθερία τους μέσω οποιασδήποτε διαδικασίας, δικαιούνται, σε ίση βάση με τους άλλους, εγγυήσεις σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων και αντιμετωπίζονται σύμφωνα με τους στόχους και τις αρχές της παρούσας Σύμβασης, συμπεριλαμβανομένης και της παροχής εύλογης προσαρμογής.

Το δικαίωμα στην ελευθερία και στην ασφάλεια του προσώπου ισχύει για τα άτομα με αναπηρίες σε ίση βάση με όλους τους υπόλοιπους πολίτες, όπως διατυπώνεται ρητώς στο άρθρο 14 της Σύμβασης. Το άρθρο 14 της Σύμβασης θέτει δύο στόχους: ο πρώτος συνίσταται στην απαγόρευση οποιασδήποτε μορφής στέρησης της ελευθερίας αποκλειστικά και μόνο λόγω της αναπηρίας. Αυτό προϋποθέτει την κατάργηση νόμων που αφορούν άτομα με προβλήματα ψυχικής υγείας, που πιθανώς υπάρχουν έχοντας ως κύριο, αν όχι αποκλειστικό, σκοπό τη ρύθμιση συνθηκών εισαγωγής και υποχρεωτικής θεραπείας βασισμένων σε λόγους όπως η πρόληψη ή η ύπαρξη ανάγκης για περίθαλψη και θεραπεία εξαιτίας προφανούς ή διαγνωσμένης ψυχικής ασθένειας. Ο δεύτερος στόχος είναι να διασφαλίσει πως τα άτομα με αναπηρία που έχουν στερηθεί την ελευθερία τους με νόμιμο τρόπο που δεν σχετίζεται με την αναπηρία έχουν ίσα δικαιώματα με όλα τα υπόλοιπα άτομα που εκτίουν στερητικές της ελευθερίας ποινές και απολαμβάνουν, σε ίση βάση, τις προβλεπόμενες εγγυήσεις και τις απαραίτητες εύλογες προσαρμογές.

Άρθρο 15 Απαλλαγή από βασανιστήρια και σκληρή, απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία

1. Κανείς δεν υποβάλλεται σε βασανιστήρια ή σε σκληρή, απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή ποινή. Ειδικότερα, κανένας δεν υποβάλλεται, χωρίς την ελεύθερη συγκατάθεση του/της, σε ιατρικό ή επιστημονικό πείραμα.

2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη λαμβάνουν όλα τα αποτελεσματικά νομοθετικά, διοικητικά, δικαστικά ή άλλα μέτρα, προκειμένου να αποτρέπουν τα άτομα με αναπηρίες, σε ίση βάση με τους άλλους, να υφίστανται βασανιστήρια ή σκληρή, απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή ποινή.

Η Σύμβαση επιτάσσει πως όλες οι πολιτικές και οι εθνικές στρατηγικές για την απαγόρευση και αποτροπή βασανιστηρίων καλύπτουν απολύτως και τα άτομα με αναπηρίες. Όπως ορίζεται ρητώς, κανένας δεν υποβάλλεται σε βασανιστήρια, σκληρή, απάνθρωπη ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία. Το περιεχόμενο εξειδικεύεται ακόμη περισσότερο με τη ρητή απαγόρευση υποβολής ατόμων σε ιατρικά ή επιστημονικά πειράματα χωρίς την ελεύθερη συγκατάθεσή τους, σημείο που είναι ιδιαίτερα σημαντικό και συνδέεται στενά και με το άρθρο 12 της Σύμβασης, καθώς σε κάποιες περιπτώσεις μπορεί να επιτρέπονται ανάλογες πρακτικές σε άτομα που κρίνονται μη ικανά να δώσουν τη συγκατάθεσή τους. Η ρύθμιση αυτή πρέπει να εφαρμόζεται και σε άτομα με αναπηρία που χρειάζονται υποστήριξη στην άσκηση της δικαιοπρακτικής τους ικανότητας και τη λήψη αποφάσεων.

Άρθρο 25 Υγεία

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν το δικαίωμα απόλαυσης του υψηλότερου δυνατού επιπέδου υγείας των ατόμων με αναπηρίες, χωρίς διακρίσεις βάσει αναπηρίας. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη λαμβάνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα, για να διασφαλίζουν την πρόσβαση, για τα άτομα με αναπηρίες, σε υπηρεσίες υγείας που να είναι προσαρμοσμένες στο φύλο, συμπεριλαμβανομένης και της σχετιζόμενης με την υγεία αποκατάστασης. Συγκεκριμένα, τα Συμβαλλόμενα Κράτη:

α. παρέχουν στα άτομα με αναπηρίες το ίδιο εύρος, ποιότητα και επίπεδο ελεύθερης ή προσιτής υγειονομικής περίθαλψης και προγραμμάτων, όπως αυτό προβλέπεται για τα υπόλοιπα άτομα, συμπεριλαμβανομένου και του τομέα της σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγείας και των, βασισμένων στον πληθυσμό, προγραμμάτων δημόσιας υγείας,

β. παρέχουν εκείνες τις υπηρεσίες υγείας που είναι αναγκαίες για τα άτομα με αναπηρίες, συγκεκριμένα λόγω των αναπηριών τους, συμπεριλαμβανομένης και της έγκαιρης αναγνώρισης και παρέμβασης, ανάλογα με την περίπτωση, και τις υπηρεσίες που σχεδιασμένες με σκοπό να ελαχιστοποιήσουν και να αποτρέψουν περαιτέρω αναπηρίες, μεταξύ των παιδιών και των ηλικιωμένων,

γ. παρέχουν αυτές τις υπηρεσίες υγείας όσο το δυνατόν πιο κοντά στις κοινότητες των ανθρώπων, συμπεριλαμβανομένων και των αγροτικών περιοχών,

δ. απαιτούν από τους επαγγελματίες της υγείας να προσφέρουν φροντίδα ίδιας ποιότητας στα άτομα με αναπηρίες, όπως και στους άλλους, και βάσει της ελεύθερης και ενημερωμένης συγκατάθεσης, αυξάνοντας, μεταξύ άλλων, την ευαισθητοποίηση για τα ανθρώπινα δικαιώματα, την αξιοπρέπεια, την αυτονομία και τις ανάγκες των ατόμων με αναπηρίες, μέσω της κατάρτισης και της δημοσίευσης ηθικών προτύπων για τη δημόσια και ιδιωτική υγειονομική περίθαλψη, ε. απαγορεύουν τις διακρίσεις κατά των ατόμων με αναπηρίες, κατά την παροχή ασφάλισης υγείας και ζωής, όπου μια τέτοια ασφάλιση επιτρέπεται από την εθνική νομοθεσία, η οποία παρέχεται κατά δίκαιο και

εύλογο τρόπο, στ. αποτρέπουν τη μεροληπτική άρνηση υπηρεσιών υγειονομικής περίθαλψης ή υγείας ή διατροφής και λήψης υγρών, εξ αιτίας της αναπηρίας.

Το άρθρο 25 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες αφορά στην πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία σε ένα σύστημα παροχών υγείας προσιτό, αξιόπιστο και σε ίση βάση με τον υπόλοιπο πληθυσμό.

Τα συμβαλλόμενα κράτη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να προωθήσουν τα κατάλληλα μέτρα για την πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία σε υπηρεσίες προσαρμοσμένες τόσο στο φύλο, όσο και στο είδος της αναπηρίας.

Στα βασικά σημεία του άρθρου εμπεριέχεται το επίπεδο ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών και η διαμόρφωση προγραμμάτων δημόσιας υγείας όπως η ενημέρωση σχετικά με τη σεξουαλική αναπαραγωγική υγεία. Επιπλέον, ως ιδιαιτέρως σημαντική κρίνεται η έγκαιρη αναγνώριση και παρέμβαση με στόχο την αποτροπή περαιτέρω αναπηριών κυρίως μεταξύ παιδιών και ηλικιωμένων.

Καθοριστικής σημασίας είναι η παροχή των υπηρεσιών υγείας να πραγματοποιείται όσο το δυνατόν εγγύτερα στον τόπο κατοικίας των πολιτών, από επαγγελματίες υγείας που παρέχουν ισότιμη φροντίδα, με αυξημένα επίπεδα ευαισθησίας απέναντι στα δικαιώματα, την αξιοπρέπεια, την αυτονομία και τις ανάγκες των ατόμων με αναπηρία. Προς το σκοπό αυτό το άρθρο 25 ορίζει στην παράγραφο δ αναγκαία την κατάρτιση του προσωπικού και τη δημοσίευση ηθικών προτύπων υγειονομικής περίθαλψης.

Τέλος, το άρθρο ρητά απαγορεύει τις διακρίσεις κατά των ατόμων με αναπηρία κατά τη σύναψη συμβολαίων ασφάλισης ζωής και υγείας και την οποιαδήποτε μεροληπτική άρνηση παροχής υπηρεσιών υγειονομικής περίθαλψης.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ: ΣΥΜΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΗΡΙΑ

Μια από τις Παρατηρήσεις και Συστάσεις της Επιτροπής, όπως προέκυψε ύστερα από τον εποικοδομητικό διάλογο με την αντιπροσωπεία του ελληνικού κράτους, αφορούσε στη γλώσσα που χρησιμοποιείται στην ελληνική νομοθεσία για τα άτομα με αναπηρία. Ειδικότερα, η Παρατήρηση αφορούσε στην υποτιμητική γλώσσα που χρησιμοποιείται για τα άτομα με αναπηρία και στην ανάγκη εξάλειψης της από την ελληνική νομοθεσία.⁸¹

Η βασική αρχή που εισάγεται με τη Σύμβαση είναι ότι η γλώσσα που πρέπει να χρησιμοποιείται για τα άτομα με αναπηρία είναι μια γλώσσα συμπεριληπτική (inclusive language) που θα δίνει έμφαση πρώτα στο άτομο και όχι στην αναπηρία του, παραμερίζοντας ξεπερασμένες και πολλές φορές υποτιμητικές έννοιες για τα άτομα με αναπηρία προερχόμενες αφενός από την ιατρική προσέγγιση για την αναπηρία, αφετέρου από στερεότυπα και προκαταλήψεις για τα άτομα με αναπηρία.

Σύμφωνα με τις Οδηγίες Συμπεριληπτικής Γλώσσας για την Αναπηρία (*Disability-inclusive language guidelines*) που δημοσιεύσαν το 2019 τα ΗΕ στο πλαίσιο εφαρμογής της Στρατηγικής για την ένταξη των ατόμων με αναπηρία (*Disability Inclusion Strategy*),⁸² η γλώσσα που οφείλουμε να χρησιμοποιούμε όταν αναφερόμαστε στα άτομα με αναπηρία πρέπει να βασίζεται στις ακόλουθες πέντε αρχές:

1. Έμφαση στο άτομο και όχι στην αναπηρία
2. Αποφυγή χρήσης «ετικετών» και στερεοτύπων
3. Μη χρήση συγκαταβατικών ευφημισμών
4. Η αναπηρία δεν είναι ασθένεια ή πρόβλημα
5. Χρήση ορθής γλώσσας όχι μόνο στον γραπτό λόγο αλλά και στον προφορικό και ανεπίσημο λόγο

⁸¹ Βλ. Σύμφωνα με την Παρατήρηση της Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες «1. Η Επιτροπή εκφράζει την ανησυχία της για την έλλειψη στη νομοθεσία του συμβαλλόμενου Κράτους μιας εναρμονισμένης προσέγγισης για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, και ότι το υπάρχον νομοθετικό πλαίσιο, [...] εμπεριέχει υποτιμητική γλώσσα για τα άτομα με αναπηρία [...]. Η Επιτροπή συνιστά στο συμβαλλόμενο Κράτος, σε στενή διαβούλευση και με την ενεργό εμπλοκή των οργανώσεων των ατόμων με αναπηρία: [...] (2γ) Να εξαλείψει στη νομοθεσία του την υποτιμητική γλώσσα που αναφέρεται στα άτομα με αναπηρία». Οι Τελικές Παρατηρήσεις της Επιτροπής των ΗΕ είναι διαθέσιμες στην ιστοσελίδα της ΕΣΑμεΑ στα [ελληνικά](#) και σε [κείμενο εύκολο για ανάγνωση](#) (easy-to-read).

⁸² United Nations (2019). *Disability-inclusive language guidelines*. Available at: <https://www.un Geneva.org/sites/default/files/2021-01/Disability-Inclusive-Language-Guidelines.pdf>

Στον Πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζεται η **ορολογία που προτείνεται να χρησιμοποιείται** όταν αναφερόμαστε στα άτομα με αναπηρία όπως και η **ορολογία που είναι καλό να αποφεύγεται**.

Προτεινόμενοι όροι για την αναπηρία		Όροι που θα πρέπει να αποφεύγονται	
	άτομο/α με αναπηρία		άτομα/α με ειδικές ανάγκες, άτομο/α με ειδικές ικανότητες, ανάπηρος/η, ανάπηρο/α άτομο/α, ΑμεΑ, ΑμΕΑ, αφανείς ήρωες της καθημερινότητας, ήρωες της ζωής ήρωες με αναπηρία
	άτομο/α χωρίς αναπηρία, το υπόλοιπο του πληθυσμού		κανονικός/η, υγιής, φυσιολογικός, αρτιμελής
	έχει αναπηρία...		υποφέρει από, πάσχει από ταλαιπωρείται από, χτυπήθηκε από
	άτομο με νοητική αναπηρία		καθυστερημένος, καθυστερημένο άτομο, αργός, ανισόρροπος, χαμηλής νοημοσύνης,
	άτομο με ψυχοκοινωνική αναπηρία		παράφρων, τρελός, μανιακός, ψυχικά διαταραγμένος, συναισθηματικά διαταραγμένος ψυχικά άρρωστος
	κωφός άτομο/α που είναι κωφό/α βαρήκοος άτομο με ακουστική αναπηρία τυφλοκωφός		κουφός, κωφάλαλος, μουγγός

	άτομο με αναπηρία λόγου άτομο που χρησιμοποιεί συσκευή επικοινωνίας άτομο που χρησιμοποιεί εναλλακτική μέθοδο επικοινωνίας		άλαλος, δεν μπορεί να μιλήσει
	τυφλός, άτομο που είναι τυφλό, άτομο με αναπηρία όρασης		αόμματος, στραβός
	άτομο με κινητική αναπηρία άτομο με αναπηρία στα άνω άκρα άτομο με αναπηρία στα κάτω άκρα		σακάτης, κουτσός, παράλυτος, κουλός
	χρήστης/τρια αναπηρικού αμαξιδίου, άτομο που χρησιμοποιεί αναπηρικό αμαξίδιο		καθηλωμένος/η σε αναπηρικό καροτσάκι
	άτομο με σύνδρομο down		άτομο με ειδικές ανάγκες μογγόλος
	άτομο που έχει λέπρα		λεπρός
	άτομο με μικρό ανάστημα μικρό άτομο άτομο με αχονδροπλασία (αν ανήκει σε αυτή την κατηγορία)		νάνος

[Πηγή: Disability-inclusive language guidelines,

Available at:

<https://www.ungeneva.org/sites/default/files/2021-01/Disability-Inclusive-Language-Guidelines.pdf>]